

Euroopan neuvoston ministerikomitean suuntaviivat lapsiystävällisestä oikeudenkäytöstä

**Euroopan neuvoston
ministerikomitean
suuntaviivat
lapsiystävällisestä
oikeudenkäytöstä**

*Euroopan neuvoston
ministerikomitea
hyväksynyt 17. marraskuuta 2010*

Euroopan neuvoston ohjelma
”Euroopan rakentaminen lapsia varten ja heidän kanssaan”

www.coe.int/children

Englanninkielinen versio:

Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice

ISBN 978-92-871-7274-7

Tähän julkaisuun sisältyvien tekstien jäljentäminen on sallittua, kunhan mainitaan nimi kokonaisuudessaan ja lähde eli Euroopan neuvosto. Mikäli tekstejä on tarkoitettu käyttämään kaupallisiin tarkoituksiin tai kääntää muille kuin Euroopan neuvoston virallisille kielille, ota sähköpostitse yhteyttä osoitteeseen: publishing@coe.int.

Euroopan neuvoston ohjelma ”Euroopan rakentaminen lapsia varten ja heidän kanssaan” perustettiin lasten ihmisoikeuksien turvaamiseksi ja edistämiseksi ja lasten suojelemiseksi kaikilta väkivallan muodoilta.

www.coe.int/children

Kannen suunnittelu ja taitto: Asiakirjojen ja julkaisujen tuottamisesta vastaava yksikkö (SPDP), Euroopan neuvosto
Kuvitus: Eric Puybaret

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
France
<http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-7590-8

Publications Office of the European Union
2 rue Mercier
L-2985, Luxembourg
Luxembourg
<http://bookshop.europa.eu>
ISBN 978-92-79-27695-8
DS-31-12-365-FI-N

© Council of Europe / European Union, 2012

Sisältö

Esipuhe	7
Ensimmäinen osa – Euroopan neuvoston ministerikomitean suuntaviivat lapsiystävällisestä oikeudenkäytöstä	11
Johdanto-osa	13
I. Soveltamisala ja tarkoitus	16
II. Määritelmät	17
III. Peruseriaatteet	17
A. Osallistuminen	17
B. Lapsen etu	18
C. Ihmisarvo	18
D. Suojelu syrjinnältä	19
E. Oikeusvaltioperiaate	19
IV. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö ennen oikeudenkäyntiä, sen aikana ja sen jälkeen	20
A. Lapsiystävällisen oikeudenkäytön yleispiirteet	20
1. Tiedottaminen ja neuvonta	20
2. Yksityis- ja perhe-elämän suoja	22
3. Turvallisuus (erityiset ennaltaehkäisytoimet)	22
4. Ammattihenkilöstön koulutus	23
5. Monialainen lähestymistapa	23
6. Vapaudenmenetys	24
B. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö ennen oikeudenkäyntiä	25
C. Lapset ja poliisi	25
D. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö oikeudenkäynnin aikana	26
1. Oikeus oikeudenkäynnin vireillepanoon ja oikeus osallistua oikeudenkäyntiin	26
2. Oikeusavustaja ja laillinen edustaja	27

3. Oikeus tulla kuulluksi ja esittää näkemyksiä	28
4. Tarpeettomien viivästysten välttäminen	28
5. Menettelyjen järjestäminen, lapsiystävällinen ympäristö ja lapsiystävällinen kieli	29
6. Lasten esittämät todisteet ja lausumat	30
E. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö oikeudenkäynnin jälkeen	31
V. Muiden lapsiystävällisten toimien edistäminen	33
VI. Valvonta ja arviointi	34
Toinen osa –	
Perustelut	35
Yleiset huomautukset	37
Miksi uusi väline on tarpeen?	37
Taustaa	38
Toimintatapa	38
Laatimismenettely	39
Sidosryhmien kuuleminen	40
Lasten ja nuorten kuuleminen	40
Rakenne ja sisältö	42
Johdanto	45
Perustelut	49
Johdanto-osa	49
I. Soveltamisala ja tarkoitus	49
II. Määritelmät	49
III. Perusperiaatteet	50
A. Osallistuminen	50
B. Lapsen etu	53
C. Ihmisarvo	55
D. Suojelu syrjinnältä	55
E. Oikeusvaltioperiaate	56

IV. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö ennen oikeudenkäyntiä, sen aikana ja sen jälkeen	58
A. Lapsiystävällisen oikeudenkäytön yleispiirteet	58
1. Tiedottaminen ja neuvonta	58
2. Yksityis- ja perhe-elämän suoja	61
3. Turvallisuus (erityiset ennaltaehkäisytoimet)	64
4. Ammattihenkilöstön koulutus	65
5. Monialainen lähestymistapa	66
6. Vapaudenmenetys	66
B. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö ennen oikeudenkäyntiä	69
C. Lapset ja poliisi	72
D. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö oikeudenkäynnin aikana	73
1. Oikeus oikeudenkäynnin vireillepanoon ja oikeus osallistua oikeudenkäyntiin	74
2. Oikeusavustaja ja laillinen edustaja	77
3. Oikeus tulla kuulluksi ja esittää näkemyksiä	79
4. Tarpeettomien viivästysten välttäminen	83
5. Menettelyjen järjestäminen, lapsiystävällinen ympäristö ja lapsiystävällinen kieli	84
6. Lasten esittämät todisteet ja lausumat	87
E. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö oikeudenkäynnin jälkeen	90
V. Muiden lapsiystävällisten toimien edistäminen	93
VI. Valvonta ja arviointi	94

Esipuhe

---

*Älä kulje edelläni, voi olla etten seuraa.
Älä kulje perässäni, voi olla etten johda.
Kulje rinnallani ja ole ystäväni.*

Albert Camus

Avioero, adoptio, siirtolaisuus, väkivalta. Nykyään jokainen lapsi joutuu todennäköisesti tavalla tai toisella tekemisiin oikeuslaitoksen kanssa. Kokemus on monille heistä erittäin epämiellyttävä. Näin ei välttämättä tarvitsisi olla, jos vain päästäisiin eroon monista esteistä ja tarpeetonta kärsimystä aiheuttavista tekijöistä. Vaikka Euroopan unionissa ja muualla maailmassa on onnistuttu määrittelemään oikeudenkäytön keskeiset periaatteet, ei oikeudenkäytön silti aina voida sanoa olevan lapsi- ja nuorisoystävällistä. Euroopan neuvoston käynnistämän laajan kuulemisen yhteydessä lapset ja nuoret kertoivat järjestelmää kohtaan tuntemastaan yleisestä epäluottamuksesta. He huomauttivat myös useista puutteista, kuten pelkoa herättävistä olosuhteista, omalle ikäryhmälleen soveltuvan tiedon ja selitysten puuttumisesta, perheen jättämisestä liian vähäiselle huomiolle sekä menettelyistä, jotka ovat joko liian hitaita tai liian hätäisesti toteutettuja.

Euroopan neuvosto on hyväksynyt lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivat nimenomaan varmistaakseen, että oikeudenkäyttö on aina lapsiystävällistä riippumatta siitä, keitä lapset ovat tai mitä he ovat tehneet. Ystävät kohtelevat toisiaan hyvin, luottavat toisiinsa ja kuuntelevat ja ymmärtävät toisiaan. Kun ystävyys on aitoa, ystäväille uskalletaan kertoa myös, jos hän on väärässä, ja häntä autetaan löytämään oikea tie. Lapsiystävällisen oikeuslaitoksen olisi pyrittävä toteuttamaan näitä ystävyden ihanteita.

Lapsiystävällinen oikeuslaitos ei saa kulkea lasten edellä eli jättää heitä jälkeensä.

Lapsiystävällinen oikeuslaitos kunnioittaa lasten ihmisarvoa ja kohtelee heitä huomaavaisesti, huolehtivasti ja oikeudenmukaisesti. Sen on oltava kaikkien ulottuvilla, helppotajuinen ja luotettava. Se kuuntelee lapsia, suhtautuu heidän näkemyksiinsä vakavasti ja suojelee esimerkiksi pikkulasten ja muiden sellaisten henkilöiden etuja, jotka eivät pysty ilmaisemaan itseään. Se ei hätiköi eikä viivyttele vaan sovittaa käsittelytahdin lasten tarpeiden mukaan ja toimii kohtuullisen ripeästi. Lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivoilla pyritään varmistamaan edellä esitettyjen tavoitteiden saavuttaminen ja takaamaan, että kaikilla lapsilla on riittävä oikeussuoja ja että heitä kohdellaan oikeusjärjestelmässä kunnioittavasti ja myötämielisesti.

Lasten lempeä ja ystävällinen kohtelu lasten suojelun tukipilarina

On lapsia, jotka ovat jo alun perinkin suuressa hädässä ja tarvitsevat suojelua. Heidän tuskansa ja traumansa lisääntyvät, jos he joutuvat kokemaan yhä uusia kuulusteluja, pelkoa herättäviä olosuhteita ja menettelyjä sekä syrjintää. Lapsiystävällinen oikeuslaitos antaa apua ja turvaa oikeussuojan. Se ei lisää tuskaa ja kärsimystä eikä loukkaa lasten oikeuksia. Ennen kaikkea 0–17-vuotiaat lapset hyötävät tästä lähestymistavasta, jossa lapset asetetaan aina etusijalle riippumatta siitä, ovatko he asianosaisia, uhreja, todistajia vai rikoksentekejiä. Lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivat laadittiin suojelemaan lapsia ja nuoria niiltä lisäkäsarmyksiltä, joita oikeuslaitos saattaa aiheuttaa. Niiden avulla on erityisesti määrä edistää lapsiin sovellettavaa kokonaisvaltaista lähestymistapaa, joka perustuu yhdenmukaisiin monialaisiin työtapoihin.

Lapsiystävällinen oikeuslaitos ei kulje lasten edellä mutta ei myöskään heidän perässään

Euroopassa on annettu järkyttävien virheellisiä tuomioita, joissa lasten näkemykset ovat saaneet suhteettoman painoarvon, mikä on ollut haitaksi muiden asianosaisten oikeuksille tai lasten omalle edulle. Tällaisissa tapauksissa lasten näkemysten liiallinen huomioon ottaminen on johtanut kokonaisuuden kannalta huonoon lopputulokseen. Kuten lapset ja nuoret itse sanovat, lapsiystävällinen oikeudenkäyttö

ei tarkoita ylitsepursuavaa ystävällisyyttä tai ylisuojelemista. Se ei myöskään tarkoita aikuisten vapauttamista päätöksenteosta ja päätösten säilyttämistä lasten harteille. Lapsiystävällisessä järjestelmässä suojellaan nuoria vastoinkäymisiltä ja autetaan heitä löytämään oma paikkansa ja saamaan äänensä kuuluville. Heidän kertomansa asiat otetaan huomioon ja niitä tulkitaan asianmukaisesti vaarantamatta kuitenkaan oikeudenkäytön luotettavuutta tai lapsen etua. Lapsiystävällisessä järjestelmässä otetaan huomioon lasten ikä, mukaudutaan lasten tarpeisiin ja käytetään yksilöllisiä toimintatapoja leimaamatta ja lokeroimatta lapsia. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö edistää vastuullista järjestelmää, jonka perustana on vankka ammattimaisuus. Näin turvataan hyvä oikeudenhoito ja voitetaan kaikkien menettelyyn osallistuvien osapuolten ja toimijoiden luottamus.

Lapsiystävällinen oikeuslaitos pitää lasten puolta ja tarjoaa pätevien ammattihenkilöiden apua

Kaikissa Euroopan oikeuslaitoksissa on päteviä ja aidosti huolehtivia päätöksentekijöitä ja oikeusalan ammattihenkilöitä, tuomareita, lainvalvontaviranomaisia, sosiaali- ja terveysalan työntekijöitä, lasten oikeuksien asiamiehiä, vanhempia ja huoltajia, jotka haluavat saada ja antaa neuvontaa lasten etujen puolustamiseen liittyvien käytänteiden tehostamiseksi. Nämä toimijat ovat avainasemassa turvaamassa lasten oikeuksia ja voivat saada aikaan lasten hyväksi koituvia todellisia parannuksia. Tämän julkaisun sisältämiin varsinaisiin suuntaviivoihin liitetyissä perusteluissa esitetään sen vuoksi poimintoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ja konkreettisia esimerkkejä hyvistä käytännöistä, jotka perustuvat oikeuslaitoksessa lasten parissa työskentelevien ammattihenkilöiden kokemuksiin ja ovat hyvänä esimerkkinä muille alalla työskenteleville.

Lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivojen hyväksyminen merkitsee huomattavaa edistysaskelta. Työ saadaan kokonaisuudessaan valmiiksi kuitenkin vasta sitten, kun muutokset näkyvät käytännössä. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on erityisen tärkeää levittää näitä suuntaviivoja, edistää ja valvoa niiden noudattamista ja käyttää niitä päätöksenteon tukena kansallisella tasolla. Tärkeimmät kansainväliset yhteistyökumppanit, kuten Euroopan unioni ja UNICEF, ovat olleet jo alkuvaiheessa mukana edistämässä suuntaviivojen

laatimista. Mukana on ollut myös kansallisia toimijoita ja kansalaisyhteiskunnan edustajia, jotka nyt panostavat yhä enemmän keskeisille sidosryhmille suunnattavaan suuntaviivoja koskevaan tiedottamiseen.

Toivon, että tämä julkaisu toimii kannustimena ja toiminnan tukena mahdollisimman monille niistä kansallisen ja paikallisen tason ammattihenkilöistä ja päätöksentekijöistä, joilla on valtuudet muuttaa oikeuslaitosta lapsiystävällisemmäksi.

Oikeuslaitoksen olisi oltava lasten ystävä. Sen ei pitäisi kulkea lasten edellä, koska voi olla, etteivät he seuraa. Se ei saisi kulkea lasten perässä, koska lapsille ei saisi antaa johtamisvastuuta. Sen olisi kuljettava heidän rinnallaan ja oltava heidän ystävänsä.

Euroopan neuvoston kaikki 47 jäsenvaltiota ovat antaneet jokaiselle lapselle lupauksen oikeuden toteutumisesta ja ystävyydestä hyväksymällä lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivat. Nyt on aika pyrkiä kaikkiin keinoin lunastamaan tämä lupaus.

Maud de Boer Buquicchio
Varapääsihteeri
Euroopan neuvosto

Ensimmäinen osa

Euroopan neuvoston
ministerikomitean suuntaviivat
lapsiystävällisestä oikeudenkäytöstä

Suuntaviivat

(hyväksytty ministerikomiteassa 17. marraskuuta 2010, 1098:nnessa ministerivaltuutettujen kokouksessa)

Johdanto-osa

Ministerikomitea, joka

ottaa huomioon, että Euroopan neuvosto pyrkii vahvistamaan jäsenvaltioidensa välistä yhtenäisyyttä erityisesti edistämällä oikeudellisia asioita koskevien yhteisten sääntöjen käyttöönottoa,

ottaa huomioon tarpeen varmistaa lasten oikeuksien suojelemiseksi ja edistämiseksi laadittujen nykyisten sitovien yleismaailmallisten ja eurooppalaisten normien, erityisesti seuraavien normien, tehokas täytäntöönpano:

- vuonna 1951 tehty pakolaisten oikeusasemaa koskeva YK:n yleissopimus;
- vuonna 1966 tehty kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus;
- vuonna 1966 tehty taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus;
- vuonna 1989 tehty lapsen oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus;
- vuonna 2006 tehty YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista;
- ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehty Euroopan neuvoston yleissopimus (1950, ETS nro 5), jäljempänä 'Euroopan ihmisoikeussopimus';
- lasten oikeuksien käytöstä tehty eurooppalainen yleissopimus (1996, ETS nro 160);
- uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja (1996, ETS nro 163);

- lapsiin liittyvää yhteydenpitoa koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus (2003, ETS nro 192);
- Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (2007, CETS nro 201);
- (uudistettu) eurooppalainen yleissopimus lasten adoptiosta (2008, CETS nro 202),

ottaa huomioon, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukainen jokaisen ihmisen oikeus oikeussuojaan ja kaikilta osin oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (mukaan luettuna oikeus saada tietoa ja tulla kuulluksi, oikeus puolustukseen ja oikeudelliseen edustajaan) on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätön ja koskee myös lapsia, ottaen kuitenkin huomioon heidän valmiutensa muodostaa omia näkemyksiä,

muistuttaa asiaan liittyvästä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä, muiden Euroopan neuvoston elinten päätöksistä, raporteista ja muista asiakirjoista, mukaan luettuna kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen eurooppalaisen komitean (CPT) suositukset, Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun lausunnot sekä monet Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositukset,

panee merkille ministerikomitean jäsenvaltioille antamat lasten oikeuksia koskevat suositukset, joista mainittakoon suositus R(2003) 5 turvapaikanhakijoiden säilöönottoa koskevista toimenpiteistä, suositus R(2003) 20 nuorisrikollisuuden uusista hoitokeinoista ja nuoriso-oikeuden asemasta, suositus R(2005) 5 laitoksissa asuvien lasten oikeuksista, suositus R(2006) 2 Euroopan vankilasäännöistä, suositus CM/R(2008) 11 nuorille rikoksentekijöille aiheutuvia seuraamuksia tai toimia koskevista eurooppalaisista säännöistä ja suositus CM/R(2009) 10 suuntaviivoista lasten suojelemiseksi väkivallalta laadittavia yhdenmukaisia kansallisia strategioita varten,

muistuttaa lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevasta päätöslauselmasta nro 2, jonka Euroopan neuvoston 28. oikeusministerikokous hyväksyi (Lanzarote, lokakuu 2007),

ottaa huomioon, että lasten oikeudet on turvattava muun muassa seuraavien YK:n asiakirjojen nojalla:

- YK:n vähimmäissäännökset nuoriso-oikeudesta ("Beijingin säännöt"), 1985;
- YK:n säännöt vapautensa menettäneiden nuorten suojelemiseksi (Havannan säännöt), 1990;
- YK:n suuntaviivat nuorisrikollisuuden ehkäisemiseksi (Riadin suuntaviivat), 1990;
- YK:n oikeudenkäytön suuntaviivat asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana (Ecosocin päätöslauselma 2005/20, 2005);
- YK:n pääsihteerin ohjeet: lasten oikeuksien toteutumista koskeva YK:n lähestymistapa (2008);
- lasten sijaishuollon asianmukaista käyttöä ja asianmukaisia olosuhteita koskevat YK:n suuntaviivat (2009);
- ihmisoikeuksien suojeluun ja edistämiseen tarkoitettujen kansallisten instituutioiden asemaa ja toimintaa koskevat periaatteet ("Pariisin periaatteet"),

muistuttaa, että lasten oikeuksia koskevien nykyisten sitovien normien tehokas täytäntöönpano on varmistettava estämättä kuitenkaan jäsenvaltioita saattamasta voimaan tai soveltamasta tiukempia vaatimuksia tai suotuisampia toimenpiteitä,

viittaa Euroopan neuvoston ohjelmaan "Euroopan rakentaminen lapsia varten ja heidän kanssaan",

panee merkille, että jäsenvaltioissa on edistytty lapsiystävällisen oikeudenkäytön toteuttamisessa,

panee kuitenkin merkille, että oikeusjärjestelmässä on lasten asemaa vaikeuttavia tekijöitä, kuten oikeussuojan puuttuminen, puutteellisuus tai ehdollisuus, menettelyjen väliset erot ja menettelyjen monimutkaisuus sekä eri syihin perustuvan syrjinnän uhka,

muistuttaa, ettei oikeuslaitos saa aiheuttaa rikoksen uhriksi joutuneille lapsille lisäkärsimyksiä menettelyissä, joihin lapset osallistuvat tai jotka vaikuttavat heihin,

kehottaa jäsenvaltioita tutkimaan olemassa olevia puutteita ja ongelmia sekä selvittämään, millä aloilla lapsiystävällisen oikeudenkäytön periaatteita ja käytäntöjä voitaisiin ottaa käyttöön,

paneerille Euroopan neuvoston kaikissa jäsenvaltioissa kuultujen lasten näkemykset ja mielipiteet;

toteaa, että suuntaviivoilla on määrä edistää käytännön ratkaisujen löytämistä lainsäädännössä ja käytännössä ilmeneviin puutteisiin,

hyväksyy seuraavat suuntaviivat, joita jäsenvaltioiden on määrä käyttää oikeus- ja muiden järjestelmiensä mukauttamiseen lasten erityisoikeuksien, -etujen ja -tarpeiden mukaisiksi, ja kehottaa jäsenvaltioita varmistamaan, että ne jaetaan kaikille lasten oikeuksien toteuttamisesta oikeuslaitoksessa vastaaville tai siihen osallistuville viranomaisille.

I. Soveltamisala ja tarkoitus

1. Suuntaviivoissa käsitellään lasten asemaa ja roolia, näkemyksiä, oikeuksia ja tarpeita oikeudenkäyntimenettelyissä ja vaihtoehtoisissa menettelyissä.
2. Suuntaviivoja olisi sovellettava kaikkiin tilanteisiin, joissa lapset todennäköisesti joutuvat, millä perusteella tai missä asemassa tahansa, tekemisiin rikos-, siviili- tai hallinto-oikeuden täytäntöönpanoon osallistuvien toimivaltaisten elinten ja yksiköiden kanssa.
3. Suuntaviivojen tavoitteena on varmistaa, että kaikissa edellä mainituissa menettelyissä noudatetaan tinkimättömästi kaikkia lasten oikeuksia, kuten oikeutta saada tietoa ja käyttää edustajaa sekä oikeutta osallistua menettelyihin ja saada suojelua, ja otetaan samalla asianmukaisesti huomioon lapsen kehitys- ja tietämystaso sekä tapauksen olosuhteet. Lasten oikeuksien kunnioittaminen ei saisi vaarantaa muiden osapuolten oikeuksia.

II. Määritelmät

Lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivoissa, jäljempänä 'suuntaviivat', tarkoitetaan

- a. 'lapsella' alle 18-vuotiaasta henkilöä;
- b. 'vanhemmalla' henkilöä, jolla on kansallisen lainsäädännön mukainen vanhempainvastuu. Jos vanhempi ei ole (vanhemmat eivät ole) tavoitettavissa tai hänellä (heillä) ei ole enää vanhempainvastuuta, vanhempainvastuu voi olla holhoojalla tai tehtävään nimitetyllä laillisella edustajalla;
- c. 'lapsiystävällisellä oikeudenkäytöllä' oikeusjärjestelmiä, joissa taataan kaikkien lasten oikeuksien kunnioittaminen ja tehokas toteuttaminen niin hyvin kuin mahdollista ottaen huomioon jäljempänä luetellut periaatteet, lapsen kehitys- ja tietämystaso sekä tapauksen olosuhteet. Sillä tarkoitetaan erityisesti helposti saatavilla olevaa oikeudenkäyttöä, jossa otetaan huomioon lasten ikä, käsitellään asiat nopeasti ja huolellisesti, mukaudutaan ja keskitytään lasten tarpeisiin ja oikeuksiin sekä kunnioitetaan lasten oikeuksia, kuten oikeutta oikeudenmukaiseen menettelyyn, oikeutta osallistua menettelyyn ja ymmärtää sitä, oikeutta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta sekä oikeutta koskemattomuuteen ja ihmisarvoon.

III. Peruseriaatteet

1. Suuntaviivojen perustan muodostavat johdanto-osassa mainittuihin välineisiin kirjatut periaatteet ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö.
2. Näitä periaatteita käsitellään tarkemmin seuraavissa kohdissa ja niitä olisi sovellettava näiden suuntaviivojen kaikkiin lukuihin.

A. Osallistuminen

1. Kaikkien lasten oikeutta saada tietoa oikeuksistaan, käyttää heille sopivia oikeussuojakeinoja ja tulla kuulluksi menettelyissä, joihin he osallistuvat tai jotka vaikuttavat heihin, olisi kunnioitettava. Jotta lasten osallistuminen olisi merkityksellistä, heidän näkemyksilleen olisi annettava asianmukainen painoarvo ottaen huomioon heidän kehitystasonsa ja mahdolliset kommunikaation rajoitukset.

2. Lapset olisi otettava huomioon ja heitä olisi kohdeltava oikeuksien täysinä haltijoina ja heillä olisi oltava oikeus käyttää kyseisiä oikeuksia tavalla, jossa otetaan huomioon paitsi tapauksen olosuhteet, myös lasten kyky muodostaa omat näkemyksensä.

B. Lapsen etu

1. Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että lasten oikeus, joka koskee lapsen edun ottamista ensisijaisesti huomioon kaikissa asioissa, joihin he osallistuvat tai jotka vaikuttavat heihin, pannaan tehokkaasti täytäntöön.
2. Arvioitaessa niiden lasten etua, jotka osallistuvat menettelyihin tai joihin ne vaikuttavat
  - a. lasten näkemykset ja mielipiteet olisi otettava asianmukaisesti huomioon;
  - b. kaikkia muita lapsen oikeuksia, kuten oikeutta ihmisarvoon, vapauteen ja yhdenvertaiseen kohteluun, olisi kunnioitettava kaikissa tilanteissa;
  - c. kaikkien asianomaisten viranomaisten olisi sovellettava kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa otetaan huomioon kaikki asiaan liittyvät intressit, kuten lasten psyykinen ja fyysinen hyvinvointi sekä lasten oikeudelliset, sosiaaliset ja taloudelliset intressit.
3. Kaikkien samaan menettelyyn tai tapaukseen osallistuvien lasten etu olisi arvioitava ja punnittava erikseen, jotta mahdolliset vastakkaiset edut saataisiin sovitettua yhteen.
4. Vaikka oikeusviranomaisilla onkin lopullinen toimivalta ja vastuu lopullisten päätösten tekemisestä, jäsenvaltioiden olisi tarvittaessa pyrittävä yhdessä luomaan monialaisia lähestymistapoja lasten edun arvioimiseksi lapsia koskevissa menettelyissä.

C. Ihmisarvo

1. Lapsia olisi kohdeltava huolehtivasti, ymmärtäväisesti, oikeudenmukaisesti ja kunnioittavasti kaikkien menettelyjen ja oikeusasioiden käsittelyjen aikana. Lasten yksilölliseen tilanteeseen, hyvinvointiin ja erityistarpeisiin olisi kiinnitettävä erityistä huomiota ja heidän

ruumiillista ja henkistä koskemattomuuttaan olisi kunnioitettava kaikilta osin. Heitä olisi kohdeltava tällä tavoin kaikissa menettelyissä tai tapauksissa riippumatta siitä, miten he ovat joutuneet osallisiksi oikeudenkäyntiin tai muuhun menettelyyn tai toimenpiteeseen, ja riippumatta heidän oikeusasemastaan ja oikeus- tai oikeustoimikelpoisuudestaan.

2. Lapsia ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

D. Suojelu syrjinnältä

1. Lasten oikeudet turvataan ilman sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, etniseen alkuperään, ikään, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, sosioekonomiseen taustaan, vanhempien asemaan, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, omaisuuteen, syntyperään, sukupuoliin suuntautumiseen tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää.
2. Erityistä suojelua ja apua voivat tarvita haavoittuvassa asemassa olevat lapset, kuten maahanmuuttaja- ja pakolaislapset sekä turvapaikkaa hakevat lapset, ilman huoltajaa olevat, vammaiset, kodittomat ja katulapset sekä romanilapset ja laitoksissa asuvat lapset.

E. Oikeusvaltioperiaate

1. Oikeusvaltioperiaatetta olisi sovellettava lapsiin yhtä täysipainoisesti kuin aikuisiinkin.
2. Olisi varmistettava, että lapsiin sovelletaan oikeudenmukaisen menettelyn osatekijöitä, kuten laillisuus- ja oikeasuhteisuusperiaatetta, syyttömyysolettamaa, oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, oikeutta oikeudelliseen neuvontaan, oikeutta saattaa asia tuomioistuimen ratkaistavaksi ja muutoksenhaku-oikeutta samalla tavalla kuin aikuisiinkin ilman että niitä rajoitetaan tai ne evätään lapsen edun varjolla. Tämä pätee kaikkiin oikeudenkäyntimenettelyihin, tuomioistuimen ulkopuolisiin menettelyihin ja hallinnollisiin menettelyihin.
3. Lapsilla olisi oltava oikeus käyttää asianmukaisia riippumattomia ja tehokkaita valitusmenettelyjä.

IV. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö ennen oikeudenkäyntiä, sen aikana ja sen jälkeen

A. Lapsiystävällisen oikeudenkäytön yleispiirteet

1. Tiedottaminen ja neuvonta

1. Kun lapset joutuvat tekemisiin oikeuslaitoksen tai muiden toimivaltaisten viranomaisten (esimerkiksi poliisin, maahanmuutto-, opetus-, sosiaali- tai terveydenhuoltoviranomaisten) kanssa, heidän ja heidän vanhempiansa olisi heti alusta alkaen ja koko menettelyn ajan saatava nopeasti riittävää tietoa muun muassa seuraavista seikoista:
  - a. lasten oikeudet ja varsinkin erityisoikeudet, joita lapsilla on niissä oikeudenkäynneissä tai muissa menettelyissä, joihin he mahdollisesti osallistuvat, sekä välineet heidän oikeuksiensa mahdollisten loukkausten korjaamiseen, kuten mahdollisuus käyttää oikeudellista tai muuta menettelyä tai muita toimenpiteitä. Tältä osin voidaan antaa tietoa esimerkiksi menettelyjen todennäköisestä kestosta sekä mahdollisuudesta käyttää muutoksenhakumenettelyjä ja riippumattomia valitusmenettelyjä;
  - b. järjestelmä ja siihen liittyvät menettelyt ottaen huomioon lapselle annettava erityisasema ja hänen mahdollinen roolinsa menettelyn eri vaiheissa;
  - c. mekanismit, jotka ovat lapsen tukena hänen osallistuessaan oikeudenkäyntiin tai muuhun menettelyyn;
  - d. tuomioistuimen menettelyjen tai tuomioistuimen ulkopuolisten menettelyjen asianmukaisuus ja mahdolliset seuraukset;
  - e. mahdollisesti esitettävästä valituksesta aiheutuvat maksut tai valituksen seuranta;
  - f. lapseen henkilökohtaisesti vaikuttavien oikeudenkäyntien ja muiden asiaan liittyvien tapahtumien, kuten kuulemisten, aika ja paikka;

- g. menettelyn tai toimenpiteen yleinen edistyminen ja tulokset;
  - h. mahdollisuus saada suojelua;
  - i. lasta koskeviin päätöksiin liittyvät muutoksenhakumenettelyt;
  - j. mahdollisuudet korvauksen saamiseen rikoksentehtäjältä tai valtiolta oikeudenkäynnissä, vaihtoehtoisessa yksityisoikeudellisessa menettelyssä tai muissa menettelyissä;
  - k. mahdollisuus käyttää palveluja (muun muassa terveys- ja psykologipalveluja, sosiaalipalveluja sekä tulkkauksen ja käännöspalveluja) tai saada tukea järjestöiltä sekä väylät näiden palvelujen saamiseen ja tarvittaessa mahdollisuudet saada rahallista hätäapua;
  - l. mahdollisuus käyttää erityisjärjestelyjä lasten edun suojaamiseen, jos he asuvat jossain toisessa valtiossa.
2. Lapsille olisi annettava tietoa ja neuvontaa heidän ymmärtämällään kielellä ja ottaen huomioon heidän ikänsä ja kehitystasonsa sekä heidän sukupuolensa ja kulttuurinsa.
  3. Sekä lapsen että vanhempien tai laillisten edustajien olisi pääsääntöisesti saatava tietoa ilman välikäsiä. Tietoa ei saisi antaa ainoastaan vanhemmille vaan myös lapselle itselleen.
  4. Olisi laadittava lapsiystävällistä tiedotusmateriaalia, joka sisältää asiaan liittyvää oikeudellista tietoa, ja levitettävä sitä. Olisi myös perustettava erityisiä tiedotuspalveluja, kuten lapsille tiedottamiseen erikoistuneita verkkosivustoja ja tukipuhelimia.
  5. Lasta vastaan nostetusta syytteestä on annettava tieto viipymättä ja ilman välikäsiä syytteen nostamisen jälkeen. Tämä tieto olisi annettava sekä lapselle itselleen että vanhemmille siten, että he ymmärtävät syytteen sisällön ja mahdolliset seuraukset.

2. Yksityis- ja perhe-elämän suoja

6. Oikeudenkäynteihin tai muihin menettelyihin ja toimenpiteisiin osallistuvien lasten yksityisyyttä ja henkilötietoja olisi suojeltava kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Tämä tarkoittaa yleisesti ottaen sitä, ettei tietoja tai henkilötietoja, joista lapsen henkilöllisyys voi paljastua tai jotka voivat mahdollistaa sen paljastumisen välillisesti, saa antaa käytettäväksi eikä varsinkaan julkaista tiedotusvälineissä. Näitä tietoja ovat muun muassa lapsen kuva, yksityiskohtaiset kuvaukset lapsesta tai hänen perheestään, nimet tai osoitteet sekä ääni- ja kuvatalenteet.
7. Jäsenvaltioiden olisi lainsäädäntötoimenpiteiden avulla tai valvomalla tiedotusvälineiden itsesääntelyä estettävä tiedotusvälineitä loukkaamasta yksityisyyden suojaa suuntaviivassa 6 tarkoitetulla tavalla.
8. Jäsenvaltioiden olisi erityisesti lapsia koskevissa menettelyissä rajoitettava lainsäädännön avulla oikeutta saada tietoja tai asiakirjoja, joissa on henkilö- ja arkaluonteisia tietoja lapsista. Jos henkilö- ja arkaluonteisia tietoja on välttämättä siirrettävä, jäsenvaltioiden olisi säänneltävä tällaista siirtoa asiaa koskevan tietosuojalainsäädännön mukaisesti ja ottaen huomioon lapsen etu.
9. Jos lasta on kuultava tai lapsen on annettava todistajanlausunto oikeudenkäynnin tai muun menettelyn tai toimenpiteen yhteydessä, se olisi tehtävä mieluiten suljetuin ovin. Pääsääntöisesti sallittaisiin vain niiden henkilöiden läsnäolo, joita asia koskee välittömästi, edellyttäen, että he eivät estä lasta antamasta todistajanlausuntoa.
10. Lasten parissa työskentelevien ja heidän asioistaan vastaavien ammattihenkilöiden olisi noudatettava tiukkoja salassapitosääntöjä lukuun ottamatta tapauksia, joissa lasta uhkaa vaara.

3. Turvallisuus (erityiset ennaltaehkäisytoimet)

11. Lasten turvallisuus olisi kaikissa oikeudenkäynneissä ja muissa menettelyissä tai muissa toimenpiteissä varmistettava suojelemalla heitä esimerkiksi pelottelulta, kostotoimilta ja lisäkärsimyksiltä.

12. Lasten parissa työskentelevät ja heidän asioistaan vastaavat ammattihenkilöt olisi tarvittaessa tutkittava säännöllisesti kansallisen lainsäädännön mukaisesti sen varmistamiseksi, että he soveltuvat työskentelemään lasten kanssa, sanotun kuitenkin rajoittamatta oikeuslaitoksen riippumattomuutta.
13. Lapsia olisi suojeltava erityistoimenpitein silloin, kun rikoksesta epäiltynä on lapsen vanhempi, perheenjäsen tai ensisijainen huoltaja.

4. Ammattihenkilöstön koulutus

14. Kaikkien lasten parissa työskentelevien ja heidän asioistaan vastaavien ammattihenkilöiden olisi saatava tarvittavaa monialaista koulutusta eri ikäryhmiin kuuluvien lasten oikeuksista ja tarpeista sekä lasten tarpeisiin mukautetuista menettelyistä.
15. Työssään välittömästi lasten kanssa tekemisissä olevia ammattihenkilöitä olisi koulutettava myös kommunikoidaan eri-ikäisten ja eri kehitysvaiheissa olevien lasten sekä erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten kanssa.

5. Monialainen lähestymistapa

16. Jotta lasta pystyttäisiin ymmärtämään kokonaisvaltaisesti ja arvioimaan hänen oikeudellista, psyykkistä, sosiaalista, henkistä, fyysistä ja kognitiivista tilannettaan, olisi lujitettava eri alojen ammattihenkilöiden välistä yhteistyötä kunnioittaen kuitenkin kaikilta osin lapsen oikeutta yksityis- ja perhe-elämään.
17. Lasten parissa työskenteleville ja heidän asioistaan vastaaville ammattihenkilöille (kuten asianajajille, psykologeille, lääkäreille, poliiseille, maahanmuuttovirkailijoille, sosiaalityöntekijöille ja sovittelijoille) olisi laadittava yhteinen arviointikehys lapsia koskevia ja lapsiin vaikuttavia menettelyjä tai toimenpiteitä varten. Kehykset tukisivat päätöksentekijöiden työtä ja varmistaisivat lasten edun toteutumisen tapauskohtaisesti.
18. Sovellettaessa monialaista lähestymistapaa olisi noudatettava salassapitovelvollisuutta.

6. Vapaudenmenetys

19. Vapaudenmenetyksen sisältäviin toimenpiteisiin olisi lasten kohdalla turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona.
20. Jos lapselle määrätään vankeusrangaistus, hänet olisi pääsääntöisesti sijoitettava erilleen aikuisista. Lapsen sijoittaminen aikuisille tarkoitettuun vankilaan olisi sallittava vain poikkeustapauksissa, jos se on lapsen edun mukaista. Lapsille olisi joka tapauksessa varattava heidän tarpeidensa mukaiset tilat.
21. Koska vapautensa menettäneet lapset ovat haavoittuvassa asemassa ja perhesiteillä ja yhteiskuntaan uudelleen sopeutumisella on heidän kannaltaan tärkeä merkitys, toimivaltaisten viranomaisten olisi varmistettava, että yleismaailmallisissa ja eurooppalaisissa välineissä määriteltyjä lasten oikeuksia noudatetaan, ja tuettava aktiivisesti niiden toteutumista. Lapsilla olisi muiden oikeuksien ohella oltava oikeus erityisesti seuraaviin seikkoihin:
  - a. pitää säännöllisesti ja tarkoituksenmukaisella tavalla yhteyttä vanhempiin, perheeseen ja ystäviin vierailukäynnein ja kirjeitse paitsi silloin, kun tätä oikeutta on rajoitettava oikeuden toteutumisen varmistamiseksi ja lapsen edun vuoksi. Oikeuden rajoittamista ei missään tapauksessa saisi käyttää rangaistuksena;
  - b. saada sopivaa koulutusta, ammatinvalinnanohjausta ja ammatikoulutusta sekä sairaanhoitoa ja saada nauttia ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapautta sekä saada mahdollisuus vapaa-ajan toimintaan, kuten liikuntakasvatukseen ja urheiluun;
  - c. mahdollisuus osallistua ohjelmiin, joissa lapsia valmennetaan etukäteen omaan yhteisöön palaamiseen ja joissa kiinnitetään erityistä huomiota heidän henkisiin ja fyysisiin tarpeisiinsa, perhesuhteisiin, asumiseen, koulutukseen ja työllistymismahdollisuuksiin sekä sosioekonomiseen asemaan.
22. Ilman huoltajaa olevia, esimerkiksi turvapaikkaa hakevia, ja huoltajastaan eroon joutuneita alaikäisiä ei saisi ottaa säilöön yksinomaan sillä perusteella, ettei heillä ole oleskeluoikeutta.

B. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö ennen oikeudenkäyntiä

23. Rikosoikeudellisesta vastuukäytöstä on säädettävä laissa, eikä se saisi olla liian alhainen.
  24. Olisi pyrittävä käyttämään mahdollisuuksien mukaan oikeudenkäynnin vaihtoehtoja, kuten sovittelua, diversiota (tuomioistuimenettelyistä poikkeamista) ja vaihtoehtoisia riidanratkaisumenettelyjä silloin, kun ne ovat lapsen edun mukaisia. Tällaisten vaihtoehtojen alustava käyttäminen ei kuitenkaan saisi estää lasta viemästä asiaa tuomioistuimen ratkaistavaksi.
  25. Lapsille olisi annettava kattavasti tietoa mahdollisuuksista valita joko oikeudenkäynti tai jokin tuomioistuinjärjestelmän ulkopuolinen vaihtoehto ja heitä olisi myös kuultava tästä asiasta. Samalla heille olisi selitettävä kunkin vaihtoehdon mahdolliset seuraukset ja annettava riittävästi oikeudellista ja muuta tietoa perustaksi niiden välillä tehtävälle valinnalle. Lasten olisi saatava oikeudellista neuvontaa ja muuta apua ehdotettujen vaihtoehtojen soveltuvuuden ja käyttökelpoisuuden selvittämiseen. Päätöstä tehtäessä olisi otettava huomioon lapsen näkemykset.
  26. Oikeusturvan olisi vaihtoehtoisissa menettelyissä vastattava oikeudenkäynnissä taattavaa oikeusturvaa. Olisi varmistettava, että lasten oikeuksia kunnioitetaan niin tuomioistuimenmenettelyissä kuin tuomioistuimen ulkopuolisissa menettelyissä näissä suuntaviivoissa ja kaikissa keskeisissä lasten oikeuksia koskevissa oikeudellisissa välineissä kuvatulla tavalla.
- ## C. Lapset ja poliisi
27. Poliisin olisi kunnioitettava kaikkien lasten yksilöllisiä oikeuksia ja ihmisarvoa sekä otettava huomioon lasten haavoittuva asema ja heidän ikänsä ja kehitystasonsa sekä niiden lasten erityistarpeet, joilla on jokin fyysinen tai psyykinen vamma tai kommunikaation rajoituksia.

- 28.** Kun poliisi ottaa lapsen kiinni, olisi syy siihen kerrottava lapselle sellaisella tavalla ja kielellä, jota hän pystyy ymmärtämään, kun otetaan huomioon hänen ikänsä ja tietämystasonsa. Lapsille olisi annettava oikeus käyttää asianajajaa ja ottaa yhteyttä vanhempiinsa tai luottohenkilöön.
- 29.** Vanhemmalle (vanhemmille) olisi poikkeustapauksia lukuun ottamatta ilmoitettava lapsen joutumisesta poliisiasemalle. Hänelle (heille) olisi kerrottava yksityiskohtaisesti syyt lapsen kiinniottamiseen ja häntä (heitä) olisi pyydettyä tulemaan asemalle.
- 30.** Kiinni otetulle lapselle saisi esittää rikollista toimintaa koskevia kysymyksiä ja häntä saisi pyytää antamaan tai allekirjoittamaan sitä koskevia lausumia vain, jos paikalla on asianajaja tai jompikumpi lapsen vanhemmista tai, jos vanhemmat eivät ole tavoitettavissa, joku muu luottohenkilö. Vanhemmalta tai luottohenkilöltä voidaan kuitenkin evätä pääsy kuulemiseen, jos häntä epäillään osallistumisesta rikolliseen toimintaan tai jos hän pyrkii estämään oikeuskäsittelyn.
- 31.** Poliisin olisi mahdollisuuksien mukaan huolehdittava siitä että lasta säilytetään erillään aikuisista.
- 32.** Viranomaisten olisi varmistettava, että poliisin huostaan otettujen lasten olosuhteet ovat turvalliset ja lasten tarpeiden mukaiset.
- 33.** Syyttäjien olisi niissä jäsenvaltioissa, joissa heillä on asianmukaiset valtuudet, varmistettava lapsiystävällisten lähestymistapojen käyttäminen koko esitutkinnan ajan.

D. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö oikeudenkäynnin aikana

1. Oikeus oikeudenkäynnin vireillepanoon ja oikeus osallistua oikeudenkäyntiin

- 34.** Koska lapset ovat oikeuksien haltijoita, heillä olisi oltava oikeus-suojakeinoja, jotta he voivat käyttää oikeuksiaan tehokkaasti tai ryhtyä toimiin, jos heidän oikeuksiaan loukataan. Kansallisella lainsäädännöllä olisi tarvittaessa mahdollistettava oikeudenkäyntiin

osallistuminen niiden lasten osalta, jotka heille annetun asianmukaisen oikeudellisen neuvonnan perusteella pystyvät riittävästi ymmärtämään omat oikeutensa ja niitä suojaavien oikeussuojakeinojen käytön.

- 35.** Oikeutta oikeudenkäynnin vireillepanoon haittaavat tekijät, kuten oikeudenkäynnin kustannukset tai oikeusavustajan puuttuminen, olisi poistettava.
- 36.** Kun on kyse erityisistä lapsiin kohdistuneista rikoksista tai tietyistä siviili- tai perheoikeudellisista näkökohdista, oikeus oikeudenkäynnin vireillepanoon olisi tarvittaessa myönnettävä vielä tietyksi ajaksi lapsen täysi-ikäisyyden saavuttamisen jälkeen. Jäsenvaltioita kehoitetaan tarkistamaan rikosten vanhenemista koskevia sääntöjä.

2. Oikeusavustaja ja laillinen edustaja

- 37.** Lapsilla olisi oltava oikeus omaan oikeusavustajaan ja lailliseen edustukseen omista nimissään menettelyissä, joissa lapsen ja vanhempien tai muiden osapuolten välillä on tai saattaa ilmetä eturistiriita.
- 38.** Lasten olisi saatava maksutonta oikeusapua samoin tai suotuisammin ehdoin kuin aikuisten.
- 39.** Lapsia edustavien oikeusavustajien olisi tunnettava lasten oikeudet ja niihin liittyvät kysymykset, ja heidän olisi saatava jatkuvaa ja perusteellista koulutusta tältä alalta. Oikeusavustajien olisi kyettävä kommunikoidaan lasten kanssa näiden tietämystasoa vastaavalla tavalla.
- 40.** Lapsia olisi pidettävä itsenäisinä päämiehinä, joilla on omat oikeudet, ja lapsia edustavien oikeusavustajien olisi tuotava lapsen mielipide esille.
- 41.** Oikeusavustajien olisi annettava lapselle kaikki tarpeellinen tieto ja selitettävä hänelle hänen näkemystensä ja/tai mielipiteidensä mahdolliset seuraukset.
- 42.** Jos vanhempien ja lapsen välillä on eturistiriita, toimivaltaisen viranomaisen olisi nimitettävä lapselle joko edunvalvoja tai muu riippumaton edustaja edustamaan lapsen näkemyksiä ja etua.

43. Asianmukainen edustus ja oikeus tulla edustetuksi vanhemmista riippumatta olisi varmistettava erityisesti menettelyissä, joissa vanhempia, perheenjäseniä tai huoltajia epäillään rikoksesta.

3. Oikeus tulla kuulluksi ja esittää näkemyksiä

44. Tuomareiden olisi kunnioitettava lasten oikeutta tulla kuulluksi kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa tai ainakin silloin, kun heidän katsotaan ymmärtävän käsiteltävänä olevat asiat riittävän hyvin. Tähän tarkoitukseen käytettävät keinot olisi valittava lapsen tietämystason ja kommunikointikyvyn mukaan ja ottaen huomioon tapauskohtaiset olosuhteet. Lapsilta olisi kysyttävä, miten he haluavat tulla kuulluksi.

45. Lapsen näkemyksille ja mielipiteelle olisi annettava hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukainen painoarvo.

46. Oikeus tulla kuulluksi on lapsen oikeus, ei velvollisuus.

47. Ikä ei saisi olla ainoa peruste lapsen kuulematta jättämiselle. Jos lapsi haluaa tulla kuulluksi häneen vaikuttavassa tapauksessa, tuomari ei saisi kieltäytyä hänen kuulemisestaan, ellei se ole lapsen edun mukaista. Tuomarin olisi kuunneltava lapsen näkemyksiä ja mielipidettä lasta koskevista tapaukseen liittyvistä asioista.

48. Lapsille olisi annettava kaikki tarpeellinen tieto kuulluksi tulemistä koskevan oikeuden tehokkaasta käyttämisestä. Heille olisi kuitenkin selitettävä, ettei heidän oikeutensa tulla kuulluksi ja saada näkemyksensä otetuksi huomioon välttämättä vaikuta lopulliseen päätökseen.

49. Lapsiin vaikuttavat tuomiot ja tuomioistuinten päätökset ja erityisesti sellaiset päätökset, joissa ei ole toimittu lapsen näkemysten ja mielipiteiden mukaan, olisi perusteltava asianmukaisesti ja selitettävä lapsille kielellä, jota he ymmärtävät.

4. Tarpeettomien viivästysten välttäminen

50. Kaikkiin lapsia koskeviin menettelyihin olisi nopean käsittelyn takaamiseksi ja lapsen edun suojaamiseksi sovellettava kiireellisyysperiaatetta noudattaen kuitenkin oikeusvaltioperiaatetta.

51. Tuomioistuinten olisi noudatettava perheoikeusasioissa (esimerkiksi lapsen ja vanhemman välinen oikeudellinen side, huoltajuus ja lapsikaappaus) erityistä huolellisuutta estääkseen haitalliset vaikutukset perhesuhteisiin.

52. Oikeusviranomaisten olisi tarvittaessa harkittava, voitaisiinko tehdä väliaikaisia päätöksiä tai antaa alustavia tuomioita, joita valvottaisiin tietyn ajan ja arvioitaisiin myöhemmin uudelleen.

53. Oikeusviranomaisten olisi voitava tehdä lain nojalla välittömästi täytäntöön pantavia päätöksiä, jos se on lapsen edun mukaista.

5. Menettelyjen järjestäminen, lapsiystävällinen ympäristö ja lapsiystävällinen kieli

54. Lapsia olisi kaikissa menettelyissä kohdeltava heidän ikänsä, erityistarpeidensa, kehitystasona ja tietämystasonsa mukaisella tavalla ja mahdolliset kommunikaation rajoitukset huomioon ottaen. Lapsia koskevat tapaukset olisi käsiteltävä olosuhteissa, jotka eivät herätä pelkoa ja joissa lasten tarpeet otetaan huomioon.

55. Lasten olisi ennen menettelyn alkamista voitava tutustua tuomioistuimen tai muihin menettelyssä käytettäviin tiloihin sekä tapauksen parissa työskenteleviin virkamiehiin ja näiden työtehtäviin.

56. Menettelyissä olisi käytettävä lasten iän ja tietämystason mukaista kieltä.

57. Tuomareiden ja muiden ammattihenkilöiden olisi oikeudenkäynneissä ja muissa menettelyissä tai muiden toimenpiteiden yhteydessä lapsia kuullessaan tai kuulustellessaan kohdeltava heitä kunnioittavasti ja hienovaraisesti.

58. Lapsen olisi voitava saada mukaansa vanhempansa tai tarvittaessa muu valitsemansa aikuinen, ellei kyseisen henkilön osalta ole tehty päinvastaista päätöstä perustelluista syistä.

59. Kuva- tai äänitalenteita ja ennen oikeudenkäyntiä suljetuin ovin pidettyjä kuulusteluja ja muita vastaavia kuulemismenetelmiä olisi voitava käyttää hyväksyttävänä todisteina.

- 60.** Lapsia olisi suojeltava mahdollisimman hyvin kuvilta ja tiedoilta, jotka voivat olla haitallisia heidän hyvinvoinnilleen. Kun tuomari päättää, näytetäänkö lapselle tämän kannalta mahdollisesti haitallisia kuvia tai tietoja, hänen olisi pyydettävä neuvoa psykologeilta ja sosiaalityöntekijöiltä tai muilta vastaavilta ammattihenkilöiltä.
- 61.** Lapsia koskevissa oikeusistunnoissa olisi noudatettava lapselle sopivaa käsittelytahtia, otettava huomioon lapsen keskittymiskyky ja varattava aikaa säännöllisille tauoille. Kuulemisia ei saisi pitkittää tarpeettomasti. Välttämällä keskeytyksiä ja häiriöitä oikeusistunnoissa varmistetaan, että lapset voivat käyttää tiedollisia valmiuksiaan täysipainoisesti, ja vahvistetaan heidän henkistä tasapainoaan.
- 62.** Lapsille olisi järjestettävä lapsiystävällisiä kuulustelu- ja odotushuoneita, mikäli se on tarkoituksenmukaista ja mahdollista.
- 63.** Lakia rikkoneita lapsia varten olisi mahdollisuuksien mukaan perustettava erityistuomioistuimia (tai tuomioistuinten jaostoja) ja -elimiä sekä luotava erityismenettelyjä. Niitä voisivat olla esimerkiksi poliisiin, oikeuslaitokseen, tuomioistuinjärjestelmään ja syyttäjänvirastoon perustettavat erityisyksiköt.

6. Lasten esittämät todisteet ja lausumat

- 64.** Erityiskoulutuksen saaneiden ammattihenkilöiden olisi mahdollisuuksien mukaan vastattava lasten kuulusteluista ja heidän lausumiensa kirjaamisesta. Tavoitteena olisi oltava, että lapset voisivat antaa todistajanlausunnon mahdollisimman suotuisissa ja sopivissa olosuhteissa, joissa otetaan huomioon lasten ikä, kehitystaso, tietämystaso ja mahdolliset kommunikaation rajoitukset.
- 65.** Uhriksi joutuneilta tai todistajina toimivilta lapsilta pyrittävä ottamaan lausumat kuva- ja äänitallenteiden avulla. Samalla olisi kunnioitettava muiden osapuolten oikeutta kiistää kyseisten lausumien sisältö.
- 66.** Jos lasta on kuulusteltava useammin kuin kerran, saman henkilön olisi suoritettava kaikki kuulustelut, jotta varmistettaisiin lapsen edun mukainen johdonmukaisuus.

- 67.** Kuulusteluja olisi hyvä olla mahdollisimman vähän ja niiden kestosta päätettäessä olisi otettava huomioon lapsen ikä ja keskittymiskyky.
- 68.** Uhriksi joutuneen tai todistajana toimivan lapsen ja rikoksesta epäiltyjen kohtaamista, vuorovaikutusta ja joutumista suoraan tekemisiin keskenään olisi mahdollisuuksien mukaan vältettävä, jollei lapsi nimenomaan pyydä sitä.
- 69.** Rikosasioissa lasten olisi voitava todistaa epäillyn läsnä olematta.
- 70.** Lapsen esittämien todisteiden tai hänen antamansa todistajanlausunnon painoarvoa ei saisi heikentää se, että lapsiin sovelletaan lievennettyjä todistamista koskevia sääntöjä ja muita lapsiystävällisiä menettelyjä ja ettei heiltä esimerkiksi vaadita valaa tai vastaavia vakuutuksia.
- 71.** Lasten esittämien todisteiden tueksi olisi laadittava kuulusteluohjeita, joissa otetaan huomioon lapsen kehityksen eri vaiheet. Johdattelevia kysymyksiä olisi vältettävä todisteiden luotettavuuden parantamiseksi.
- 72.** Tuomarin olisi voitava antaa lapselle lupa olla todistamatta, jos se on lapsen edun mukaista ja hänen hyvinvointinsa kannalta tarpeellista.
- 73.** Lapsen esittämiä lausumia ja todisteita ei saisi pitää pätemättöminä tai epäluotettavina yksinomaan lapsen iän perusteella.
- 74.** Olisi tutkittava, voitaisiinko uhriksi joutuneiden tai todistajana toimivien lasten lausumat kirjata erityisesti tähän suunnitelluissa lapsiystävällisissä tiloissa ja lapsiystävällisessä ympäristössä.

E. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö oikeudenkäynnin jälkeen

- 75.** Lapsen asianajajan, edunvalvojan tai laillisen edustajan olisi ilmoitettava ja selitettävä päätös tai tuomio lapselle tämän tietämystason mukaisella kielellä ja annettava tarvittavat tiedot mahdollisista toimenpiteistä, kuten muutoksenhakumenettelyistä tai riippumattomista valitusmenettelyistä.

- 76.** Kansallisten viranomaisten olisi viipymättä ryhdyttävä kaikkiin tarvittaviin toimiin lapsia koskevien tai lapsiin vaikuttavien oikeuden päätösten tai tuomioiden täytäntöönpanon helpottamiseksi.
- 77.** Jos päätöstä ei ole pantu täytäntöön, lapsen asianajajan, edunvalvojan tai laillisen edustajan olisi kerrottava lapselle käytettävissä olevista oikeudellisista tai tuomioistuinjärjestelmän ulkopuolisista muutoksenhakekeinoista.
- 78.** Lapsia koskevissa perheoikeudellisissa asioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa olisi turvaututtava pakkokeinoihin vasta viimeisenä keinona.
- 79.** Lapsille ja heidän perheilleen olisi erittäin riitaisissa menettelyissä annettujen tuomioiden jälkeen tarjottava ohjausta ja tukea näihin asioihin erikoistuneilta tahoilta, mahdollisuuksien mukaan maksutta.
- 80.** Laiminlyönnin, väkivallan, hyväksikäytön tai muiden rikosten uhreille olisi tarjottava mahdollisuuksien mukaan maksutonta erityisterveydenhoitoa ja asianmukaisia sosiaalisia ja terapeuttisia interventio-ohjelmia tai toimenpiteitä. Lapsille ja heidän huoltajilleen olisi viipymättä annettava riittävästi tietoa mahdollisuudesta käyttää tällaisia palveluja.
- 81.** Lapsen asianajajalla, edunvalvojalla tai laillisella edustajalla olisi oltava valtuudet ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimiin vahingonkorvauksen vaatimiseksi sellaisen rikosoikeudenkäynnin aikana tai jälkeen, jossa uhrina on lapsi. Valtio voisi tarvittaessa maksaa tästä aiheutuvat kustannukset ja periä ne rikosentekijältä.
- 82.** Lakia rikkoneita lapsia koskevien toimenpiteiden ja seuraamusten olisi aina oltava rakentavia ja lasten tekojen mukaisia. Niissä olisi otettava huomioon oikeasuhteisuuden periaate ja lapsen ikä, fyysinen ja henkinen hyvinvointi ja kehitys sekä tapauksen olosuhteet. Lapsille olisi taattava oikeus yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen, työhön, kuntoutukseen ja yhteiskuntaan sopeuttamiseen.
- 83.** Lapsen yhteiskuntaan sopeutumisen helpottamiseksi ja kansallisen lainsäädännön mukaisesti ei lapsen rikosrekisteriä saisi antaa tiedoksi oikeuslaitoksen ulkopuolelle lapsen tultua täysi-ikäiseksi. Vakavien rikosten osalta voidaan kuitenkin sallia poik-

keuksia, ja rikosrekisteri voidaan antaa tiedoksi muun muassa yleiseen turvallisuuteen ja lasten parissa työskentelemiseen liittyvistä syistä.

V. Muiden lapsiystävällisten toimien edistäminen

Jäsenvaltioita kehoitetaan:

- a.** edistämään tutkimusta, joka koskee lapsiystävällisen oikeudenkäytön kaikkia osa-alueita, kuten lapsen tarpeet huomioon ottavia kuulustelumenetelmiä ja tiedottamista sekä koulutusta näihin menetelmiin;
- b.** vaihtamaan tietoja käytänteistään ja edistämään kansainvälistä yhteistyötä lapsiystävällisen oikeudenkäytön alalla;
- c.** edistämään asiaan liittyvien oikeudellisten välineiden lapsiystävällisten versioiden julkaisemista ja mahdollisimman laajaa levittämistä;
- d.** perustamaan tai ylläpitämään ja tarvittaessa vahvistamaan lasten oikeuksien tiedotuskeskuksia, jotka voivat olla yhteydessä asianajajayhdistyksiin, sosiaalipalveluihin, lapsiasiamiehiin, oikeusasiamiehiin, kansalaisjärjestöihin jne.;
- e.** parantamaan lasten mahdollisuuksia saattaa asiansa tuomioistuimen ratkaistavaksi ja käyttää valitusmenettelyjä, antamaan tunnustusta kansalaisjärjestöille ja muille riippumattomille elimille tai instituutioille, kuten lapsiasiamiehille, ja helpottamaan niiden toimintaa niiden pyrkiessä turvaamaan lasten mahdollisuudet käyttää tuomioistuimia ja riippumattomia valitusmenettelyjä tehokkaasti sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla;
- f.** harkitsemaan lasten asioihin erikoistuneiden tuomarien ja asianajajien järjestelmän perustamista ja kehittämään tuomioistuimia, joissa voidaan toteuttaa sekä oikeudellisia että sosiaalisia toimenpiteitä lasten ja heidän perheidensä hyväksi;
- g.** kehittämään lasten oikeuksien ja ihmisoikeuksien yleismaailmallisten ja eurooppalaisten suojelumekanismien käyttöä sekä helpottamaan sitä lasten ja heidän puolestaan toimivien tahojen kannalta, jotta oikeussuoja voitaisiin toteuttaa ja oikeuksia suojella silloin, kun kansallisia oikeussuojakeinoja ei ole tai ne on jo käytetty;

- h.** sisällyttämään ihmisoikeudet, mukaan luettuna lasten oikeudet, pakolliseksi oppiaineeksi koulujen opetusohjelmaan ja lasten parissa työskentelevien ammattihenkilöiden koulutukseen;
- i.** kehittämään ja tukemaan järjestelmiä, joilla vanhemmille tiedotetaan lasten oikeuksista;
- j.** perustamaan lapsiystävällisiä, viranomaisten yhteistyötä hyödyntäviä monialaisia keskuksia, joissa lapsiuhreja ja todistajia voidaan kuulla, heille voidaan tehdä rikostutkinnallinen lääkärintarkastus ja heistä voidaan laatia kokonaisvaltainen arviointi ja he voivat saada kaikkia tarvitsemiaan terapeuttisia palveluja ammattihenkilöstöltä;
- k.** perustamaan tähän alaan erikoistuneita ja kaikkien käytävissä olevia maksuttomia tuki- ja tietopalveluja, kuten verkkoneuvontaa, tukipuhelimia ja paikallisyhteisön piirissä tarjottavia palveluja;
- l.** varmistamaan, että kaikki asianomaiset lasten parissa työskentelevät oikeuslaitoksen ammattihenkilöt saavat riittävästi tukea ja koulutusta sekä käytännön ohjausta, jotta lasten oikeudet voitaisiin taata ja panna asianmukaisesti täytäntöön erityisesti arvioitaessa lasten etua kaikentyyppisissä lapsia koskevissa tai heihin vaikuttavissa menettelyissä.

VI. Valvonta ja arviointi

Jäsenvaltioita kehoitetaan myös:

- a.** tarkastelemaan kansallista lainsäädäntöä sekä kansallisia politiikkoja ja käytäntöjä näiden suuntaviivojen täytäntöönpanoa varten tarvittavien uudistusten tekemiseksi;
- b.** ratifioimaan viipymättä keskeiset lasten oikeuksia koskevat Euroopan neuvoston yleissopimukset, jotka ovat vielä ratifioimatta;
- c.** tarkastelemaan ja arvioimaan määräajoin lapsiystävällisessä oikeudenkäytössä sovellettavia työtapoja;
- d.** perustamaan tai pitämään yllä yhden tai tarpeen mukaan useamman menettelyn järjestelmää, jolla edistetään ja valvotaan näiden suuntaviivojen täytäntöönpanoa kansallisten oikeus- ja hallintojärjestelmien mukaisesti;
- e.** varmistamaan, että kansalaisyhteiskunta ja etenkin ne järjestöt, instituutiot ja elimet, joiden tavoitteena on lasten oikeuksien edistäminen ja suojeleminen, osallistuvat valvontaan täysipainoisesti.

Toinen osa
Perustelut

Miksi uusi väline on tarpeen?

1. Lasten oikeuksien suojeleminen ja lapsiystävällisen oikeudenkäytön edistäminen kuuluu Euroopan neuvoston ensisijaisiin tavoitteisiin. Lasten suojeluun liittyviä kysymyksiä käsitellään toimintasuunnitelmassa, joka hyväksyttiin Varsovassa vuonna 2005 pidetyssä Euroopan neuvoston kolmannessa valtion- ja hallitusten päämiesten huippukokouksessa.
2. Tällä alalla on edelleen puutteita niin lainsäädännössä kuin käytännössä, vaikka käytössä on useita kansainvälisen, Euroopan ja kansallisen tason oikeudellisia välineitä. Hallitukset ja lasten parissa työskentelevät ammattihenkilöt ovatkin pyytäneet ohjeita normien tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi. Laajalti kuohuttaneessa tapauksessa, jossa vastapuolina olivat Yhdistynyt kuningaskunta ja V. ja T., kaksi 10-vuotiasta poikaa, jotka sieppasivat ja pahoinpitelivät kuoliaaksi kaksivuotiaan lapsen, poikia kohdeltiin oikeudenkäynnissä aikuisina, ja tapausta käsiteltiin laajasti tiedotusvälineissä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, jäljempänä 'tuomioistuin', katsoi myöhemmin, että lapset eivät kyenneet ymmärtämään oikeudenkäyntiä, se oli heistä pelottava eivätkä he näin ollen pystyneet osallistumaan siihen tehokkaasti. Tuomioistuin osoitti, että asiassa oli rikottu ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen, jäljempänä 'Euroopan ihmisoikeussopimus', 6 artiklaa, jossa taataan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tuomioistuin katsoi myös asiassa Sahin vastaan Saksa, että lapsen omien näkemysten kuulematta jättäminen oli olennainen rikkomus, ja totesi, että kansallisen tuomioistuimen oli ehdottomasti pyrittävä varmistamaan suora yhteys lapseen ja että tämä on ainoa keino lapsen edun toteamiseen.

3. Nämä tapaukset voisivat sijoittua lähes mihin tahansa Euroopan neuvoston jäsenvaltioon. Ne osoittavat, että lasten oikeussuojaa ja lasten kohtelua oikeudenkäynneissä ja muissa menettelyissä on parannettava ja että näissä menettelyissä lasten parissa työskentelevien ammattihenkilöiden tietoisuutta on lisättävä, heidän tietämystään on kehitettävä ja heille on tarjottava mukautettua koulutusta lapsen edun ja hyvän oikeudenhoidon takaamiseksi.

Taustaa

4. Nämä suuntaviivat ovat Euroopan neuvoston suora vastaus lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevaan päätöslauselmaan nro 2, jonka Euroopan neuvoston 28. oikeusministerikokous hyväksyi (Lanzarotessa 25.–26. lokakuuta 2007) ja jossa pyydettiin laatimaan jäsenvaltioille tähän alaan liittyviä konkreettisia ohjeita. Ministerikomitea kehotti Euroopan neuvoston neljää elintä laatimaan lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivat, jäljempänä 'suuntaviivat', joissa oli määrä ehdottaa keinoja jäsenvaltioiden tukemiseen lasten erityistarpeet huomioon ottavien oikeusjärjestelmien luomisessa, jotta varmistettaisiin lasten tehokas ja asianmukainen oikeussuoja ja asianmukainen kohtelu oikeuslaitoksen kaikilla osa-alueilla eli siviili-, hallinto- ja rikosoikeudessa.

Toimintatapa

5. Euroopan neuvosto otti lähtökohdaksi laaja-alaisuuden ja käytti innovatiivista integroitua lähestymistapaa, jonka puitteissa kolmen tärkeimmistä hallitustenvälisistä komiteoista eli yksityis- ja hallinto-oikeudesta vastaava oikeudellinen yhteistyökomitea (CDCJ), rikosoikeudesta vastaava Euroopan rikollisuusongelmien komitea (CDPC) ja yleisistä ja ihmisoikeusasioista vastaava ihmisoikeusasioiden johtokomitea (CDDH) teki yhteistyötä oikeudenkäytön tehostamista tarkastelevan komitean (CEPEJ) kanssa.

6. Myös Euroopan neuvoston ohjelma "Building a Europe for and with children" oli yhtenä yhteistyötahona suuntaviivoja laadittaessa. Lapsiystävällisestä oikeudenkäytöstä on tässä ohjelmassa tehty

yksi lasten oikeuksia koskevan Euroopan neuvoston vuosien 2009–2011 strategian keskeisistä periaatteista. Euroopan neuvosto aloitti suuntaviivojen pohjatyöt vuonna 2008 laatimalla neljä asiantuntijaraporttia, joissa arvioidaan niitä haasteita ja esteitä, jotka vaikeuttavat lasten kannalta oikeussuojan saamista kansallisella tasolla kaikilla oikeusjärjestelmän aloilla. Nämä raportit esiteltiin ja niiden pohjalta keskusteltiin kahdessa Euroopan neuvoston korkean tason kokouksessa, joista ensimmäisen, Ruotsin puheenjohtajakaudella (Tukholmassa 8.–10. syyskuuta 2008) pidetyn kokouksen aiheena oli Euroopan rakentaminen lapsia varten ja heidän kanssaan – kohti vuosien 2009–2011 strategiaa. Toinen kokous pidettiin Espanjan puheenjohtajakaudella (Toledossa 12.–13. maaliskuuta 2009), ja sen aiheena oli lasten suojeleminen Euroopan oikeusjärjestelmissä. Raporttien tulokset ja kokousten päätelmät loivat perustan suuntaviivojen laatimiselle, ja niistä saatiin arvokasta tietoa lapsiystävällisen oikeudenkäytön asiantuntijaryhmälle (CJ-S-CH), joka perustettiin varsinaista suuntaviivojen laatimistyötä varten vuosiksi 2009–2010.

Laatimismenettely

7. Asiantuntijaryhmään kuului 17 riippumatonta asiantuntijaa, jotka Euroopan neuvosto oli valinnut neuvoteltuaan CDCJ:n, CDPC:n ja CDDH:n kanssa. Valinnassa otettiin huomioon henkilökohtainen asiantuntemus lasten oikeuksista sekä asiantuntijuuden tasapuolinen jakautuminen eri aloille (siviili-, hallinto-, rikos- ja ihmisoikeuslainsäädäntö), maantieteellisesti tasapuolinen edustus ja sukupuolten tasa-arvo. Ryhmän puheenjohtajana toimi CDCJ:n puheenjohtaja Seamus Carroll (Irlanti), varapuheenjohtajana CDPC:n nimittämä Ksenija Turković (Kroatia) ja tieteellisenä asiantuntijana lasten oikeuksien asiantuntija Ankie Vandekerckhove (Belgia).

8. Ryhmään kuului monien eri alojen asiantuntijoita: tuomareita, asianajajia, syyttäjiä, tutkijoita, psykologeja, poliiseja, sosiaalityöntekijöitä ja jäsenvaltioiden hallitusten edustajia. Ryhmän toimintaa tuki suuri määrä tarkkailijoita, joihin kuului johtavien kansainvälisten hallitusten välisten järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen edustajia.

9. CDCJ tutki ja hyväksyi suuntaviivaluonnoksen ja sitä koskevat perustelut 11.–14. lokakuuta 2010 pitämässään 85. täysistunnossa, minkä jälkeen ne toimitettiin ministerikomitean hyväksyttäväksi 17. marraskuuta 2010. Sitä ennen CDPC ja CDDH olivat tutkineet luonnoksen ja puoltaneet sitä, CDPC 7.–10. kesäkuuta 2010 ja CDDH 15.–18. kesäkuuta 2010 pitämässään täysistunnossa.

Sidosryhmien kuuleminen

10. Sidosryhmiä kuultiin koko laatimisprosessin ajan, ja uusia tekstiluonnoksia koskeva julkinen kuuleminen oli käynnissä lokakuusta 2009 aina toukokuuhun 2010. Strasbourgissa pidettiin 7. joulukuuta 2009 kuuleminen, johon osallistui johtavia kansainvälisiä kansalaisjärjestöjä ja muita lasten oikeuksiin erikoistuneita sidosryhmiä. Suuntaviivojen neljäs luonnos toimitettiin vuoden 2010 tammikuun ja toukokuun välisenä aikana kommentoitavaksi erikseen jäsenvaltioille ja yhteisyksiköille ja lisäksi monille Euroopan neuvoston sisäisille ja ulkoisille yhteistyökumppaneille. Asiantuntijaryhmä otti kommentit huomioon viimeistellessään tekstiä. Näin varmistettiin avoin ja osallistava hyväksymismenettely.

Lasten ja nuorten kuuleminen

11. Euroopan neuvosto järjesti vuonna 2010 asiantuntijaryhmän toimeksiannon mukaisesti myös suoraan lapsille ja nuorille osoitetun oikeusjärjestelmää koskevan kuulemisen. Järjestelyihin osallistui noin 30 yhteistyökumppania eri puolilta Eurooppaa. He laativat kyselylomakkeen, käänsivät sen 11 kielelle ja suunnittelivat kohderyhmät. Kyselyyn saatiin 3 721 vastausta 25 maasta. Irlantilainen lasten oikeuksiin erikoistunut asiantuntija Dr. Ursula Kilkelly analysoi vastaukset, ja CJ-S-CH otti ne huomioon viimeistellessään suuntaviivoja. Keskeisiä teemoja olivat perhe, (epä) luottamus viranomaisia kohtaan sekä lasten ja nuorten tarve tulla otetuksi huomioon ja saada äänensä kuuluville¹.

1. Raportti on saatavilla osoitteessa: www.coe.int/childjustice.

12. Euroopan neuvosto pyrki tässä kuulemisessa ensimmäisen kerran saamaan lapset ja nuoret suoraan mukaan oikeudellisen välineen laatimiseen. Tulevaisuudessa on määrä toteuttaa vastaavia toimia, joilla pyritään saamaan lapset ja nuoret osallistumaan Euroopan neuvoston normatiiviseen työhön varteenotettavalla tavalla. Suomen hallitus antoi runsaasti taloudellista tukea kuulemisen toteuttamiseen.

13. Suuntaviivoja laadittaessa tehtiin monia muutoksia, joilla varmistettiin, että ne vastaavat lasten tarpeita ja että niissä otetaan huomioon lasten oikeusjärjestelmästä kertomat asiat. Lasten näkemykset pyrittiin kaiken kaikkiaan ottamaan aidosti huomioon suuntaviivojen yksityiskohdissa, soveltamisalassa ja vaativuudessa.

14. Lasten näkemyksiin tukeuduttiin erityisesti:

- määriteltäessä, miten laajasti ja millä tavalla suuntaviivoissa tunnustetaan lasten oikeus tulla kuulluksi, saada tietoa oikeuksistaan, saada riippumaton edustus ja osallistua tehokkaasti heitä koskevien päätösten tekemiseen. Sanamuotoa tiukennettiin näiltä osin kaikissa asianmukaisissa kohdissa. Suuntaviivoissa edellytetään nyt esimerkiksi, että tuomareiden on kunnioitettava kaikkien lasten oikeutta tulla kuulluksi kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa. Lisäksi niissä edellytetään, että käytettävissä menetelmissä on otettava huomioon lapsen tietämystaso ja kommunikointikyky sekä tapauksen olosuhteet;
- pyrittäessä laatimaan suuntaviivat siten, että varmistettaisiin lasten ymmärtävän näkemyksilleen annettavan painoarvon ja saavan näkemyksistään palautetta;
- tiukennettaessa suuntaviivoissa olevaa vaatimusta, joka koskee lapsille tarjottavaa tukea ennen kuin he joutuvat tekemisiin oikeuslaitoksen kanssa sekä prosessin aikana ja sen jälkeen. Erityistä huomiota kiinnitettiin vanhempien ja lasten luottokenkilöiden asemaan (esimerkiksi kohdassa Lapset ja poliisi);
- vaadittaessa lapsille yksiselitteistä oikeutta käyttää riippumattomia ja tehokkaita valitusmenettelyjä kaikilla oikeusjärjestelmän osa-alueilla sekä vaadittaessa lasten kanssa oikeuslaitoksessa tekemisissä olevien ammattihenkilöiden erikoistumista ja asianmukaista kouluttamista. Nämä asiat katsottiin tärkeiksi lähtökohdiksi pyrittäessä hälventämään kuulemisen aikana esille tuotua lasten viranomaisia kohtaan tuntemaa epäluottamusta;

- tiukennettaessa lasten parissa työskentelevien ammattihenkilöiden toimintaa koskevia salassapitosäännöksiä;
- edistettäessä lasten kuulemisten ja lasten kanssa tehtävän yhteistyön käyttämistä lasten oikeusjärjestelmän toimintaa koskevissa asioissa mahdollisuuksien mukaan sekä kehitettäessä ja tarkistettaessa lainsäädäntöä, politiikkaa ja käytännön toimintaa.

Rakenne ja sisältö

- 15.** Nämä suuntaviivat eivät ole sitova väline. Niissä käytetään usein konditionaalimuotoa, esimerkiksi ”olisi tehtävä” silloin, kun kyseessä olevat periaatteet ovat peräisin sitovasta oikeudellisesta välineestä eli Euroopan neuvoston asiakirjasta tai muusta kansainvälisestä asiakirjasta. Konditionaalinen käytön ei kuitenkaan saa tulkita lieventävän kyseisen sitovan välineen oikeudellista vaikutusta.
- 16.** Suuntaviivat perustuvat voimassa oleviin kansainvälisiin, eurooppalaisiin ja kansallisiin normeihin. Niiden punaisena lankana on lapsen etu, ja niissä otetaan huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen peruseriaatteet, asiaan liittyvä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö ja YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Suuntaviivoissa edistetään ja suojellaan muun muassa lasten oikeutta saada tietoa, käyttää edustajaa ja osallistua oikeudenkäynteihin ja muihin menettelyihin sekä annetaan lapsille mahdollisuus tuoda omat näkemyksensä esille ja saada äänensä kuuluville oikeuslaitoksessa kaikissa menettelyn vaiheissa. Suuntaviivoissa esitellään myös hyviä käytäntöjä käytännön työvälineiksi ja ehdotetaan käytännön ratkaisuja oikeudellisten ristiriitojen ja puutteiden korjaamiseksi. Niissä esitellään esimerkiksi lapsen kuulemiseen (myös oikeussaliympäristössä) käytettäviä menetelmiä. Suuntaviivat eivät ole pelkästään periaatejulistus, vaan ne on tarkoitettu käytännön ohjeiksi kansainvälisesti sovittujen ja sitovien normien täytäntöönpanoon ja edistämiseen.
- 17.** Suuntaviivojen teksti jakautuu CJ-S-CH:n toimeksiannon mukaisesti periaatteisiin, joita sovelletaan ennen menettelyjä, niiden aikana ja niiden jälkeen.
- 18.** Niiden Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden, jotka aikovat laatia lapsiin oikeudenkäynneissä ja muissa menettelyissä sovellettavaa lainsäädäntöä, on otettava huomioon suuntaviivoissa vahvistetut asiaan liittyvät periaatteet, normit ja hyviksi osoittautuneet käytännöt².

² Tietoa Euroopan neuvoston toiminnasta ja sen edistymisestä lapsiystävällisen oikeudenkäytön alalla on saatavilla verkkosivustolla: www.coe.int/childjustice.

Johdanto

- 19.** Monet julkiset ja yksityiset organisaatiot, oikeusasiamiehet, päätöksentekijät ja muut tahot ovat viime vuosikymmenien aikana pyrkineet varmistamaan, että lapset³ tuntevat oikeutensa ja että heidän oikeuksiensa toteutumista tuetaan arjen tilanteissa. Vaikka hiljattain vietettiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 60-vuotisjuhlaa ja lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 20-vuotisjuhlaa, lasten oikeuksia loukataan kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla edelleen.
- 20.** Lapset voivat joutua tekemisiin oikeudenkäyntien tai muiden menettelyjen kanssa monesta eri syystä: esimerkiksi kun vanhemmat eroavat tai kiistelevät lasten huoltajuudesta, kun lapset ovat itse tehneet rikoksen tai joutuneet rikoksen uhriksi tai todistajaksi tai kun he hakevat turvapaikkaa. Lapset ovat oikeuksien haltijoita, ja menettelyistä on tältä osin tehtävä lapsiystävällisempiä, jotta lapsia voitaisiin tukea parhaalla mahdollisella tavalla, jos heidän on suojeltava oikeuksiaan turvautumalla oikeudenkäynteihin tai muihin menettelyihin⁴.
- 21.** On monia oikeudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia tekijöitä, jotka estävät lapsia saamasta asiaansa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Merkittävin niistä lienee oikeus- tai oikeustoimikelpoisuuden puuttuminen. Lasten laillisina edustajina toimivat varsin usein vanhemmat tai holhoojat. Jos laillinen edustaja ei kuitenkaan halua tai voi toimia lapsen puolesta ja toimivaltaiset viranomaiset eivät käynnistä menettelyä, lapsella ei useinkaan ole keinoja puolustaa oikeuksiaan tai ryhtyä toimiin niiden loukkaamisen johdosta. Näissä tapauksissa ja jos toimivaltainen

---

³ Alle 18-vuotiaat henkilöt.

⁴ Kilkelly, U., "Youth courts and children's rights: the Irish experience", *Youth Justice*, s. 41: "The Convention of the Rights of the Child, adopted in 1989, strengthened this protection by providing for a range of due process standards that both recognised the child's right to a fair trial, but went further in recognising the need to adapt the trial process to the needs and rights of children."

viranomainen ei ole nimennyt erityistä laillista edustajaa, lapsi ei voi käyttää perusoikeuttaan viedä asiansa kansallisen tuomioistuimen ratkaistavaksi, vaikka tästä asiasta määrätään Euroopan ihmisoikeussopimukseen sisältyvissä peruseriaa- ja periaatteissa (ks. 6 artikla, johon sisältyy muun muassa oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin). Vaikka ihmisoikeussopimuksessa määrätään, että ihmisoikeudet kuuluvat ”jokaiselle”, lasten on erityisen vaikea panna oikeudenkäyntiä vireille. Vaikka tuomioistuimella on lasten oikeuksiin liittyvää oikeuskäytäntöä, lapsilla on harvoin oikeus käyttää kansallisia tai kansainvälisiä tuomioistuimia, joten aikuiset yleensä panevat menettelyt vireille heidän puolestaan⁵. Lasten oikeussuojakeinoja on sen vuoksi käsiteltävä lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivoissa⁶.

- 22.** Lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevissa suuntaviivoissa on käsitellään lasten tilannetta ja asemaa sekä heidän kohteluaan oikeudenkäynneissä ja muissa menettelyissä. Lapsen edun mukaista voi kuitenkin olla, ettei oikeudenkäyntiä panna vireille vaan käytetään vaihtoehtoisia riidanratkaisumenettelyjä, kuten sovittelua. Sen vuoksi nämä suuntaviivat kattavat tuomioistuinmenettelyjen ohella myös muut menettelyt.
- 23.** Suuntaviivojen on tarkoitus herättää keskustelua lasten oikeuksien käytännön toteutumisesta ja kannustaa jäsenvaltioita ryhtymään lisätoimiin näiden oikeuksien täytäntöönpanemiseksi ja nykyisten puutteiden korjaamiseksi. Niiden ei ole tarkoitus vaikuttaa aineelliseen oikeuteen liittyviin kysymyksiin eikä lasten aineellisiin oikeuksiin eivätkä ne ole oikeudellisesti sitovia. Suuntaviivoissa edellytetään pääosin vain lasten näkemysten ja tarpeiden ottamista paremmin huomioon.
- 24.** Jäsenvaltioiden on määrä käyttää suuntaviivoja myös käytännön työkaluna oikeus- ja muiden järjestelmien mukauttamisessa vastaamaan lasten erityistarpeita rikos-, hallinto- ja siviilioikeudellisissa menettelyissä riippumatta lasten oikeusasemasta tai oikeus- tai oikeustoimikelpoisuudesta. Niitä olisi käytettävä myös

lainsäädännön yksittäisillä osa-alueilla, kuten monissa jäsenvaltioissa sovellettavan nuorisosuojelulainsäädännön alalla.

- 25.** Suuntaviivoilla pyritään tässä yhteydessä helpottamaan lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen pääperiaatteiden täytäntöönpanoa. Vastaavasti myös kaikkia Euroopan ihmisoikeussopimuksessa määrättyjä ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vahvistamia oikeuksia on sovellettava lapsiin yhtä velvoittavasti kuin aikuisiin.
- 26.** Koska näiden säännösten ja lasten todellisten oikeuksien välinen ero on suuri, perusteluissa on runsaasti viittauksia käytännön tasolla sovellettaviin ja oikeudellisiin hyviin käytäntöihin, jotka ovat peräisin jäsenvaltioista ja oikeuskäytännöstä. Ne voivat tarjota käyttökelpoista tietoa ja virikkeitä.

5. Tulkens, F., *International justice for children*, monografia 3, Council of Europe Publishing, 2009, s. 17–33.

6. Tämä on erityisen tärkeää, koska lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä käsittelevän asiantuntijaryhmän toimeksiantoon kuuluu etsiä näissä asioissa ilmeneviä puutteita.

Perustelut

Johdanto-osa

27. Ihmisoikeuksia käsittelevät keskeiset kansainväliset organisaatiot, kuten Yhdistyneet kansakunnat ja Euroopan neuvosto, ovat jo aiemmin laatineet merkittäviä lasten oikeuksia koskevia normeja ja suuntaviivoja. Niitä tarkastellaan asianmukaisessa yhteydessä. Johdanto-osassa mainitaan tärkeimmät tällä alalla sovellettavat normit. Jäsenvaltioita ei kuitenkaan estetä ottamasta käyttöön tai soveltamasta tiukempia normeja tai suotuisampia toimenpiteitä. Johdanto-osassa myös kehoitetaan jäsenvaltioita ratifioimaan viipymättä keskeiset lasten oikeuksia koskevat Euroopan neuvoston yleissopimukset. Tässä on kyse käytännön toimenpiteestä, koska monet jäsenvaltiot eivät vielä ole ratifioineet suurta osaa näistä sopimuksista⁷.

I. Soveltamisala ja tarkoitus

28. Suuntaviivojen soveltamisalaa ja tarkoitusta käsitellään 1–3 kohdassa. Kuten jo aiemmin mainittiin, suuntaviivoja sovelletaan rikos-, siviili- ja hallinto-oikeuteen, ja niiden tavoitteena on varmistaa, että kaikkia lasten oikeuksia kunnioitetaan kaikilta osin edellä mainittujen oikeuden alojen menettelyissä ja oikeassa suhteessa muiden osapuolten oikeuksiin.

II. Määritelmät

29. 'Lapsen' määritelmä on lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 1 artiklan ja lasten oikeuksien käytöstä tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen (ETS nro 160) 1 artiklan 1 kohdan mukainen. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa oikeudet taataan "jokaiselle" sulkematta pois alle 18-vuotiaita henkilöitä. Monissa jäsenvaltioissa on tapauksia, joissa alle 18-vuotias henkilö voidaan julistaa täysivaltaiseksi, joten alle 18-vuotiaita henkilöitä ei välttämättä aina pidetä lapsina.

---

⁷ Parlamentaarisen yleiskokouksen asiakirja (AS/Jur (2009)40) "The specificity and added value of the acquis of the Council of Europe treaty law".

- 30.** 'Vanhemman' määritelmä b kohdassa käsittää kaikki henkilöt, joilla on vanhempainvastuu, vaikka he eivät välttämättä ole biologisia vanhempia, sekä myös muut henkilöt, joilla on vanhempainvastuu, kuten holhoojat ja tehtävään nimitetyt lailliset edustajat.
- 31.** 'Lapsiystävällinen' oikeudenkäyttö määritellään c kohdassa, ja tekstissä korostetaan myös, että sen soveltamisala ulottuu varsinaista oikeuslaitosta ja oikeudenkäyntejä laajemmalle. Se kattaa kaikki oikeudenkäynti- ja muissa menettelyissä lasten parissa työskentelevät ammattihenkilöt. Esimerkiksi poliisi, sosiaali- ja mielenterveyspalvelut ja muut vastaavat tahot ovat myös vastuussa oikeudenkäytön muuttamisesta lapsiystävällisemmäksi Suuntaviivoilla pyritään varmistamaan, että kaikki asiaan liittyvät ammattihenkilöt tuntevat lasten oikeudet ja kunnioittavat niitä tinkimättömästi.

III. Peruseriaatteet

A. Osallistuminen⁸

- 32.** Osallistumisen periaate eli se, että lapsilla on oikeus esittää mielipiteensä ja ilmaista näkemyksensä kaikissa heitä koskevissa asioissa, on yksi lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen pääperiaatteista⁹. Tällä ei tarkoiteta, että olisi aina toimittava lapsen mielipiteen mukaisesti. Suuntaviivoissa edellytetään kuitenkin, että lasten mielipiteeseen suhtaudutaan vakavasti ja

8. FLisätietoa on lapsen kuulluksi tuleminen oikeutta koskevassa yleisessä huomautuksessa nro 12 (CRC/C/GC/12, 1.7.2009) ja näiden perustelujen IV osan D luvun 3 kohdan huomautuksissa, jotka koskevat oikeutta tulla kuulluksi. Ks. myös lasten osallistumisesta perhe- ja yhteiskuntaelämään 18. syyskuuta 1998 annettu ministerikomitean suositus nro (98) 8, 4 kohta: "osallistuminen on tärkeä edellytys sosiaaliselle yhteenkuuluvuudelle ja monikulttuurisen yhteiskunnan arvojen ja suvaitsevaisuuden periaatteiden mukaiselle demokratian toteutumiselletä jokapäiväisessä elämässä"; 5 kohta: "lasten osallistuminen vaikuttaa merkittävästi heidän omaan elinoloihinsa, koska osallistumisella ei tarkoiteta vain osallistumista instituutioiden toimintaan ja päätöksentekoon vaan ennen kaikkea kaikki perhe- ja yhteiskuntaelämän alat kattavaa yleistä demokratiamallia". Ks. myös asia 24724/94, *T. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 16.12.1999, 83 kohta, ja asia 24888/94, *V. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 16.12.1999, 85 kohta: "[...] kokonaisuutena tarkasteltavassa 6 artiklassa taataan syytetyn oikeus osallistua tehokkaasti häntä koskevaan rikosoikeudenkäyntiin."

9. Lapsen oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus, 12 artikla.

se otetaan asianmukaisesti huomioon lasten iän ja kehitystason sekä tapauksen olosuhteiden ja kansallisen prosessioikeuden edellytysten mukaisesti.

- 33.** Viittaustailmaisuun "kykenee muodostamaan omat näkemyksensä"¹⁰ ei saisi katsoa rajoitukseksi vaan pikemminkin viranomaisten velvollisuudeksi arvioida lapsen valmiudet mahdollisimman kattavasti. Valtiot eivät saisi liian helposti olettaa, ettei lapsi pysty muodostamaan mielipidettä, vaan niiden pitäisi pikemminkin uskoa lapsella olevan tähän tarvittavat valmiudet. Tämän toteen näyttäminen ei ole lapsen tehtävä. Suuntaviivojen III osan A luvun 2 kohdassa korostetaan lasten oikeuksia koskevan lainsäädännön mukaisesti keskeistä periaatetta, jonka mukaan lapset ovat oikeuksien haltijoita.
- 34.** Valtioita kehoitetaan välttämään ikärajanormien käyttöönottoa¹¹. Myös YK:n oikeudenkäytön suuntaviivoissa asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana, todetaan, ettei ikä ei saisi olla esteenä lapsen oikeudelle osallistua täysipainoisesti oikeudenkäyntiin¹².
- 35.** Lapset olisi otettava perheoikeudellisissa asioissa mukaan keskusteluihin ennen sellaisen päätöksen tekemistä, joka vaikuttaa heidän senhetkiseen ja/tai tulevaan hyvinvointiinsa. Tuomarin olisi toteutettava kaikki toimet sen varmistamiseksi, että lapset voivat osallistua oikeudenkäynteihin. Hänen olisi tutkittava, onko lapset otettu tehokkaasti mukaan menettelyyn vai johtuuko heidän mahdollinen poissaolonsa siitä, että he ovat itse kieltäytyneet osallistumasta tai että he eivät ole voineet osallistua kehitystasonsa ja tietämystasonsa vuoksi. Vapaaehtoisjärjestöjen ja lapsiasiamiesten olisi myös pyrittävä kaikin tavoin varmistamaan, että lapset otetaan mukaan perheoikeudellisiin menettelyihin sen sijaan, että he joutuisivat tyytymään tapahtuneisiin tosiasioihin¹³.

10. Ks. alaviite 9, 12 artiklan 1 kohta.

11. Yleinen huomautus nro 12 lapsen oikeudesta tulla kuulluksi, 20–21 kohta (CRC/C/GC/12, 1.7.2009).

12. YK:n oikeudenkäytön suuntaviivat asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana (Ecosocin päätöslauselma 2005/20, 22.7.2005, 18 kohta).

13. Jotkut jäsenvaltiot määräävät rangaistuksia vanhemmille, jotka eivät noudata huoltajan velvollisuuksia ja tapaamisoikeutta koskevia sitoumuksia, vaikka todellisuudessa lapsi itse saattaa kieltäytyä noudattamasta niitä. Toisissa jäsenvaltioissa vanhemmat voivat saada vankeusrangaistuksen tuomioistuimen päätöksen noudattamatta jättämisestä, kun tällainen tilanne voitaisiin välttää sallimalla lapsen osallistua kaikkiin hänen puolestaan tehtäviin päätöksiin.

Tuomioistuin katsoi asiassa, jossa syytettynä olevan alaikäisen tietämystaso oli vähäinen, että ”tehokas osallistuminen edellyttää tässä yhteydessä, että syytetyllä on laaja tietämys oikeudenkäyntimenettelyn luonteesta, siitä, mitä seurauksia hänelle voi aiheutua, ja mahdollisesti määrättävän rangaistuksen merkityksestä. Tämä tarkoittaa, että hänen olisi kyettävä ymmärtämään tuomioistuimessa sanottujen asioiden yleinen sisältö tarvittaessa esimerkiksi tulkin, asianajajan, sosiaalityöntekijän tai ystävän avustuksella. Vastaajan olisi kyettävä seuraamaan syyttäjän todistajien kertomia asioita ja jos hänellä on edustaja, kertomaan asianajajalleen oma versionsa tapahtumista, huomauttamaan lausumista, joista hän on eri mieltä ja kertomaan tosiasioista, jotka olisi tuotava esille hänen puolustuksessaan”¹⁴. Lisäksi on ”välttämätöntä, että häntä vastaan nostetaan syyte erityistuomioistuimessa, joka voi ottaa täysipainoisesti huomioon häntä haittaavat rajoitteet ja mukauttaa menettelyään vastaavasti”¹⁵.

Tuomioistuin päätyi huoltajuusasiassa *Sahin vastaan Saksa* siihen, että ”olisi liioiteltua vaatia, että kansallisten tuomioistuinten on aina kuultava lasta tuomioistuimessa etävanhemman tapaamis-oikeutta koskevassa asiassa. Tässä on kuitenkin on otettava huomioon tapauskohtaiset olosuhteet sekä kyseisen lapsen ikä ja kehitystaso”¹⁶.

Tuomioistuin katsoi eräässä toisessa huoltajuusasiassa, *Hokkanen vastaan Suomi*, että 12-vuotiaan tytön ”kehitystaso oli riittävä, jotta hänen näkemyksensä voitiin ottaa huomioon eikä tapaamis-oikeutta sen vuoksi pitänyt myöntää vastoin hänen tahtoaan”¹⁷.

14. Asia 60958/00, *S. C. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (neljäs jaosto) tuomio 15.6.2004, 29 kohta.

15. Ks. alaviite 14, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tuomio, 35 kohta.

16. Asia 30943/96, *Sahin v. Saksa*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 8.7.2003, 73 kohta.

17. Asia 19823/92, *Hokkanen v. Suomi*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 23.9.1994, 61 kohta.

B. Lapsen etu

36. Lapsen etu olisi otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa lapsia koskevissa asioissa. Tilanne on arvioitava tarkasti. Näissä suuntaviivoissa edistetään monialaisten menetelmien käyttöä lapsen edun arvioimisessa ja myönnetään sen olevan monimutkainen tehtävä. Arviointia vaikeuttaa entisestään se, että lapsen etua on punnittava muiden osapuolten, kuten muiden lasten, vanhempien, uhrien jne. etuun nähden. Arviointi olisi tehtävä ammattitaitoisesti ja tapauskohtaisesti.

37. Lapsen etua on aina tarkasteltava yhdessä muiden lasten oikeuksien kanssa, joita ovat esimerkiksi oikeus tulla kuulluksi, oikeus suojeluun väkivallalta, oikeus olla tulematta erotetuksi vanhemmistaan jne.¹⁸ Pääsääntöisesti on sovellettava kokonaisvaltaista lähestymistapaa.

38. Perheoikeudellisiin asioihin verrattuna ”lapsen edun” periaatetta sovelletaan nuoriso-oikeudellisissa asioissa todella harvoin. On huolestuttavaa, että nuoria rikoksentekijöitä kohdellaan monissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa yhä useammin samalla tavalla kuin täysi-ikäisiä.¹⁹ On itsestään selvää, että kaikkien, myös lakia rikkoneiden, lasten oikeuksia on kunnioitettava. Rangaistukseen keskittyminen ei ole niiden nuoriso-oikeutta koskevien periaatteiden mukaista, jotka on esitetty lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 40 artiklassa²⁰. Sosiaalipedagogiset toimenpiteet vastaavat paljon paremmin yleissopimuksen tavoitteita ja ovat osoittautuneet tehokkaammiksi myös käytännössä²¹.

18. Konkreettisia ehdotuksia on lapsen edun määrittämistä koskevissa YK:n ihmisoikeus-toimikunnan suuntaviivoissa ”UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child”, 2008 (www.unhcr.org/refworld/docid/148480c342.html).

19. Ks. T. Hammarberg (www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints) (2009).

20. Yleinen huomautus nro 10 lasten oikeuksista nuoriso-oikeudellisissa asioissa (CRC/C/GC/10, 25.4.2007), 71 kohta. Ks. myös ministerikomitean suositus R(87) 20 yhteiskunnan vastauksesta nuorisorikollisuuteen.

21. Yleinen huomautus nro 10 lasten oikeuksista nuoriso-oikeudellisissa asioissa (CRC/C/GC/10, 25.4.2007).

Tuomioistuin on todennut useissa perheoikeudellisissa asioissa, että kansallisten tuomioistuinten suorittama lapsen edun arviointi on vaikea tehtävä, joten sen olisi pohjauduttava perusteltuun, riippumattomaan ja ajantasaiseen psykologiseen lausuntoon, ja että psykologin ja tuomioistuimen olisi tapaamisoikeutta, asuinpaikkaa ja huoltajuutta koskevissa asioissa mahdollisuuksien mukaan kuultava lasta tämän kehitystason ja iän mukaisella tavalla²².

Asiassa *Bronda vastaan Italia* lapsen edun katsottiin olevan muiden osapuolten etua tärkeämpi: "[...] punnitessaan keskenään S:n etua eli kasvatusvanhempien luo jäämistä ja hänen alkuperäisen perheensä etua eli S:n muuttamista alkuperäisen perheensä luokse tuomioistuin antoi suuremman painoarvon lapsen edulle ja sille, että nyt 14-vuotias lapsi on aina vakaasti osoittanut haluavansa jäädä asumaan kasvatusvanhempiensa luo. Nyt esillä olevassa asiassa S:n etu on tärkeämpi kuin hänen isovanhempiensa etu."²³

Tuomioistuin totesi vastaavasti aiemmin mainitussa asiassa *Sahin vastaan Saksa*: "8 artiklan mukaan kansallisten viranomaisten olisi löydettävä oikeudenmukainen tasapaino lapsen edun ja hänen vanhempiensa edun välille ja etujen punnitsemisessä keskenään on annettava erityinen painoarvo lapsen edulle, joka saattaa luonteensa ja vakavuutensa perusteella olla vanhempien etua tärkeämpi. Vanhemmalla ei voi 8 artiklan nojalla etenkin olla oikeutta toimenpiteisiin, joilla vahingoitettaisiin lapsen terveyttä ja kehitystä."²⁴

22. Ks. erityisesti asia 25735/94, *Elsholz v. Saksa*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 13.7.2000, 53 kohta, ja asia 31871/96, *Sommerfeld v. Saksa*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio, 8.7.2003, 67–72 kohta. Vrt. myös asiassa *Sommerfeld v. Saksa* (ks. edellä mainitun tuomion 2 kohta) tuomari Ressin osittain eriävä mielipide, johon tuomarit Pastor Ridurejo ja Türmen ovat yhtyneet.

23. Asia 22430/93, *Bronda v. Italia*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 9.6.1998, 62 kohta.

24. Asia 30943/96, *Sahin v. Saksa*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 8.7.2003, 66 kohta.

Tuomioistuin katsoi adoptioasiassa *Pini ym. vastaan Romania* antamassaan tuomiossa lapsen kieltäytymisestä adoptoinnista ulkomailla asuvaan perheeseen: "tällaisissa tapauksissa [...] lapsen etu saattaa luonteensa ja vakavuutensa perusteella olla vanhempien etua tärkeämpi."²⁵

C. Ihmisarvo

39. Ihmisarvon kunnioittaminen on ihmisoikeuksia koskeva perusvaatimus, joka perustuu moniin eri oikeudellisiin välineisiin²⁶. Vaikka YK:n oikeudenkäytön suuntaviivat asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana, sisältää useita tässä yhteydessä huomioon otettavia kohtia, olisi erityistä huomiota kiinnitettävä seuraavaan kohtaan: "jokainen lapsi on ainutkertainen ja arvokas yksilö, jonka omaa ihmisarvoa, erityistarpeita, etua ja yksityisyyttä olisi kunnioitettava ja suojeltava."²⁷

40. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan määräys toistetaan C luvun 2 kohdassa.

D. Suojelu syrjinnältä

41. Myös syrjinnän kieltäminen on yksi kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön vakiintuneista periaatteista. Lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 2 artiklaa pidetään tässä yhteydessä yhtenä keskeisenä periaatteena. Suuntaviivojen D luvun 1 kohdassa mainitaan useita tunnettuja syrjintäperusteita.

25. Asiat 78028/01 ja 78030/01, *Pini ym. v. Romania*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (toinen jaosto) tuomio 22.6.2004, 155 kohta.

26. Ks. esimerkiksi kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen johdanto-osa ja lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen johdanto-osa ja 40 artiklan 1 kohta.

27. YK:n oikeudenkäytön suuntaviivat asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana (Ecosocin päätöslauselma 2005/20, 22.7.2005) III luvun 8 kohdan a alakohta ja I luvun 6 kohta.

- 42.** Euroopan neuvoston alainen Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) toteaa syrjintäperusteen ”rotu” osalta rasismien ja syrjinnän vastaista kansallista lainsäädäntöä koskevassa yleisessä poliittisessa suosituksessaan nro 7 seuraavaa: ”Koska kaikki ihmiset ovat saman lajin edustajia, ECRI ei hyväksy eri ’rotujen’ olemassaoloon perustuvia teorioita”. ECRI käyttää suosituksessaan kyseistä termiä kuitenkin varmistaakseen, että yleisesti ja virheellisesti ”toiseen rotuun” kuuluviksi katsotuilta henkilöiltä ei evätä lainmukaista suojelua.
- 43.** Osa erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin kuuluvista lapsista voi tarvita tässä yhteydessä erityissuojelua. Tekstissä luetellaan näitä ryhmiä. Luettelon ei ole tarkoitus olla tyhjentävä, koska siinä lueteltujen lisäksi voi esiintyä myös muita syrjintäperusteita.
- 44.** Lasten oikeuksien alalla ilmenevään syrjintään liittyviä perusteita ovat myös ikä ja valmiudet. Oikeuksien haltijoita ovat myös hyvin nuoret lapset ja lapset, joilla on vain puutteelliset valmiudet käyttää oikeuksiaan. Heille on kehitettävä vaihtoehtoisia edustusjärjestelmiä syrjinnän estämiseksi.

E. Oikeusvaltioperiaate²⁸

- 45.** Suuntaviivojen E luvun 1 ja 2 kohdassa mainitaan useita oikeusvaltioperiaatteen²⁹ osatekijöitä pyrkimättä kuitenkaan määrittelemään oikeusvaltioperiaatteen käsitettä. Koko suuntaviivojen tekstiin on vaikuttanut tuomioistuimen näkemys, jonka mukaan ”demokraattisten yhteiskuntien yhtenä perusperiaatteena oleva oikeusvaltioperiaate liittyy käsitteenä olennaisesti kaikkiin ihmisoikeussopimuksen artikloihin”³⁰. Sen vuoksi sen vaikutuksen olisi oltava näkyvissä kaikissa lapsia koskevissa menettelyissä.

28. Ks. myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kanslian raportti, ”Access of children to justice – Specific focus on the access of children to the European Court of Human Rights and its case law related to children’s access to national jurisdictions” koosteessa *Compilation of texts related to child-friendly justice*, ihmisoikeuksista ja oikeudellisista asioista vastaava pääosasto, 2009, s. 11–19.

29. Brian Z. Tamanaha katsoo ajatuksen olevan peräisin Aristoteleelta: ”It is better for the rule of law to rule than one of the citizens”, ja jatkaa: ”so even the guardians of the laws are obeying the laws”. Lainaus teoksesta Bingham T., *The Rule of Law*, Allen Lane, Penguin Group, 2010, s. 3.

30. Asia 22603/02, *Ukraine-Tyumen v. Ukraina*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 22.11.2007, 49 kohta.

- 46.** Oikeusvaltiossa vakiinnutetaan muun muassa keskeinen periaate, jonka mukaan jokainen on vastuussa selkeästi määriteltyjen ja julkaistujen lakien noudattamisesta ja jokaisella on täytäntöönpanokelpoisia oikeuksia. Tätä periaatetta sovelletaan iästä riippumatta, joten jäsenvaltioiden edellytetään kunnioittavan ja edistävän kaikille, myös lapsille, kuuluvia perusoikeuksia. Oikeusvaltioperiaatteen soveltaminen lapsia koskevissa asioissa edellyttää muun muassa seuraavien oikeuksien täytäntöönpanoa: syyttömyysolettamaa koskeva oikeus ja oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sekä riippumattomaan oikeudelliseen neuvontaan, oikeus asianajajan tai muun sellaisen tahon tehokkaaseen käyttöön, joka vastaa lasten oikeuksien puolustamisesta kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

- 47.** Periaatteet ”ei rikosta ilman lakia” ja ”ei rangaistusta ilman lakia” pätevät lapsiin yhtä lailla kuin aikuisiin. Ne muodostavat demokraattisen valtion rikosoikeusjärjestelmän kulmakiven³¹. Joissakin jäsenvaltioissa on kuitenkin yhä useammin alettu soveltaa pitkälle meneviä toimenpiteitä, myös vapaudenmenetystä, kun kyseessä on ollut lasten epäsosiaalinen, vaikkakaan ei rikollinen, käyttäytyminen. Lapsia toimitetaan erilaisten puuttumisjärjestelmien piiriin keinoin, joita aikuisiin sovellettuina ei hyväksyttäisi, ja tätä perustellaan yhteiskunnan suojelemisella epäsosiaaliselta käyttäytymiseltä. Yleisiä oikeudellisia takeita, kuten valtiota velvoittavaa todistustaakkaa ja oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, ei aina sovelleta. Monissa maissa lapsiin ei sovelleta rikosasioita koskevan lainsäädännön perusperiaatteita yhtä täysipainoisesti kuin aikuisiin. Lapsia rangaistaan edelleen niin sanotuista statusrikoksista (teoista joita ei ole määritelty laissa rikoksiksi ja joista aikuisia ei rangaistaisi)³².

- 48.** Jotta oikeusvaltioperiaatetta noudatettaisiin tehokkaasti ja riittävällä tavalla erityisesti lasten osalta, jäsenvaltioita vaaditaan suuntaviivojen E luvun 3 kohdassa ottamaan käyttöön ja/tai ylläpitämään riippumattomia ja tehokkaita valitusmenettelyjä, jotka ovat lapsen iän ja tietämystason mukaisia.

31. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artikla, lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 40 artiklan 2 kohdan a alakohhta.

32. Ks. CRINin laatima raportti ”Report on Status Offences” osoitteessa http://www.crin.org/docs/Status_Offences_doc_2_final.pdf.

IV. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö ennen oikeudenkäyntiä, sen aikana ja sen jälkeen

A. Lapsiystävällisen oikeudenkäytön yleispiirteet

49. Nämä lapsiystävällisen oikeudenkäytön osatekijät koskevat kaikkia mahdollisia toimijoita oikeudenkäynneissä ja muissa menettelyissä. Niitä sovelletaan riippumatta lapsen asemasta ja myös erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten erityisryhmiin.

1. Tiedottaminen ja neuvonta

50. Lapselle olisi annettava kaikki keskeinen ja tarpeellinen tieto alkaen aivan ensimmäisestä kerrasta, kun hän on tekemisissä oikeuslaitoksen kanssa ja koko menettelyn jokaisessa vaiheessa³³. Tätä oikeutta sovelletaan samalla tavalla kaikkiin lapsiin, ovatpa he sitten rikoksen uhrina, rikoksesta epäiltynä tai osapuolena, jota asia koskee tai johon asia vaikuttaa³⁴. Tietoa olisi annettava mahdollisimman pian, vaikka tiedon antaminen heti lapsen joutuessa tekemisiin toimivaltaisten viranomaisten kanssa ei aina olisikaan järkevää. Saattaa kuitenkin olla myös tilanteita, joissa lapsille ei saisi antaa tietoa (jos se on vastoin lapsen etua).

51. Lasten on saatava tietoa oikeuksistaan³⁵ ja myös keinoista, joilla he voivat käyttää tai tarvittaessa puolustaa oikeuksiaan³⁶. Tämä on lasten oikeuksien suojelun perusedellytys. Suuntaviivojen IV osan A kohdan 1 alakohdassa olevassa ensimmäisessä suuntaviivassa on yksityiskohtainen, joskaan ei tyhjentävä, luettelo tiedoista, jotka lasten ja heidän vanhempiansa olisi saatava.

52. Lapsille annettava tieto ei aina ole objektiivista eikä täydellistä. Vanhemmat eivät aina anna lapsille kaikkea asiaankuuluvaa tietoa,

33. Tämä on tärkeä tehtävä, josta lapsiasiamiesten ja lasten oikeuksia käsittelevien järjestöjen on huolehdittava.

34. Tästä oikeudesta määrätään monissa oikeudellisissa asiakirjoissa, kuten lapsen oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus (13 artiklan 1 kohta; 37 artiklan d kohta; 40 artiklan 2 kohdan b alakohdan ii alakohta ja 42 artikla) YK:n oikeudenkäytön suuntaviivat asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana (Ecosocin päätöslauselma 2005/20, 22.7.2005, VII luku) ja eurooppalainen yleissopimus lasten oikeuksien käytöstä (ETS nro 160, 3 artikla).

35. Lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 42 artikla.

36. Annettava tieto ei saisi olla yksinomaan oikeudellista tietoa vaan esimerkiksi myös tietoa siitä, voidaanko käyttää lapsiasiamiehen palveluja tai muita lapsille tarkoitettuja palveluja.

ja heidän antamansa tieto voi olla puolueellista. Lasten asianajajien, lapsiasiamiesten ja lapsille tarkoitetun oikeusavun rooli onkin hyvin tärkeä tässä yhteydessä.

53. Suuntaviivassa 2 vahvistetaan lapsen oikeus saada hänen iälleen, kehitystasolleen ja valmiuksilleen sopivaa tietoa ja neuvontaa kielellä, jota hän ymmärtää.

54. Menettelyjen osalta on annettava yksityiskohtaista tietoa siitä, miten menettely toteutetaan, millainen asema ja rooli lapsella tulee olemaan, miten kuulustelu suoritetaan, mikä alustava aikataulu on, miten tärkeä mahdollinen todistajanlausunto on ja miten se vaikuttaa, mitkä tiettyjen toimien seuraukset ovat jne. Lasten on ymmärrettävä tapahtumien kulku, miten asiat voivat edetä tai todennäköisesti etenevät, mitä vaihtoehtoja heillä on ja mitä näistä vaihtoehtoista seuraa. Heille on tiedotettava oikeudenkäynnin mahdollisista vaihtoehtoista. Sovittelu voi joissakin tapauksissa olla tarkoituksenmukaisempi kuin tuomioistuinkäsittely. Toisinaan taas oikeudenkäynnistä voi olla lapselle enemmän etua. Lapselle on selitettävä helppotajuisesti menettelyn valitsemisen seuraukset, jotta voidaan tehdä perusteltu päätös, vaikka lapsi itse ei sitä välttämättä teekään. Tätä tietoa voidaan antaa myös asiaan liittyvää oikeudellista tietoa sisältävän lapsiystävällisen tiedotusmateriaalin avulla (suuntaviiva 4).

55. Suuntaviivassa 5 asetetaan velvoite antaa sekä lapselle että hänen vanhemmilleen tietoa kaikista lasta vastaan nostetuista syytteistä viipymättä ja ilman välikäsiä. Samoin on tiedotettava lapsen oikeuksista kyseisessä tapauksessa. Lapselle on annettava tietoa myös syyttäjän päätöksistä, asiaan liittyvistä oikeudenkäynnin jälkeisistä vaiheista sekä siitä, miten asiassa tehdään päätös. Tietoa olisi annettava myös mahdollisista valitusmenettelyistä, käytävissä olevista oikeusapujärjestelmistä ja mahdollisesta oikeudesta saada oikeusavustaja tai muuta neuvontaa. Annetun tuomion perustelut olisi esitettävä siten, että lapsi ymmärtää ne kaikilta osin. Tämä on erityisen tärkeää niiden lasten osalta, jotka tarvitsevat erityisopetusta tai joiden lukutaito on heikko³⁷.

37. Tiedot on tarvittaessa käännettävä kielelle, jota lapsi ymmärtää (käännettävä vieraalle kielelle, muutettava pistekirjoitetuksi tms.), samalla tavalla kuin jos kyseessä olisi aikuinen. Viralliset oikeudelliset termit on selitettävä siten, että lapsi pystyy täysin ymmärtämään niiden merkityksen.

56. Lapsen olisi rajat ylittävissä siviili- ja perheoikeudellisissa riita-asioissa saatava kehitystasonsa ja tietämystasonsa mukaista asiantuntijatietoa oikeussuojakeinoista eri oikeudenkäyttöalueilla ja menettelyjen vaikutuksista hänen elämäänsä. Perheriitoja ja/ tai hyväksikäyttöä kokemaan joutuneiden lasten tilanne on erityisen haasteellinen.

Tuomioistuin totesi asioissa *V. vastaan Yhdistynyt kuningaskunta* ja *T. vastaan Yhdistynyt kuningaskunta*, että tehokas oikeudenkäyntiin osallistuminen edellyttää, että syytetyllä on laaja tietämys oikeudenkäyntimenettelyn luonteesta ja siinä mahdollisesti määrättävän rangaistuksen merkityksestä. Sen vuoksi alaikäisillä syytetyillä on oltava edustajanaan pätevä asianajaja, jolla on kokemusta lasten parissa työskentelystä³⁸.

Joissakin Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa lasten ja nuorten käytettävissä on yksityisiä tai julkisin varoin tuettuja palveluja, joissa annetaan tietoa lasten oikeuksista yleisellä tasolla tai perustietoa heidän asiaansa tai tilannettaan koskevista oikeudellisista kysymyksistä. Eräissä jäsenvaltioissa, kuten Belgiassa ja Alankomaissa, on lasten oikeuksien asiointipisteitä³⁹, jotka voivat ohjata lapsia asianajajan luo, avustaa heitä heidän oikeuksiensa käyttämisessä (esimerkiksi kirjoittamaan tuomarille tullakseen kuulluksi jossain tietyssä asiassa) jne.

38. Asia 24724/94, *T. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 16.12.1999, 88 kohta, ja asia 24888/94, *V. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 16.12.1999, 90 kohta.

39. Belgiassa on "Kinderrechtswinkel" Gentissä ja Bruggessa sekä "Service Droits des jeunes" -palvelupisteitä useimmissa ranskankielisen alueen suurista kaupungeista.

2. Yksityis- ja perhe-elämän suoja

57. Lapsen anonymiteetin säilyttäminen ja henkilötietojen suoja tiedotusvälineissä voi olla tarpeen, kuten monissa oikeudellisissa välineissä säädetäänkin⁴⁰. Tältä osin olisi ennen kaikkea mainittava Euroopan neuvoston yleissopimus yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä (ETS No. 108)⁴¹, jossa luetellaan erityisesti tietojen keräämistä ja käsittelyä sekä tietojen laatua koskevat yleisesti hyväksytyt normit. Lapset voivat käyttää kaikkia tämän yleissopimuksen – kuten myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen – mukaisia oikeuksia, vaikka siinä ei nimenomaisesti mainita lasten oikeuksia. Lisäksi 6 artiklassa määrätään erityisiä suojatoimenpiteitä, kun on kyse arkaluonteisista tiedoista, kuten rikostuomioihin liittyvistä henkilötiedoista. Myös muut tietoryhmät voidaan lapsen yksityisyyden suojelun parantamiseksi määritellä arkaluonteisiksi kansallisessa lainsäädännössä, tai viranomaiset voivat ottaa ne arkaluonteisten tietojen määritelmän mukaisen kohtelun piiriin. Eräissä asiakirjassa⁴² luetellaan esimerkiksi seuraavat ryhmät: kurinpitomenettelyt, väkivaltatapaukset, sairaanhoitotoimenpiteet koulussa, koulun suuntautuminen, vammaisten erityiskoulutus, vähävaraisille oppilaille tarkoitettu sosiaaliapu.

40. Esimerkiksi ihmiskaupan vastaisen Euroopan neuvoston yleissopimuksen (CETS nro 197) 11 artiklan 3 kohdassa käsitellään yksityisyyttä ja suojellaan henkilötietoja vaatimalla valtioita säätämään lehdistöä koskevista sääntelytoimenpiteistä. YK:n oikeudenkäytön suuntaviivoissa asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana (Ecosocin päätöslauselma 2005/20, 22.7.2005) todetaan 27 kohdassa: "Tietoja, jotka koskevat lapsen osallistumista oikeudenkäyntiin, olisi suojeltava. Suojelu toteutetaan pitämällä luottamukselliset tiedot salassa ja estämällä sellaisten tietojen paljastuminen, joiden perusteella pystytään selvittämään oikeudenkäynnissä uhrin tai todistajan asemassa olevan lapsen henkilöllisyys". Vastaavia säännöksiä on nuoriso-oikeutta koskevien YK:n vähimmäis-säännösten (Beijingin säännöt 1985) 8 artiklassa: "Alaikäisen oikeutta yksityisyyteen on kunnioitettava kaikissa vaiheissa, jotta estetään tarpeettomasta julkisuudesta tai leimautumisesta hänelle mahdollisesti aiheutuvat haitat. Lähtökohtaisesti ei saa julkaista tietoja, jotka voivat johtaa alaikäisen rikoksentehtäjän henkilöllisyyden paljastumiseen."

41. Tämä yleissopimus on maailmanlaajuinen, koska siihen voivat liittyä myös ne valtiot, jotka eivät ole Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, jos niiden lainsäädäntö vastaa sopimuksen vaatimuksia.

42. EU:n tietosuojatyöryhmän lausunto 2/2009 lasten henkilötietojen suojelusta (Yleiset suuntaviivat ja kouluja koskeva erityistapaus).

- 58.** YK:n lapsen oikeuksien komitea suosittelee yleisessä huomautuksessa nro 10 lasten oikeuksista nuoriso-oikeudellisissa asioissa⁴³ muun muassa oikeudenkäyntien pitämistä suljetuin ovin, oikeudenkäynnin pöytäkirjojen pitämistä salassa, lapsen henkilöllisyyden salaamista tuomion antamisen yhteydessä jne. Tuomioistuimen mukaan asioita voidaan lisäksi käsitellä suljetuin ovin, jos se on lapsen edun mukaista tai tarpeen hänen yksityisyytensä suojaamiseksi⁴⁴, ja suuntaviivassa 9 muistutetaan jäsenvaltioita tästä hyvästä käytännöstä. Tämä periaate olisi kuitenkin sovittava yhteen monissa jäsenvaltioissa sovellettavan oikeudenkäyntien julkisuuden periaatteen kanssa.
- 59.** Muita mahdollisia tapoja yksityisyyden suojelemiseksi tiedotusvälineissä ovat muun muassa nimettömänä esiintymisen tai salanimen käytön salliminen, sermien käyttö tai äänen muuntaminen, nimien ja muiden lapsen henkilöllisyyden paljastumiseen johtavien tietojen poistaminen kaikista asiakirjoista, kaikkien tallenteiden (valokuvauksen ja ääni- ja kuvatallennuksen) kieltäminen jne.
- 60.** Jäsenvaltioilla on tältä osin positiivisia velvoitteita. Suuntaviivassa 7 toistetaan, että on välttämätöntä valvoa lehdistöä koskevien oikeudellisesti sitovien sääntöjen tai ammatillisten menettelysääntöjen noudattamista, koska nimien ja/tai valokuvien julkaisemisen jälkeen aiheutuvat vahingot ovat usein pysyviä.
- 61.** Peruseriaatteena on, ettei tunnistettavissa olevia henkilötietoja saa antaa yleisölle eikä lehdistölle. On kuitenkin poikkeustapauksia, joissa lapsi voi hyötyä asian esille tuomisesta tai jopa laajasta julkaisemisesta, esimerkiksi, jos lapsi on kaapattu. Julkisuudesta voi käsiteltävässä asiassa olla hyötyä myös puolustuksen tukemisessa tai tietoisuuden lisäämisessä.

- 62.** Yksityisyys on erityisen tärkeää sellaisten toimenpiteiden yhteydessä, joiden tarkoituksena on puuttua lasten epäsosiaaliseen käyttäytymiseen. Varsinkin niin sanottujen epäsosiaalista käyttäytymistä koskevien määräysten (Anti-Social Behaviour Orders, ASBOs) täytäntöönpano sekä rikkomukseen syyllistyneiden henkilöiden nimien julkistamisen toimintamalli (*naming and shaming*) Yhdistyneessä kuningaskunnassa osoittavat, että henkilötietoja ei tällaisissa tapauksissa aina pidetä salassa yleisöltä. Suuntaviivassa 10 asetetaan tältä osin tiukka velvoite kaikille lasten parissa työskenteleville ammattihenkilöille, lukuun ottamatta tapauksia, joissa lasta uhkaa vaara (ks. lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (CETS nro 201) 12 artikla).

Tuomioistuin katsoi asiassa *B. ja P. vastaan Yhdistynyt kuningaskunta*, että avioeron tai asumuseron jälkeistä lasten asuinpaikkaa koskevat menettelyt ovat tyypillinen esimerkki tapauksista, joissa asian käsittely lehdistöltä ja yleisöltä suljetuin ovin voi olla perusteltua lapsen ja muiden osapuolten yksityisyyden suojelemiseksi ja oikeuden toteutumista haittaavan julkisuuden torjumiseksi.⁴⁵

Tuomioistuin totesi asiassa *V. vastaan Yhdistynyt kuningaskunta* seuraavaa: ”Näin ollen jos nuorta lasta syytetään median ja yleisön suurta huomiota herättäneestä törkeästä rikoksesta, asia tulee käsitellä niin, että hänen pelkojaan ja estojaan vähennetään mahdollisimman paljon.”⁴⁶

43. Yleinen huomautus nro 10 lasten oikeuksista nuoriso-oikeudellisissa asioissa (CRC/C/GC/10, 25.4.2007).

44. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen työjärjestys, 63 artikla.

45. Asiat 36337/97 ja 35974/97, *B. ja P. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 24.4.2001, 38 kohta.

46. Asia 24888/94, *V. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 16.12.1999, 87 kohta.

Tuomioistuimien totesi aiemmin mainituissa asioissa V. vastaan Yhdistynyt kuningaskunta ja T. vastaan Yhdistynyt kuningaskunta pidetyistä oikeudenkäynneistä kahta nuorta poikaa vastaan, jotka olivat surmanneet pikkulapsen, muun muassa seuraavaa: "[...] on tärkeää, että rikoksesta syytettyä lasta kohdellaan tavalla, jolla otetaan täysin huomioon hänen ikänsä, kypsyyden asteensa sekä älylliset ja emotionaaliset kykynsä. On myös tärkeää ryhtyä toimenpiteisiin, joilla edistetään hänen kykyään ymmärtää oikeudenkäyntiä ja osallistua siihen."⁴⁷ Tuomioistuimien totesi lisäksi: "Näin ollen, jos nuorta lasta syytetään median ja yleisön suurta huomiota herättäneestä törkeästä rikoksesta, asia tulee käsitellä niin, että hänen pelkojaan ja estojaan vähennetään mahdollisimman paljon."⁴⁸

3. Turvallisuus (erityiset ennaltaehkäisytoimet)

- 63.** Näissä suuntaviivoissa on rikoksen uhriksi joutuneiden lasten osalta otettu esimerkiksi YK:n oikeudenkäytön suuntaviivoista asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana,⁴⁹ sekä lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdystä Euroopan neuvoston yleissopimuksesta, jossa vaaditaan, että lapsia, heidän perheitään ja heidän puolestaan todistavia henkilöitä on suojeltava pelottelulta, kostotoimilta ja uudestaan uhriksi joutumiselta⁵⁰.
- 64.** Suuntaviivassa 11 muistutetaan, että lapsia, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia lapsia, olisi suojeltava kaikilta mahdollisilta vahingoilta. Tässä suuntaviivassa otetaan mallia monista tätä asiaa koskevista aiemmista säännöksistä.
- 65.** Suuntaviivassa 12 suositeltu lasten parissa työskentelevien henkilöiden tutkiminen lasten suojelemiseksi on otettu käyttöön eräissä jäsenvaltioissa. Siihen sisältyy rikosrekisterin selvittäminen ja alustavat toimenpiteet, jotka on toteutettava, kun henkilön epäillään syyllistyneen lapsiin kohdistuneisiin rikoksiin. Näissä

47. Asia 24724/94, *T. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 16.12.1999, 84 kohta, ja asia 24888/94, *V. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 16.12.1999, 86 kohta.

48. Asia 24724/94, *T. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio, 16.12.1999, 85 kohta, ja asia 24888/94, *V. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 16.12.1999, 87 kohta.

49. YK:n oikeudenkäytön suuntaviivat asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana (Ecosocin päätöslauselma 2005/20, 22.7.2005).

50. 31 artiklan 1 kohdan f alakohta.

toimenpiteissä olisi luonnollisesti noudatettava syyttömyysolettamaa ja oikeuslaitoksen riippumattomuuden periaatetta.

- 66.** Suuntaviivassa 13 muistutetaan keskeisestä periaatteesta, jonka mukaan suojelua tarvitaan erityisesti, jos oletettu tekijä on lapsen vanhempi, muu perheenjäsen tai ensisijainen huoltaja.

4. Ammattihenkilöstön koulutus

- 67.** Kommunikointitaitoja ja lapsiystävällisen kielen käyttämistä koskeva koulutus ja perehtyneisyys lapsipsykologiaan on tarpeen kaikille lasten parissa työskenteleville ammattihenkilöille (poliisit, asianajajat, tuomarit, sovittelijat, sosiaalityöntekijät ja muut asiantuntijat), kuten suuntaviivassa 14 edellytetään. Silti vain pieni osa heistä on perehtynyt lasten oikeuksiin ja niihin liittyviin menettelytapoihin.
- 68.** Lasten oikeudet voisivat ja niiden pitäisikin olla osana opetusohjelmaa kouluissa ja korkea-asteen koulutuksen joillakin aloilla (oikeustiede, psykologia, sosiaalityö, poliisikoulutus jne.) Opetuksessa olisi käsiteltävä lasten oikeuksien erityispiirteitä ja lapsiin liittyvää lainsäädäntöä, kuten perheoikeutta, nuoriso-oikeutta, maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädäntöä jne. Jäsenvaltioita kehoitetaan järjestämään näiden alojen koulutusta.
- 69.** Edellä (6 kohdassa) mainitussa Toledon kokouksessa todettiin, että "Kaikille oikeusjärjestelmässä lasten parissa työskenteleville ammattihenkilöille – erityisesti tuomareille, psykologeille ja asianajajille – olisi annettava riittävästi tietoa ja koulutusta sopivista kuulustelumenetelmistä."⁵¹

Orde van vlaamse balies (flaaminkielisten asianajajien liitto) ja sen alainen nuorten henkilöiden asianajajien osasto ovat jo usean vuoden ajan tarjonneet jäsenilleen kaksivuotista koulutusta lasten oikeuksista. Lainopillista tietoa täydennetään lapsipsykologiaa ja lapsen kehitystä koskevalla peruskoulutuksella sekä esimerkiksi lasten kanssa kommunikointiin liittyvällä käytäntöpainotteisella koulutuksella. "Nuorten henkilöiden asianajajan" todistuksen saaminen edellyttää kaikkiin moduuleihin osallistumista. Vuonna 2010 koulutettiin noin 400 nuorten henkilöiden asianajajaa.⁵²

51. www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Toledoconference_en.asp.

52. Lisätietoa on (hollanniksi) osoitteessa www.jeugdadvocaat.be.

5. Monialainen lähestymistapa

- 70.** Suuntaviivojen koko tekstissä ja erityisesti suuntaviivoissa 16–18 kannustetaan jäsenvaltioita vahvistamaan monialaista lähestymistapaa lasten parissa tehtävässä työssä.
- 71.** Tuomarien ja muiden oikeudellisessa ammatissa toimivien olisi käytettävä lapsia koskevissa asioissa muiden alojen ammattihenkilöiden antamaa tukea ja neuvontaa tehdessään päätöksiä, jotka vaikuttavat suoraan tai välillisesti lapsen senhetkiseen tai tulevaan hyvinvointiin. Niitä voivat olla muun muassa lapsen edun arviointi tai päätökset menettelyn mahdollisista haittavaikutuksista lapseen.
- 72.** Monialaisen lähestymistavan soveltaminen on erityisen tärkeää lakia rikkoneiden lasten yhteydessä. Nykyistä ja jatkuvasti lisääntyvää tietämystä lapsipsykologiasta ja lasten tarpeista, käyttäytymisestä ja kehityksestä ei aina levitetä riittävästi lainvalvonnan eri aloilla toimivien ammattihenkilöiden keskuudessa.

Islannissa, Norjassa ja Ruotsissa hyväksikäyttöä ja väkivaltaa voidaan käsitellä niin sanotuissa ”lasten taloissa”. Sosiaalivirastojen työntekijät, oikeuslääketieteen asiantuntijat, lastenlääkärit, poliisi ja syyttäjänvirastot tekevät yhteistyötä ensisijaisesti poliisin tai sosiaaliviraston suorittaman tutkinnan alkuvaiheessa. Ne organisoivat ja jakavat suoritettavat tehtävät. Asianomaisten lasten kuulustelut toteutetaan edellä mainituissa taloissa. Kolmas osapuoli voi kuunnella niitä videoyhteyden välityksellä viereisestä huoneesta. Taloissa on myös tiloja lääkärintarkastusta ja neuvontaa varten.

6. Vapaudenmenetys

- 73.** Vapautensa menettäneiden lasten kohteluun olisi kiinnitettävä erityistä huomiota heidän luontaisen haavoittuvuutensa vuoksi. Monissa Euroopan neuvoston asiakirjoissa, kuten suosituksessa CM/REC(2008) 11 nuorille rikoksentehtäjille aiheutuvia seuramuksia tai toimia koskevista eurooppalaisista säännöistä, tai kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen eurooppalaisen komitean normeissa, ehdotetaan lasten

säilöönottoa koskevia käytännön toimenpiteitä.⁵³ Edellä mainitun suosituksen mukaan on ryhdyttävä erityisiin toimenpiteisiin tutkintavankeuden käytön välttämiseksi. Kansainväliset lasten oikeuksien puolustamiseksi perustetut elimet suhtautuvat varsin kriittisesti tutkintavankeuden käyttöön ja pyrkivät vähentämään sitä⁵⁴. Tutkintavankeus voi tietyissä tapauksissa olla edelleen tarpeen, esimerkiksi jos sillä pyritään estämään todisteiden muuttaminen tai todistajiin vaikuttaminen tai jos on olemassa vilpillisen yhteistyön tai rikoksesta epäillyn pakenemisen vaara jne.

- 74.** Koska vapautensa menettäneiden alaikäisten oikeuksista on jo olemassa monia normeja⁵⁵, suuntaviivoissa ei tarvitse mainita niitä. Pääperiaate on, että vapausrangaistuksen seurauksena ei saa rajoittaa mitään muuta lasten oikeutta kuin oikeutta vapauteen. Suuntaviivoissa 19 ja 20 edellytetään selvästi, että missä tahansa muodossa toteutettavan vapaudenmenetyksen sisältäviä toimenpiteitä on mahdollisuuksien mukaan vältettävä ja että niiden käyttö olisi sallittua vasta viimeisenä keinona, vain mahdollisimman lyhyen ajan ja vain vakavissa rikosasioissa⁵⁶. Tämä on tärkeä lakisääteinen velvoite. Lisäksi on yleisesti tiedossa, että vapausrangaistus ei vähennä uusimisen riskiä.
- 75.** Kuten jo todettiin, vapaudenmenetystä ja poliisia koskevissa kohdissa ei ole tarkoitus esittää tyhjentyvää luetteloa oikeuksista ja takeista. Sen sijaan niissä on lueteltu ehdottomat vähimmäis-oikeudet, jotka lapsilla olisi oltava. Tämä olisi otettava huomioon suuntaviivan 21 tulkinnaissa.
- 76.** Kysymystä siitä, pitäisikö lapsia säilyttää yhdessä aikuisten kanssa, on käsitelty jo aiemmin. Joissakin tapauksissa voi olla lapsen edun mukaista, ettei häntä eroteta vangittuna olevasta vanhemmasta, kuten silloin, kun kyseessä on pieni lapsi tai

53. CPT-normit (CPT/inf/E (2002) 1, Rev 2009 osoitteessa <http://www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm>).

54. Ks. esimerkiksi Belgiaa koskevat loppuhuomautukset: ”Komitea suosittelee, että sopimusvaltio: [...] (c) [...] varmistaa yleissopimuksen 37 artiklan mukaisesti, että vapaudenmenetystä käytetään vasta viimeisenä keinona ja mahdollisimman lyhyen ajan ja että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita noudatetaan täysipainoisesti ja ettei alle 18-vuotiaita henkilöitä säilytetä yhdessä aikuisten kanssa.” (CRC/C/15/Add. 178, 32 kohdan c alakohta, 13.6.2002).

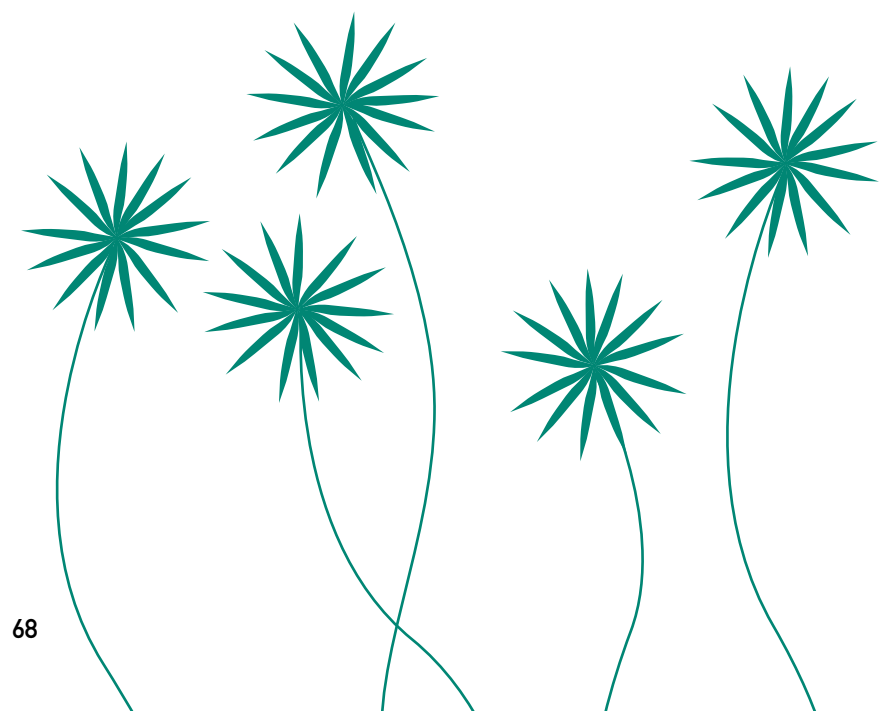
55. Lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 37 ja 40 artikla.

56. Ministerikomitean suositus CM/R(2008) 11, 59 kohdan 1 alakohta.

säilöön otettujen maahanmuuttajien lapset, joita ei saisi erottaa perheestään. Monet Euroopan neuvoston jäsenvaltiot katsovat, että laajoilla harvaan asutuilla alueilla voi poikkeuksellisesti olla lapsen edun mukaista kärsiä vapausrangaistusta aikuisille tarkoitettuun laitokseen (näin esimerkiksi vanhemmat, jotka voivat asua satojen kilometrien päässä lapsille tarkoitettuun laitokseen, voivat käydä katsomassa lastaan lähempänä olevassa aikuisten vankilassa). Näissä tapauksissa vangitsemisesta vastaavilta viranomaisilta vaaditaan erityistä valppautta, jotta pystytään estämään lasten joutuminen aikuisten hyväksikäyttämiksi.

77. YK:n lapsen oikeuksien komitea on kuitenkin ottanut selvästi kantaa tähän kysymykseen lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 37 artiklan c alakohdan perusteella. Aiemmin mainitussa suosituksessa CM/R(2008) 11 todetaan myös, että alaikäisiä saa säilyttää vain erityisesti heille suunnitelluissa laitoksissa, ei aikuisille tarkoitetuissa laitoksissa, riippumatta siitä, ovatko he turvapaikanhakijoita vai eivät.

78. Useissa viittauksissa muistutetaan, että suuntaviivoja sovelletaan turvapaikkaa hakeviin lapsiin ja että tähän erityisen haavoittuvaan ryhmään olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Ilman huoltajaa olevia alaikäisiä ei saisi ottaa säilöön yksinomaan sillä perusteella, ettei heillä ole oleskeluoikeutta (suuntaviiva 22).

Tuomioistuin esitti asiassa Guvec vastaan Turkki toistamiseen liian pitkiä tutkintavankeusaikoja koskevat huomautuksensa. Se totesi nimenomaisesti: ”Tuomioistuin on ainakin kolmessa Turkkiä koskevassa tuomiossa ilmoittanut olevansa huolissaan lasten tutkintavankeuteen liittyvästä käytännöstä (ks. asia 21768/02, Selçuk vastaan Turkki, tuomio 10.1.2006, 35 kohta; asia 74321/01, Ko?ti ym. vastaan Turkki, tuomio 3.5.2007, 30 kohta; edellä mainittu asia 20817/04, Nart vastaan Turkki, 34 kohta) ja katsonut, että yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohtaa on rikottu, kun kyse oli paljon lyhyemmistä tutkintavankeusajoista kuin nyt esillä olevassa asiassa. Esimerkiksi asiassa Selçuk valittaja oli viettänyt 16-vuotiaana noin neljä kuukautta tutkintavankeudessa ja asiassa Nart valittaja oli viettänyt 17-vuotiaana 48 vuorokautta tutkintavankeudessa. Nyt esillä olevassa asiassa valittaja oli pidättyshetkellä 15-vuotias ja häntä pidettiin tutkintavankeudessa yli neljä ja puoli vuotta. Tuomioistuin katsoo edellä esitetyn valossa, että valittajan tutkintavankeuden pituus on ollut kohtuuton ja vastoin yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohtaa.”⁵⁷

B. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö ennen oikeudenkäyntiä

79. Rikosoikeudellinen vastuuikäraja on monimutkainen ja tärkeä asia. Tämä ikäraja vaihtelee Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa siten, että se on alhaisimmallaan kahdeksan vuotta ja enimmillään täysi-ikäisyyden ikäraja. Suuntaviivan 23 tekstissä on otettu esi-merkkiä ministerikomitean jäsenvaltioille antamasta suosituksesta CM/R(2008) 11 nuorille rikoksenteijöille aiheutuvia seuraamuksia tai toimia koskevista eurooppalaisista säännöistä. Lapsen oikeuksia koskevassa YK:n yleissopimuksessa ei aseteta ikärajaa, mutta yleisessä huomautuksessa nro 10 lasten oikeuksista nuorisooikeudellisissa asioissa suositellaan, etteivät jäsenvaltiot saisi asettaa liian alhaista ikärajaa. YK:n vähimmäissäännöksissä nuorisooikeudesta annetaan vastaava ohje. Euroopan lapsiasiamiesten verkosto (ENOC) puoltaa ikärajan nostamista 18 vuoteen ja suosittelee kaikkien alaikäisten rikoksenteijöiden tarpeita vastaavien innovatiivisten järjestelmien kehittämistä, joissa ensisijaisia tavoitteita ovat (uudelleen)koulutus, yhteiskuntaan sopeuttaminen ja kuntoutus.

⁵⁷ Asia 70337/01, *Guvec v. Turkki*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (toinen jaosto) tuomio 20.1.2009, 109–110 kohta.

- 80.** Nuoriso-oikeuden alalla olisi yleisesti suosittava ennaltaehkäisyyn ja yhteiskuntaan sopeuttamiseen perustuvaa toimintamallia. Kun lapsi tekee vähäisen rikkomuksen, hän ei saisi automaattisesti joutua rikosoikeusjärjestelmän rattaisiin, jos rakentavilla toimilla ja kasvatuksellisilla toimenpiteillä saadaan parempia tuloksia. Jäsenvaltioiden olisi otettava rikokseen suhtautumisessa huomioon sen olosuhteiden ja vakavuuden lisäksi lapsen ikä, vähäinen syyllisyyden aste ja lapsen tarpeet sekä yhteiskunnan tarpeet.
- 81.** Suuntaviivoissa 24–26 muistutetaan, että monissa jäsenvaltioissa on kiinnitetty huomiota muualla kuin tuomioistuimissa toteutettaviin riidanratkaisumenettelyihin, kuten perhesovitteluun, diversioon ja korjaavaan oikeuteen. Tällainen kehitys on myönteistä, ja jäsenvaltioita kehoitetaan varmistamaan, että lapset voivat käyttää näitä menettelyjä edellyttäen, ettei niiden varjolla estetä lapsia saamasta oikeussuojaa.
- 82.** Tällaisia käytäntöjä on jo nyt monissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa, ja niitä voidaan soveltaa sekä oikeudenkäynnin aikana että sitä ennen ja sen jälkeen. Ne ovat erityisen tärkeitä nuoriso-oikeuden alalla. Näissä suuntaviivoissa ei aseteta varsinaisen oikeuslaitoksen ulkopuolisia vaihtoehtoja etusijalle. Suuntaviivoja olisi sovellettava myös vaihtoehtoihin menettelyihin ja erityisesti perheoikeudellisiin riita-asioihin, joissa käsitellään muitakin kuin yksinomaan oikeudellisia kysymyksiä. Tätä alaa koskevassa lainsäädännössä on puutteita, millä voi pitkällä aikavälillä olla kielteiset vaikutukset. Sovittelujärjestelyjä arvostetaan eniten, koska osapuolet osallistuvat niihin aktiivisesti. Niissä voi lapsillakin olla tärkeä rooli. Oikeudenkäyntiä edeltävää pakollista sovitteluun ohjaamista voitaisiin myös harkita. Sen tarkoituksena ei ole pakottaa sovintoon (mikä olisi vastoin sovittelun perusajatusta) vaan antaa kaikille tilaisuus perehtyä tähän mahdollisuuteen.
- 83.** Vaikka tuomioistuinta ei välttämättä mielletä sopivaksi paikaksi lapsille, oikeudenkäynti ei aina ole tuomioistuimen ulkopuolista menettelyä huonompi vaihtoehto, varsinkaan jos se toteutetaan lapsiystävällisen oikeudenkäytön periaatteiden mukaisesti. Oikeudenkäynnin lailla myös vaihtoehtoihin menettelyihin voi liittyä lasten oikeuksien laiminlyönnin riski. Niissä voidaan esimerkiksi jättää noudattamatta perusperiaatteita, kuten syyttömyysolettamaa, oikeutta oikeusavustajaan jne. Valintaa tehtäessä olisi sen vuoksi tutkittava kyseisen järjestelmän todellisia ominaisuuksia.

- 84.** YK:n lapsen oikeuksien komitea suosittelee yleisessä huomautuksessa nro 12⁵⁸ seuraavaa: ”Diversiossa, myös sovittelussa, lapsen on voitava antaa vapaamuotoinen ja vapaaehtoinen hyväksyntänsä ja saada oikeudellista ja muuta neuvontaa ja apua ehdotetun diversion sopivuuden ja suotavuuden arvioimiseksi.” Suuntaviivassa 26 vaaditaan kuitenkin, että lapsille olisi taattava oikeudenkäyntejä vastaava oikeusturva myös muissa menettelyissä.
- 85.** Yhteenvetona voidaan todeta, että suuntaviivoissa rohkaistaan lapsia viemään asiansa kansallisen tuomioistuimen käsiteltäväksi, koska he Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti ovat oikeuksien haltijoita, joilla on halutessaan oikeus vedota näihin tuomioistuihin. Oikeudenkäynnin vireillepanoa on kuitenkin punnittava suhteessa oikeudenkäynnin vaihtoehtoihin ja sovitettava yhteen niiden kanssa.

Fribourgin kantonissa Sveitsissä on luotu sovittelujärjestelmä lakia rikkoneille lapsille. Sovittelussa pyritään tasapainottamaan keskenään korjaavat ja rankaisevat toimenpiteet ja otetaan huomioon sekä uhrin että rikoksentehtäjän oikeudet ja etu. Tuomari voi tietyin edellytyksin ohjata asian sovitteluun. Sovittelija on vastuussa itse sovittelusta, mutta tuomari on edelleen vastuussa rikosasiasta. Tuomarille ilmoitetaan sovittelun tuloksesta riippumatta siitä, pääsevätkö osapuolet sopimukseen. Tuomari voi joko vahvistaa sopimuksen (kirjallisesti) tai jatkaa menettelyä, jos sopimukseen ei ole päästy.

Norjassa avioeroa hakevien pariskuntien, joilla on alle 16-vuotiaita lapsia, on osallistuttava sovitteluun ennen oikeudenkäynnin aloittamista. Näin pyritään auttamaan vanhempia pääsemään sovintoratkaisuun lasten asumisjärjestelyistä, vanhempainvastuun hoitamisesta ja tapaamisoikeuksista sekä varmistamaan, että lasten etu otetaan huomioon.

58. Yleinen huomautus nro 12 lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12, 17.2009) 59 kohta.

C. Lapset ja poliisi

- 86.** Myös poliisin olisi sovellettava lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivoja. Tämä koskee kaikkia tilanteita, joissa lapset saattavat joutua tekemisiin poliisin kanssa, ja on erityisen tärkeää haavoittuvassa asemassa olevien lasten yhteydessä, kuten suuntaviivassa 27 edellytetään.
- 87.** On selvää, että suhtautumisen olisi oltava lapsiystävällistä myös tilanteissa, jotka vaikuttavat uhkaavilta, kuten lasten pidättäminen tai kuulustelu, joita käsitellään suuntaviivoissa 28 ja 29. Lapsen vanhemmille on poikkeustilanteita lukuun ottamatta ilmoitettava viipymättä lapsen pidätyksestä, ja lapsella olisi aina oltava oikeus käyttää asianajajaa tai muuta kansallisen lainsäädännön mukaan lasten oikeuksien puolustamisesta vastaavaa tahoa, ja oikeus ilmoittaa pidätyksestä vanhemmilleen tai luottohenkilölleen. Lapselle olisi annettava oikeus ottaa yhteyttä alaikäisten suojelusta vastaavaan viranomaiseen heti pidätyksen alkaessa⁵⁹. Yhteyden ottaminen muuhun lapsen luottohenkilöön (esimerkiksi isovanhempiin) olisi sallittua vain, jos hänen vanhempiaan ei tavoiteta.
- 88.** idutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen eurooppalainen komitea (CPT) on laatinut normeja, joita sovelletaan lapsen pidätykseen. Lisäksi komitea on korostanut nuorille rikoksentekeijöille aiheutuvia seuraamuksia tai toimia koskevien eurooppalaisten sääntöjen luonnoksesta⁶⁰ esittämässään huomautuksissa, että säännöissä olisi säädettävä nimenomaisesti, ettei pidätettyä lasta saa vaatia esittämään rikosepäilyä koskevaa lausumaa eikä allekirjoittamaan sitä koskevia asiakirjoja ilman, että asianajaja tai luottohenkilö on avustamassa häntä. Näitä vaatimuksia tukee suuntaviiva 30. Jäsenvaltioiden voisi olla hyödyllistä harkita näihin tehtäviin koulutettavien poliisin erikoisyksikköjen käyttöönottoa.

59. Belgian nuorisotuomioistuimen hiljattain antamassa tuomiossa (Antwerpen, 15.6.2010) alaikäinen epäilty vapautettiin syytteestä, koska tuomari katsoi, että epäillyn puolustautumisoikeutta oli loukattu, koska hän ei saanut käyttää oikeusavustajaa poliisikuulustelussa, jossa hänet hänen väitteidensä mukaan pakotettiin tunnustamaan kyseiset rikokset. Tuomari katsoi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa oli rikottu.

60. CPT:n 18. yleiskertomus (2007–2008), 24 kohta.

Tuomioistuin tutki asiassa *Okkali vastaan Turkki* poliisin pidättämisen 12-vuotiaan pojan väitteet pahoinpidellyksi joutumisesta. Tuomioistuin katsoi, että hänelle olisi alaikäisenä pitänyt antaa parempaa suojelua ja että viranomaiset eivät olleet ottaneet huomioon hänen erityisen haavoittuvaa asemaansa. Tuomioistuin lisäsi, että tämänkaltaisissa tapauksissa olisi nimettävä asianajaja avustamaan lasta ja että pidätyksestä on ilmoitettava hänen vanhemmilleen (tai lailliselle edustajalle).⁶¹

Tuomioistuin katsoi asiassa *Salduz vastaan Turkki*, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohtaa oli rikottu, koska 17-vuotias epäilty ei saanut käyttää asianajajaa ollessaan viisi päivää poliisin huostassa. Tuomioistuin katsoi, että ”jotta 6 artiklan 1 kohdan mukainen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin olisi käytännöllinen ja tehokas, olisi epäillyllä pääsääntöisesti oltava mahdollisuus asianajajan apuun jo heti ensimmäisestä poliisikuulustelusta alkaen [...]”⁶². Tuomioistuin totesi myös, että yksi tämän asian erityispiirteistä oli valittajan ikä. Tuomioistuin otti huomioon huomattavan määrän keskeisiä kansainvälisiä asiakirjoja, jotka koskevat oikeusavun antamista poliisin kiinni ottamille alaikäisille, ja korosti, että asianajajan avun salliminen on erityisen tärkeää silloin, kun poliisin huostaan otettu henkilö on alaikäinen⁶³.

D. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö oikeudenkäynnin aikana

- 89.** Näitä lapsiystävällisen oikeudenkäytön osatekijöitä olisi sovellettava kaikissa menettelyissä siviili-, rikos- ja hallinto-oikeuden alalla.

61. Asia 52067/99, *Okkali v. Turkki*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (toinen jaosto) tuomio 17.10.2006, 69 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

62. Asia 36391/02, *Salduz v. Turkki*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 27.11.2008, 55 kohta.

63. Ks. alaviite 62, 56–62 kohta.

1. Oikeus oikeudenkäynnin vireillepanoon ja oikeus osallistua oikeudenkäyntiin

- 90.** Vaikka lasten katsotaan oikeudellisesti olevan oikeuksien haltijoita, kuten suuntaviivassa 34 edellytetään, he eivät useinkaan pysty käyttämään oikeuksiaan tehokkaasti. Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous korosti lasten oikeuksista vuonna 1990 antamassaan suosituksessa 1121, että ”lapsilla on oikeuksia, joita he voivat itse käyttää itsenäisesti myös vastapuolena olevia aikuisia vastaan.”⁶⁴ Lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 37 artiklan d alakohtaan sisältyy lapsen jonkinasteinen oikeus oikeudenkäyntimenettelyn vireillepanoon. Sen mukaan lapsella on oikeus kiistää vapaudenmenetyksen laillisuus tuomioistuimessa. Valitusmenettelyn perustamista tämän yleissopimuksen nojalla puolletaan nykyään vahvasti⁶⁵. Lapset saavat tällä tavoin toivottavasti sellaiset oikeuksien loukkaamista vastaan käytettävät oikeussuojakeinot, jotka vastaavat aikuisille monien muiden ihmisoikeussopimusten nojalla annettuja oikeussuojakeinoja.
- 91.** Samasta asiasta määrätään Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan, että ”jokaisella”, jonka ihmisoikeuksia on loukattu, on oltava käytettävissään ”tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä”⁶⁶. Tämä sanamuoto kattaa luonnollisesti myös lapset. Näin ollen lapset voivat saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi, vaikka heillä ei useinkaan ole oikeutta nostaa kannetta kansallisen lainsäädännön nojalla⁶⁷.
- 92.** Koska suuri osa lasten oikeustoimikelvottomuutta koskevasta lainsäädännöstä on laadittu lasten suojelemiseksi, tätä kelpoisuuden puutetta ei missään tapauksessa saa käyttää lapsia vastaan, kun heidän oikeuksiaan on loukattu tai kun kukaan muu ei puolusta heidän oikeuksiaan.

64. Suositus 1121 (1990) lasten oikeuksista, 6 kohta.

65. Lapsen oikeuksia koskevaan YK:n yleissopimukseen liittyviä valitusmenettelyjä koskeva kampanja.

66. 13 artikla.

67. Ks. edellä mainittu tuomioistuimen kanslian raportti, s. 5: ”Lapset voivat näin ollen kääntyä tuomioistuimen puoleen, vaikka heillä ei ole kansallisen lainsäädännön mukaan oikeutta nostaa kannetta”.

- 93.** Suuntaviivassa 34 myös suositellaan, että jäsenvaltioiden lainsäädännöllä helpotettaisiin tarvittaessa niiden lasten mahdollisuutta panna oikeudenkäynti vireille, jotka ymmärtävät riittävän hyvin omat oikeutensa. Siinä suositellaan myös oikeussuojakeinojen käyttöä näiden oikeuksien suojelemiseksi asianmukaisen oikeudellisen neuvonnan perusteella.
- 94.** On huomattava, että oikeussuojakeinojen, asianmukaisen lainopillisen neuvonnan⁶⁸ ja mielipiteen ilmaisemista oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden on oltava vahvasti sidoksissa keskenään. Näiden suuntaviivojen tarkoituksena ei ole kannustaa lapsia kääntymään tuomioistuinten puoleen ilman selvää syytä tai oikeudellista perustetta. On itsestään selvää, että lapsilla olisi aikuisten tavoin oltava vankat oikeudelliset perusteet asian viemiseksi tuomioistuimeen. Jos lapsen oikeuksia on loukattu tai jos niitä on puolustettava ja laillinen edustaja ei tee sitä lapsen puolesta, oikeusviranomaisen olisi voitava tutkia asia. Lapsille voi olla tarpeen antaa vireillepano-oikeus myös niissä tapauksissa, joissa lapsen ja laillisen edustajan välillä voi olla eturistiriita.
- 95.** Vireillepano-oikeuden edellytyksenä voi olla joko ikäraja tai arviointikyky, kehitystaso tai tietämystaso. Kummassakin perusteessa on omat hyvät ja huonot puolensa. Ikärajan etuna on, että se on objektiivinen kaikkien lasten kannalta ja takaa oikeusvarmuuden. Kun vireillepano-oikeus myönnetään lapsille heidän oman yksilöllisen arviointikykynsä perusteella, voidaan ottaa huomioon kunkin lapsen yksilöllinen kehitystaso. Tämän järjestelmän huono puoli on, että asiaa käsittelevälle tuomarille jää laaja harkintavaltia. Kolmas vaihtoehto on kahden edellisen yhdistelmä: lakisääteisen ikärajan asettaminen ja ikärajaa nuoremman lapsen mahdollisuus vaatia ikärajan alentamista omalla kohdallaan⁶⁹. Tästä voi kuitenkin aiheutua se ongelma, että arviointikyvyn osoittamista koskeva todistustaakka on lapsella.

68. Tällä tavoin voidaan myös vakuuttaa lapsi siitä, ettei menettelyä kannata aloittaa, jollei sille ole oikeudellista perustetta tai mitään mahdollisuuksia menestyä.

69. Esimerkiksi Belgian lainsäädännön mukaan käytetään toisinaan ikärajaa ja toisinaan arviointikyvyn tasoa.

- 96.** Näissä suuntaviivoissa ei aseteta ikärajaa, koska ikäraja on usein liian joustamaton ja voi johtaa huomattavaan epäoikeudenmukaisuuteen. Lasten valmiuksissa ja tietämystasossa olevia yksilöllisiä eroja ei myöskään voida ottaa täysipainoisesti huomioon ikärajaa käytettäessä. Lasten yksilöllisistä kehitysvalmiuksista, elämäkokemuksista sekä kognitiivisista ja muista taidoista johtuvat erot voivat olla huomattavia. Kaksitoistavuotias lapsi voi olla kypsempi kuin viisitoistavuotias, ja hyvinkin nuoret lapset voivat olla riittävän älykkäitä arvioimaan ja ymmärtämään omaa yksilöllistä tilannettaan. Lapsen kyvyt, kehitystaso ja tietämystaso kuvaavat lapsen todellisia valmiuksia paljon paremmin kuin hänen ikänsä.
- 97.** Vaikka kaikki lapset ovat oikeuksien haltijoita iästä tai valmiuksista riippumatta, iällä on tärkeä merkitys käytännön tilanteissa, koska hyvin nuoret tai vammaiset lapset eivät pysty ilman apua suojelemaan oikeuksiaan tehokkaasti. Jäsenvaltioiden olisi sen vuoksi perustettava järjestelmiä, joissa tähän tarkoitukseen nimetyt henkilöt pystyvät toimimaan lapsen puolesta. He voisivat olla vanhempia, asianajajia tai muita instituutioita tai tahoja, jotka vastaisivat lasten oikeuksien puolustamisesta kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Ei riitä, että nämä henkilöt osallistuisivat menettelyihin tai heidän asemansa tunnustettaisiin menettelyjen jo ollessa vireillä, vaan heidän tehtävänsä olisi kuuluttava myös menettelyn aloittaminen, kun lapsen oikeutta on loukattu tai aiotaan loukata.
- 98.** Suuntaviivassa 35 suositellaan, että jäsenvaltiot poistaisivat kaikki lasten vireillepano-oikeuden esteet. Siinä annetaan esimerkkejä poistettavista esteistä, kuten oikeudenkäynnin kustannukset ja oikeudellisen neuvonnan puuttuminen, ja suositellaan myös muiden esteiden poistamista. Vireillepano-oikeudelle voi olla monentyyppisiä esteitä. Jos lapsen ja hänen vanhempiensa edut ovat keskenään ristiriidassa, ei saisi edellyttää vanhempien suostumusta. On kehitettävä järjestelmä, jossa vanhemman suostumuksen aiheeton epäminen ei voi estää lasta käyttämästä vireillepano-oikeutta ja oikeussuojakeinoja. Myös taloudelliset tai psykologiset syyt voivat olla oikeussuojan saamisen esteenä. Menettelyä koskevia vaatimuksia olisi lievennettävä mahdollisuuksien mukaan⁷⁰.

70. Liian rajoittavaa tai teknisiin seikkoihin keskittyvää lähestymistapaa edustukseen olisi vältettävä. Ks. Berro-Lefèvre, I., "Improving children's access to the European Court of Human Rights", *International justice for children*, monografia 3, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2008, s. 69–78.

- 99.** Joissakin tapauksissa lapsi ei pysty vastustamaan tiettyjä hänen lapsuudessaan tehtäviä toimia tai päätöksiä, koska hän kokee asian traumaattisena esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön tai hyvin vakavien perheoikeudellisten riita-asioden yhteydessä.
- 100.** Suuntaviivassa 36 suositellaan tällaisten tapausten yhteydessä, että vireillepano-oikeus olisi myönnettävä tietyksi ajaksi sen jälkeen, kun lapsesta on tullut täysi-ikäinen. Suuntaviivassa kehoitetaan jäsenvaltioita sen vuoksi tarkistamaan vanhentumisääntöjään. Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (CETS nro 201) voisi olla esimerkkinä tässä yhteydessä⁷¹.

Tuomioistuin totesi asiassa *Stubbings ym. vastaan Yhdistynyt kuningaskunta*⁷², että "viime aikoina on kiinnitetty yhä enemmän huomiota lasten hyväksikäytön aiheuttamiin ongelmiin ja siitä sen uhreille koituviiin psykologisiin seurauksiin. Voi olla jo lähitulevaisuudessa tarpeen muuttaa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa sovellettavia vanhentumisääntöjä ja ottaa käyttöön erityisiä kanneajoja kyseisten uhrien kohdalla."⁷³

2. Oikeusavustaja ja laillinen edustaja⁷⁴

- 101.** Jos lapsille on tarkoitus antaa aidosti lapsiystävällinen oikeussuoja, jäsenvaltioiden olisi helpotettava asianajajan tai muun sellaisen instituution tai tahon käyttämistä, joka vastaa kansallisen lainsäädännön mukaisesti lasten oikeuksien puolustamisesta ja oikeudesta käyttää edustajaa omissa nimissään, jos lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden osapuolten välillä on tai voisi olla eturistiriita. Tämä on suuntaviivan 37 keskeinen periaate. Eurooppalaisessa yleissopimuksessa lapsen oikeuksien käytöstä (ETS nro 160)⁷⁵ todetaan: "Sopimuspuolten tulee harkita muiden

71. 33 artikla.

72. Asiat 22083/93 ja 22095/93, *Stubbings ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 22.10.1996, 56 kohta. [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28\(2007\)INFO1%20e.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28(2007)INFO1%20e.pdf).

73. 56 kohta.

74. Ks. ChildONEurope, *Survey on the national systems of children's legal representation*, maaliskuu 2008 (www.childoneurope.org). Tässä tutkimuksessa kuvataan useita malleja.

75. ETS nro 160.

menettelyllisten oikeuksien myöntämistä lapsille heitä koskevien oikeudenkäyntien yhteydessä, erityisesti [...] erillisen edustajan [...] lakimiehen, määräämistä.”⁷⁶

- 102.** Suuntaviivassa 38 suositellaan, että lasten olisi saatava maksutonta oikeusapua. Tässä ei välttämättä tarvita kokonaan erillistä oikeusapujärjestelmää. Oikeusapua voitaisiin antaa lapsille samalla tavalla tai lievemmin ehdoin kuin aikuisille, ja sen tarve voisi määräytyä vanhempainvastuunkantajan tai lapsen itsensä varallisuuden mukaan. Oikeusapujärjestelmän on joka tapauksessa oltava käytännön tasolla tehokas.
- 103.** Suuntaviivassa 39 kuvataan lapsia edustavien asianajajien ammatillisia pätevyysvaatimuksia. On myös tärkeää, ettei lapsen asianajajan oikeudenkäyntipalkkioita veloiteta lapsen vanhemmilta suoraan eikä välillisesti. Jos lapsen vanhemmat maksavat asianajajan palkkion, etenkin tapauksissa, joissa on kyse eturistiriidasta, ei voida taata, että asianajaja pystyy puolustamaan lapsen näkemyksiä riippumattomasti.
- 104.** Nuorten henkilöiden asianajajan käyttöä suositellaan kunnioittaen kuitenkin lapsen oikeutta valita itse asianajajansa. On tärkeää täsmentää lapsen asianajajan asema. Asianajajan ei tarvitse tuoda esille omaa näkemystään lapsen edusta (päin vastoin kuin holhoojan tai julkisen oikeusavustajan). Hänen olisi sen sijaan otettava selville lapsen näkemykset ja mielipiteet ja puolustettava niitä samalla tavalla kuin jos päämies olisi aikuinen. Asianajajan olisi pyydettävä lapsen tietoista suostumusta parhaaseen käytettävään strategiaan. Jos asianajaja on eri mieltä lapsen kanssa, hänen olisi pyrittävä saamaan lapsi vakuuttuneeksi, kuten hän tekisi, jos päämies olisi aikuinen.
- 105.** Asianajajalla on eri rooli kuin suuntaviivassa 42 mainitulla edunvalvojalla, koska viimeksi mainitun nimittää tuomioistuin eikä ”päämies” itse. Edunvalvojan olisi autettava tuomioistuinta lapsen edun määrittämisessä. Asianajajan ja edunvalvojan tehtävien antamista samalle henkilölle olisi vältettävä mahdollisen

^{76.} 5 artiklan b alakohta.

eturistiriidan ehkäisemiseksi. Toimivaltaisen viranomaisen olisi tietyissä tapauksissa nimitettävä lapselle joko edunvalvoja tai muu riippumaton edustaja edustamaan lapsen näkemyksiä. Näin voidaan tehdä lapsen tai jonkun muun osapuolen pyynnöstä.

Georgiassa annetaan alle 18-vuotiaille viran puolesta oikeus oikeusapuun rikosasioissa, koska heidän katsotaan olevan ”sosiaalisesti haavoittuvassa asemassa”. Oikeusavun käyttämiselle ei ole muuta ehtoa kuin ikäraja.

3. Oikeus tulla kuulluksi ja esittää näkemyksiä

- 106.** YK:n lapsen oikeuksien komitean yleisessä huomautuksessa nro 12 tulkitaan lapsen oikeutta tulla kuulluksi, joka on yksi lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen neljästä pääperiaatteesta, käyttämällä ilmaisua ”on varmistettava” (*shall assure*), joka on erityisen tiukka oikeudellinen termi eikä jätä sopimusvaltioille harkintavaltaa.⁷⁷ Tämä huomautus perustuu siihen tosiasiaan, ettei lapsen näkemysten painoarvo voi määräytyä yksinomaan iän mukaan⁷⁸. Komitea huomauttaa antamassaan yleisessä huomautuksessa nro 5 aiheellisesti, että: ”vaikutelman antaminen lasten kuuntelemisesta on suhteellisen helppoa, mutta asianmukaisen painoarvon antaminen heidän näkemyksilleen edellyttää todellista muutosta”⁷⁹.
- 107.** Lasten oikeuksien käyttöä koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen (ETS nro 160) 3 artiklassa yhdistetään oikeus tulla kuulluksi ja oikeus saada tietoa: lapsilla on oikeudenkäynneissä oikeus saada kaikki asiaan liittyvä tieto, oikeus tulla kuulluksi ja ilmaista omat näkemyksensä ja oikeus saada tietoa näiden näkemysten noudattamisesta mahdollisesti aiheutuvista seurauksista ja minkä tahansa päätöksen mahdollisista seurauksista.

^{77.} Yleinen huomautus nro 12 lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12, 1.7.2009) 19 kohta.

^{78.} Ks. alaviite 77, 28–31 kohta.

^{79.} Yleinen huomautus nro 5 yleisistä toimenpiteistä lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen täytäntöönpanemiseksi (CRC/GC/2003/5), 12 artikla.

- 108.** Näissä suuntaviivoissa käytetään ilmaisia, kuten ”ikä ja kehitystaso” ja ”ymmärtävät riittävästi”. Niillä tarkoitetaan tiettyä ymmärryksen tasoa, mutta ei vaadita lapselta käsiteltävänä olevan asian kaikkien osatekijöiden kokonaisvaltaista ymmärtämistä⁸⁰. Lapsilla on oikeus esittää näkemyksensä vapaaehtoisesti, ilman painostusta ja ilman manipulointia⁸¹.
- 109.** YK:n oikeudenkäytön suuntaviivoissa asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana, käytetään ilmaisua ”lapsen huomioon ottaminen” ”lähestymistapana, joka tasapainottaa lapsen oikeuden suojeluun ja ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja näkemykset”⁸².
- 110.** Lakien olisi oltava selkeästi muotoiltuja, jotta voitaisiin varmistaa kaikkien lasten oikeudellinen tasa-arvo. Olisi oletettava, että lapsella on riittävä tietämys iästä riippumatta varsinkin, jos lapsi tekee aloitteen kuulluksi tulemisesta. Iällä on edelleen tärkeä merkitys, kun lapsille ”myönnetään” heidän perusoikeutensa tulla kuulluksi asioissa, jotka vaikuttavat heihin (suuntaviiva 45). On kuitenkin korostettava, että joissakin tilanteissa lapsella on velvollisuus tulla kuulluksi (eli todistaa).
- 111.** Lasten on saatava tietää tarkalleen, mitä tulee tapahtumaan ja mikä asema heidän esittämällään mielipiteellä tai lausumalla tulee olemaan⁸³. Tuomari ei saisi kieltäytyä kuulemasta lasta ilman perusteltua syytä, jollei se ole lapsen edun mukaista (suuntaviiva 47). Lapsille olisi kerrottava selkeästi, että jos tuomari kuulee heitä, se ei tarkoita, että he ”voittavat” asian. Jotta lapsen asianajaja saisi lapsen luottamaan annettuun tuomioon ja kunnioittamaan sitä, hänen olisi pyrittävä erityisesti selittämään, miksi lapsen mielipidettä ei ole noudatettu tai miksi tietty päätös on tehty, samoin kuin nämä seikat selitetään aikuiselle (suuntaviiva 48).

80. Lisätietoa on julkaisussa CRIN Review: ”*Measuring maturity. Understanding children’s ‘evolving capacities’*”, 2009.

81. Yleinen huomautus nro 12 lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12, 1.7.2009) 22 kohta.

82. YK:n oikeudenkäytön suuntaviivat asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana (Ecosocin päätöslauselma 2005/20, 22.7.2005,).

83. Eurooppalainen yleissopimus lasten oikeuksien käytöstä, 3 artiklan c alakohta.

- 112.** Lapsilla on lisäksi oikeus esittää näkemyksensä ja mielipiteensä kaikista kysymyksistä tai asioista, jotka koskevat heitä tai vaikuttavat heihin. Heidän olisi voitava tehdä niin heidän iästään riippumatta turvallisessa ympäristössä, jossa heidän yksilöllisyyttään kunnioitetaan. Heidän olisi oltava helppo puhua tuomarille tai muille virkamiehille. Tämä voi edellyttää, että tuomarit luopuvat tietyistä muodollisuuksista, kuten peruukin ja viitan käytöstä tai lapsen kuulemisesta oikeussalissa. Voi olla suotavaa kuulla lasta esimerkiksi tuomarin virkahuoneessa.
- 113.** On tärkeää, että lapsi voi puhua vapaasti ja keskeytyksittä. Tämä voi tarkoittaa käytännössä, ettei muiden ihmisten (esimerkiksi vanhempien tai rikoksesta epäillyn) sallittaisi olevan läsnä kuulemishuoneessa ja että rauhallista ilmapiiriä eivät häiritse tarpeettomat keskeytykset, häiriökäyttäytyminen tai henkilöiden poistuminen huoneesta tai saapuminen huoneeseen.
- 114.** Tuomareilla ei useinkaan ole koulutusta lasten kanssa kommunikointiin, ja siihen erikoistuneita ammattihenkilöitä pyydetään vain harvoin tuomarien tueksi tässä tehtävässä. Kuten jo aiemmin (edellä 96 kohdassa) mainittiin, nuoretkin lapset pystyvät ilmaisemaan näkemyksensä selkeästi, jos heitä avustetaan ja tuetaan oikein. Tuomarien ja muiden ammattihenkilöiden olisi pyrittävä selvittämään lapsen omat näkemykset, mielipiteet ja näkökulma asiaan.
- 115.** Lapsen toiveet ja etu huomioon ottaen olisi harkittava perusteellisesti, kuka lasta kuuntelee. Lähtökohtaisesti se on joko tuomari tai tähän tarkoitukseen nimetty asiantuntija⁸⁴. Osa lapsista haluaa, että heitä kuulee asiantuntija, joka sitten välittää lapsen näkökannan tuomarille. Toiset taas tekevät selväksi, että he haluavat puhua päätöksen tekevälle tuomarille.
- 116.** Kuulemisessa on riskinä, että lapsia manipuloidaan heidän esittäessään näkemyksensä (esimerkiksi vanhemmista toinen manipuloi toista vastaan). Tämä riskitekijä olisi pyrittävä poistamaan, jotta se ei vaarantaisi kuulluksi tulemisen perusoikeutta.

84. YK:n lasten oikeuksien komitea suosittelee, että lapsia kuullaan suoraan. Yleinen huomautus nro 12 lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12, 1.7.2009) 35 kohta.

117. YK:n lasten oikeuksien komitea varoittaa pelkästään muodollisesta lähestymistavasta ja epäeettisestä toiminnasta⁸⁵ ja luettelee kuulluksi tulemisen oikeuden tehokasta ja tarkoituksenmukaista täytäntöönpanoa koskevat perusvaatimukset.⁸⁶ Lasten kuuleminenmenettelyjen olisi oltava avoimia ja informatiivisia, vapaaehtoisia, lasten mielipiteitä kunnioittavia, oleellisiin asioihin keskittyviä, lapsiystävällisiä, osallistavia, koulutettujen työntekijöiden suostuvia, turvallisia ja riskit huomioon ottavia sekä vastuullisia.

Tuomioistuimien ilmaisi kansainvälistä adoptiota sekä italialaisia adoptiovanhempia ja romanialaislapsia koskeneessa asiassa (*Pini ym. vastaan Romania*) varsin selkeästi, että lapsilla on oikeus tulla kuulluksi ja oikeus siihen, että heidän näkemyksensä otetaan vakavasti: "On korostettava, että nyt esillä olevassa asiassa lapset olivat kieltäytyneet lähtemästä Italiaan ottovanhempiansa luo siitä lähtien, kun he olivat tulleet ikään, jossa heidän persoonallisuutensa voitiin kohtuullisesti olettaa kehittyneen riittävästi ja jossa he kykenivät kehitykseltään ja kypsyydeltään ilmaisemaan mielipiteensä siitä ympäristöstä, jossa he halusivat kehittyä".⁸⁷ "Lasten etu oli vaatinut heidän mielipiteidensä huomioonottamista heidän saavutettuaan sellaisen kypsyyden, että he kykenivät ilmaisemaan käsityksensä. Sillä seikalla, että 10 vuoden ikään tulleet lapset olivat jatkuvasti sen jälkeen kieltäytyneet lähtemästä Italiaan ottovanhempiansa luo, oli tiettyä merkitystä."⁸⁸

85. Yleinen huomautus nro 12 lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12, 1.7.2009) 132 kohta: "Komitea kehottaa sopimusvaltioita välttämään näennäisiä lähestymistapoja, jotka rajoittavat lasten mahdollisuuksia ilmaista näkemyksiään tai joissa lapsia kuullaan, mutta heidän näkemyksiään ei oteta asianmukaisesti huomioon. Aikuiset saattavat manipuloida lapsia, asettaa heidät tilanteisiin, joissa heille kerrotaan, mitä he voivat sanoa, tai saattaa lapset tilanteeseen, jossa osallistuminen voi olla heille vaaraksi. Komitea korostaa, etteivät nämä ole eettisiä käytäntöjä eikä niitä voida pitää 12 artiklan täytäntöönpanona."

86. Yleinen huomautus nro 12 lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12, 1.7.2009) 133–134 kohta.

87. Asiat 78028/01 ja 78030/01, *Pini ym. v. Romania*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (toinen jaosto) tuomio 22.6.2004, 157 kohta.

88. Ks. alaviite 87, 164 kohta.

Asiassa *Hokkanen vastaan Suomi* isä vaati itselleen tyttärensä huoltajuutta, kun tytär oli asunut vuosia isovanhempiansa luona. Lapsi ei halunnut asua isänsä luona, ja tuomioistuimien katsoi, että "lapsi oli kyllin kehittynyt, jotta hänen näkemyksensä voitiin ottaa huomioon eikä tapaamisoikeutta sen vuoksi pitäisi myöntää vastoin hänen tahtoaan".⁸⁹

4. Tarpeettomien viivästysten välttäminen

118. Lapsia koskevat asiat on käsiteltävä nopeasti, ja niiden etusijalle asettamista voitaisiin harkita.⁹⁰ Kiireellisyysperiaate tuodaan esille suuntaviivassa 50. Olisi pidettävä mielessä, että lapsilla on erilainen aikakäsitys kuin aikuisilla ja aika on heille erityisen tärkeä tekijä. Yksi oikeudenkäyntivuosi huoltajuusasiassa saattaa esimerkiksi tuntua 10-vuotiaasta lapsesta paljon pidemmältä kuin aikuisesta. Tuomioistuinta koskevissa säännöissä olisi sallittava vakavien ja kiireellisten asioiden priorisointi tai määrättävä mahdollisuuksien mukaan peruuttamattomista seurauksista, jollei toimenpiteisiin ryhdytä välittömästi (perheoikeudellisia asioita koskeva suuntaviiva 51).

119. Muita esimerkkejä tästä periaatteesta on asiaan liittyvissä Euroopan neuvoston asiakirjoissa. Yhdessä niistä vaaditaan jäsenvaltioita varmistamaan, että tutkinnalle ja rikosoikeudenkäynneille annetaan etusija ja että ne toteutetaan ilman tarpeettomia viivytyksiä⁹¹. Tämä on erityisen tärkeää uhreille, jotta heidän toipumisensa voi alkaa. Toisessa asiakirjassa suositellaan etenkin seuraavaa: "pyritään varmistamaan kasvatuksellisen toimenpiteen vaikuttavuus huolehtimalla alaikäisiä koskevien asioiden muita nopeammasta käsittelystä ja tarpeettomien viivästysten välttämistä"⁹².

89. Asia 19823/92, *Hokkanen v. Suomi*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 23.9.1994, 61 kohta.

90. Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen työjärjestyksen 41 artikla. Edellä mainitussa julkaisussa Berro-Lefevre, I., s. 76, suositellaan, että tällaista järjestelyä olisi käytettävä useammin.

91. Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (CETS nro 201, 30 artiklan 3 kohta).

92. Ministerikomitean suositus R(87) 20 yhteiskunnan vastauksesta nuorisorikollisuuteen, 4 kohta.

120. Lapsen edun huomioon ottaminen voi edellyttää oikeusviranomaisilta joustavuutta tiettyjen päätösten täytäntöönpanossa kansallisen lainsäädännön mukaisesti, kuten suuntaviivassa 53 todetaan.

Tuomioistuin käsitteli aikatekijää kahdessa Saksaa vastaan nostetussa kanteessa. Se katsoi, että vanhemman ja lapsen välistä suhdetta koskevista asioista on noudatettava erityistä huolellisuutta, koska ajan kuluminen voi johtaa asian ratkaisemiseen tosiseikkojen perusteella ja koska lapsen suhteelle toiseen vanhempaan voi aiheutua haittaa⁹³.

Tuomioistuin katsoi asiassa *Paulsen-Medalen ja Svensson vastaan Ruotsi*, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohtaa oli rikottu, koska viranomaiset eivät olleet menettelleet poikkeuksellisen joutuisasti käsitellessään tapaamisoikeutta koskevaa riitaa⁹⁴.

Tarpeettoman viivästyksen välttäminen on tärkeää myös rikosasioissa. Asiassa *Bouamar vastaan Belgia* vaadittiin erityisen nopeaa tuomioistuinkäsittelyä alaikäisen tutkintavankeuden yhteydessä. Perusteettoman pitkän ajan kulumisen vuoksi ei voitu katsoa, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kohdassa edellytettävää nopeutta olisi noudatettu⁹⁵.

5. Menettelyjen järjestäminen, lapsiystävällinen ympäristö ja lapsiystävällinen kieli

121. Lapsiystävällisten työtapojen⁹⁶ soveltaminen luo lapsille turvallisuuden tunteen. Lapsen oloa helpottaa, jos hän voi ottaa

93. Ks. asia 25735/94, *Elsholz v. Saksa*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 13.7.2000, 49 kohta, ja asia 31871/96, *Sommerfeld v. Saksa*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 8.7.2003, 63 kohta.

94. Asia 16817/90, *Paulsen-Medalen ja Svensson v. Ruotsi*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 19.2.1998, 42 kohta.

95. Asia 9106/80, *Bouamar v. Belgia*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 29.2.1988, 63 kohta.

96. Ks. McCarney, W., "The principles of child-friendly justice at international level", *International justice for children*, monografia nro 3, Council of Europe Publishing, 2008, s. 119–127.

luottohenkilön mukaansa oikeudenkäyntiin. Euroopan neuvoston yleissopimuksessa lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (CETS nro 201) määrätään, että⁹⁷ lapsen mukana saa olla laillinen edustaja tai hänen valitsemansa sopivaksi katsottava aikuinen henkilö. Lapsen saattajakseen valitseman henkilön läsnäolo voidaan evätä perustellulla päätöksellä.

122. Tuomioistuinympäristö voi saada lapsen tuntemaan olonsa varsin turvattomaksi. Tuomioistuimen virkamiesten olisi otettava lapset tutustumaan muun muassa tuomioistuimen tiloihin ja asiaa hoitaviin virkamiehiin (suuntaviiva 55). Tuomioistuinrakennukset voivat aikuisistakin tuntua varsin ahdistavilta tai pelottavilta (suuntaviiva 62). Tätä asiaa on vaikea muuttaa varsinkin jo olemassa olevissa tuomioistuimen tiloissa, mutta niissäkin lasten kohtelua voidaan parantaa ottamalla lapset paremmin huomioon.

123. Tuomioistuinrakennuksessa voi mahdollisuuksien mukaan olla erityisiä kuulustelutiloja, joissa otetaan huomioon lapsen etu. Lapsiystävällinen tuomioistuinympäristö voi tarkoittaa myös, että ei käytetä peruukkeja ja viittoja tai muita univormuja ja virkapukuja. Tässä yhteydessä otetaan huomioon lapsen ikä ja virkamiehen tehtävä. Olosuhteiden ja lapsen näkemysten mukaan saattaa joskus olla niin, että lapsi huomaa juuri univormun perusteella puhuvansa poliisille eikä sosiaalityöntekijälle, mikä on myös tärkeää. Tämä voi myös vahvistaa lapsen tunnetta siitä, että toimivaltainen viranomainen ottaa häntä koskevat asiat vakavasti. Yhteenvetona voidaan sanoa, että puitteet voivat olla suhteellisen viralliset, mutta virkamiesten käyttäytymisen olisi oltava vähemmän muodollista ja joka tapauksessa lapsiystävällistä.

124. Sitäkin tärkeämpää on, että lapsiystävällinen oikeudenkäyttö tarkoittaa myös sitä, että lapset ymmärtävät tehdyn päätöksen luonteen ja laajuuden sekä sen vaikutukset. Tuomiota ja sen perusteluja ei aina voida kirjata ja selittää lapsiystävällisessä sanamuodossa lainsäädännöllisten vaatimusten vuoksi, joten lapsen asianajajan tai jonkun muun sopivan henkilön (vanhemman, sosiaalityöntekijän jne.) olisi selitettävä päätökset hänelle.

97. 35 artiklan 1 kohdan f alakohta.

125. Lasten tekemiä rikoksia käsittelemään voitaisiin perustaa erityisiä nuorisotuomioistuimia tai ainakin nuorisosaostoja⁹⁸. Lasta koskevan asian siirtäminen aikuisten tuomioistuimiin, aikuisten menettelyihin tai tuomittavaksi aikuisten rangaistukseen olisi mahdollisuuksien mukaan kiellettävä⁹⁹. Tähän alaan erikoistumista koskevan vaatimuksen mukaisesti voitaisiin perustaa lainvalvontaviranomaisten alaisia erityisyksiköitä (suuntaviiva 63).

Tuomioistuin on korostanut useissa Yhdistynyttä kuningaskuntaa vastaan nostetuissa kanteissa, jotka koskivat nuoria rikoksentekejiä, että on ryhdyttävä aikuisten tuomioistuinmenettelyn muuttamiseen tähtääviin erityistoimenpiteisiin, joilla lievennetään aikuisten oikeudenkäynnin tiukkuutta vastaajan nuoren iän huomioon ottamiseksi. Oikeudellisissa ammatissa toimivat eivät esimerkiksi saisi pitää peruukkeja ja viittoja, ja alaikäisen vastaajan ei tarvitsisi istua muita ylempänä olevalla syytettyjen paikalla vaan hän saisi istua laillisen edustajansa tai sosiaalityöntekijän vieressä. Asia olisi käsiteltävä niin, että nuorten rikoksentekeijöiden pelkoja ja estoja vähennetään mahdollisimman paljon.

Asioiden *T. vastaan Yhdistynyt kuningaskunta* ja *V. vastaan Yhdistynyt kuningaskunta* käsittelyn yhteydessä kansallisen tuomioistuimen olosuhteiden katsottiin olevan lapsen kannalta pelkoa herättävät. Sen jälkeen laadittiin käytännön ohjeet alaikäisten oikeudenkäyntejä varten (*Practice Direction for Trials of Children and Young Persons in the Crown Court*). Tavoitteena on estää lapsen pelottelu, nöyryyttäminen tai kärsimys oikeudenkäynnissä. Näihin käytännön ohjeisiin kuuluvat muun muassa seuraavat osatekijät: lapsen mahdollisuus käydä tutustumassa oikeussaliin ennen oikeudenkäyntiä, mahdollisuus saada tukea poliisilta pelottelun tai lehdistön hyväksikäytön estämiseksi, peruukkien ja viittojen käytöstä luopuminen, menettelyn selittäminen lapsen ymmärtämällä tavalla, rajoitettu pääsy tuomioistuimen kuulemisiin jne.

98. Lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 40 artiklan 3 kohta.

99. Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus R(87) 20 yhteiskunnan vastauksesta nuorisorikollisuuteen ja alaikäisiä koskevista oikeudenkäynneistä. 5 kohta.

Puolan oikeusministeriö edistää ja panee täytäntöön kuulustelutilojen muuttamista lapsiystävällisiksi yhdessä erään kansalaisjärjestön kanssa. Tärkeimpänä tavoitteena on lapsitodistajien ja rikoksen uhriksi joutuneiden lasten suojelu etenkin rikoksissa, jotka koskevat seksuaalista ja lähisuhdeväkivaltaa, ottamalla käyttöön periaatteita, joiden mukaan pätevien työntekijöiden on kuulusteltava lapsia ystävällisessä ilmapiirissä. Menettelyssä varmistetaan, että tuomari kuustelelee lapsia psykologin läsnäollessa. Muut asiaan liittyvät henkilöt (syyttäjä, asianajaja, syytetty, yksityinen kantaja) ovat erillisessä huoneessa, ja he voivat osallistua kuulusteluun huoneiden välisten viestintäjärjestelmien, yksisuuntaisten peilien ja/tai videoinnin avulla. Tärkeitä yksityiskohtia, jotka saavat lapsen tuntemaan olonsa mukavammaksi, ovat muun muassa: yksityisyyden varmistaminen (äänieristetty ovi kuulusteluhuoneen ja muiden huoneiden/tilojen välissä); lapsen tarpeiden mukaan varustettu huone lapsen fyysisen ja henkisen turvallisuuden varmistamiseksi kuulustelun aikana, huoneessa olevat neutraalit värit ja kalusteet, joilla varmistetaan, että lapset voivat viettää aikaa mukavasti (pöydät ja tuolit, joita on kahta eri kokoa, sohva tai nojatuoli, pehmeä matto); huoneen varustukseen kuuluu materiaaleja ja laitteita, joita voidaan käyttää tiedon keräämiseen lapselta (värirykymiä, paperia, nukkeja jne.)

6. Lasten esittämät todisteet ja lausumat

126. Todisteiden tai lausumien saaminen lapsilta on kaikkea muuta kuin yksinkertaista. Tähän liittyviä kysymyksiä on pohdittava, koska todisteiden ja lausumien esittämiseen liittyvissä kuulusteluissa tarvitaan käytännön ohjeita ja tähän mennessä niitä on annettu vain vähän (kuten YK:n oikeudenkäytön suuntaviivat asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana)¹⁰⁰.

100. YK:n oikeudenkäytön suuntaviivat asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana (Ecosocin päätöslauselma 2005/20, 22.7.2005, XI kohdan 30 alakohdan de kohta): "On käytettävä menettelyjä, joissa lapset otetaan huomioon, sekä lapsille suunniteltuja kuulusteluhuoneita, samassa paikassa saatavilla olevia monialaisia palveluja lapsiuhrille, mukautettuja tuomioistuinympäristöjä, joissa otetaan lapsitodistajat huomioon, taukoja lapsen todistajanlausunnon aikana, lapsen iän ja kehitystason mukaisesti aikataulutettuja kuulemisia, asianmukaista ilmoitusjärjestelmää, jolla varmistetaan, että lapsi menee tuomioistuimeen vain tarpeen vaatiessa, ja muita sopivia toimenpiteitä, joilla helpotetaan lapsen todistamista." Olisi pidettävä mielessä, että näissä suuntaviivoissa käsitellään todistajanlausunnon antamista yleensä eikä vain rikosoikeudenkäynneissä.

- 127.** Erityiskoulutuksen saaneiden ammattihenkilöiden olisi mahdollisuuksien mukaan vastattava edellä mainituista tehtävistä, kuten suuntaviivassa 64 edellytetään. Suuntaviivassa 66 suositellaan myös, että jos lasta on kuulusteltava useammin kuin kerran, saman henkilön olisi suoritettava kaikki kuulustelut, jotta varmistettaisiin johdonmukaisuus ja keskinäinen luottamus. Kuulustelujen olisi kuitenkin oltava määrältään kohtuullisia (suuntaviiva 67).
- 128.** On selvää, että todisteiden keräämiseen etenkin lapsiuhreilta tarvitaan erityisjärjestelyjä, ja olosuhteiden on oltava erityisen suotuisat. Asianmukaisista käytännöistä ovat esimerkkinä todisteiden esittäminen ääni-, kuva- tai TV-yhteyden kautta ja todistajanlausunnon antaminen asiantuntijoille ennen oikeudenkäyntiä sekä uhrin ja rikoksesta epäillyn välisen näköyhteyden tai muun kontaktin estäminen (suuntaviiva 68) tai todistaminen ilman rikoksesta epäillyn läsnäoloa (suuntaviiva 69). Videotallenteiden käyttö kuulustelussa voi erityistapauksissa, kuten seksuaalisen hyväksikäytön yhteydessä, olla uhreille järkyttävä kokemus. Tällaisesta tallennuksesta mahdollisesti aiheutuvat haitat tai uhrin lisäkärsimykset on arvioitava ja on harkittava muiden menetelmien, kuten äänitallennuksen käyttöä, jotta estettäisiin uudelleen uhriksi joutuminen ja uusi traumatisointi.
- 129.** Prosessioikeus ja tähän alaan liittyvä lainsäädäntö ovat varsin erilaisia eri jäsenvaltioissa, ja lasten todisteluun voidaan soveltaa lievennettyjä sääntöjä. Jäsenvaltioiden olisi todisteluun koskevaa lainsäädäntöä soveltaessaan joka tapauksessa asetettava etusijalle lapsen etu. Suuntaviivassa 70 annetaan tästä muun muassa se esimerkki, ettei lapsilta vaadita valaa tai vastaavia vakuutuksia. Näillä suuntaviivoilla ei pyritä vaikuttamaan eri oikeusjärjestelmissä puolustautumisoikeuteen liittyviin takeisiin. Niissä kehoitetaan jäsenvaltioita kuitenkin tarvittaessa mukauttamaan osaa todisteluun koskevista säännöistä, jotta lapsille ei aiheutettaisi lisää traumoja. Tuomari kuitenkin aina viime kädessä arvioi todistajanlausuntojen tai todisteiden painoarvon ja pätevyyden.

- 130.** Suuntaviivassa 70 todetaan myös, että sääntöjen mukauttaminen lapsia varten ei sinänsä saisi heikentää todistajanlausunnon arvoa. Alaikäisen todistajan valmistelua todistajana esiintymiseen olisi kuitenkin vältettävä, jotta lapseen ei vaikutettaisi liikaa. Kuulusteluohjeiden mallien laatimisen (suuntaviiva 71) ei välttämättä pitäisi olla tuomarien vaan pikemminkin kansallisten oikeusviranomaisten tehtävä.
- 131.** Ääni- ja kuvatallenteiden käyttämisestä lasten lausumien kirjaamiseen on etua, koska niiden avulla estetään usein traumaattisten kokemusten kertaaminen. Kun kuulusteltavana on rikoksesta epäilty lapsi, voi suoraan kuulustelevalle tuomarille edessä annettu todistajanlausunto kuitenkin olla sopivampi.
- 132.** Kuten aiemmin on todettu, ikä ei saisi olla esteenä lapsen oikeudelle osallistua täysipainoisesti oikeudenkäyntiin¹⁰¹. Suuntaviivan 73 mukaisesti lasten esittämiä todistajanlausuntoja ei saisi pitää pätemättöminä tai epäluotettavina yksinomaan lapsen iän perusteella.
- 133.** Jos lasta pyydetään todistamaan tai jos hän itse haluaa todistaa perheoikeudellista asiaa koskevassa oikeudenkäynnissä, hänen haavoittuvaan asemaansa kyseisessä perheessä ja todistajanlausunnon mahdolliseen vaikutukseen nykyisiin ja tuleviin suhteisiin olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Olisi kaikin keinoin pyrittävä varmistamaan, että lapsi saa tietää todistajanlausunnon seurauksista ja että häntä tuetaan todistelun yhteydessä jo aiemmin mainituilla tavoilla.

Tuomioistuin on ottanut huomioon seksuaalirikoksia koskevien oikeudenkäyntien erityiset piirteet. Tuomioistuin katsoi asiassa *S. N. vastaan Ruotsi*, että: ”Usein asianomistaja kokee sellaisen oikeudenkäynnin koettelemukseksi varsinkin jos hän joutuu kohtaamaan syytetyn vastentahtoisesti. Nuo piirteet olivat vieläkin enemmän etualalla alaikäisiä koskevissa asioissa. Kun tällöin harkitaan, oliko syytetty saanut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin, huomioon on otettava asianomistajan oikeus yksityiselämän

101. Ks. alaviite 100, VI luvun 18 kohta.

suojaan. Siten tuomioistuin katsoo, että seksuaalista hyväksikäyttöä koskeissa rikosasioissa saadaan ryhtyä asianomistajan suojelua tarkoittaviin toimenpiteisiin, mikäli ne voidaan sovittaa yhteen syytetyn oikeuksien asianmukaisen ja tehokkaan käytön kanssa.”¹⁰²

Samassa asiassa kiinnitettiin huomiota myös joidenkin kysymysten mahdollisesti johdattavaan luonteeseen. Niiden kielteisten vaikutusten estämiseksi voitaisiin käyttää rikospsykologian asiantuntijoita, joilla on erityiskoulutus ja erityistietämystä.¹⁰³

Tuomioistuin ehdotti asiassa *W. S. vastaan Puola* mahdollisia keinoja uhriksi joutuneen pienen lapsen luotettavuuden testaamiseen ja korosti, että nämä keinot eivät olisi niin tunkeilevia kuin suorien kysymysten esittäminen. Valittavissa voisi olla monia hienovaraisia menetelmiä, kuten lapsen kuulustelu psykologin läsnä ollessa puolustuksen esittäessä kysymykset tai siten, että valittaja tai hänen asianajajansa kykenisi osallistumaan haastatteluun välillisesti videoyhteyden tai yksisuuntaisen peilin avulla.¹⁰⁴

E. Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö oikeudenkäynnin jälkeen

134. Oikeudenkäyttöä voidaan muovata lapsiystävälliseksi monin toimenpitein vielä oikeudenkäynnin jälkeenkin. Tämä alkaa päätöksen tai tuomion ilmoittamisesta ja selittämisestä lapselle (suuntaviiva 75). Tätä tietoa olisi täydennettävä selittämällä mahdollisesti toteutettavia toimenpiteitä, kuten muutoksenhakua tai riippumattoman valitusmenettelyn käyttöä. Tämä olisi lapsen edustajan eli oikeudellisen järjestelmän mukaan joko asianajajan, edunvalvojan tai laillisen edustajan tehtävänä. Suuntaviivoissa 75, 77 ja 81 viitataan näihin edustajiin.

102. Asia 34209/96, *S. N. v. Ruotsi*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (ensimmäinen jaosto) tuomio 2.7.2002, 47 kohta.

103. Ks. alaviite 102, 53 kohta.

104. Asia 21508/02, *W. S. v. Puola*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (neljäs jaosto) tuomio 19.6.2007, 61 kohta.

135. Suuntaviivassa 76 suositellaan, että olisi viipymättä ryhdyttävä toimiin sellaisten päätösten tai tuomioiden täytäntöönpanemiseksi, jotka koskevat lapsia tai vaikuttavat heihin.

136. Monissa tapauksissa ja erityisesti siviilioikeudellisissa asioissa tuomio ei välttämättä tarkoita, että riita tai ongelma olisi ratkaistu lopullisesti. Perheoikeudelliset asiat ovat hyvä esimerkki tästä, ja niitä käsitellään suuntaviivoissa 78 ja 79. Näissä aroissa asioissa olisi uusien traumojen estämiseksi sovellettava selkeitä sääntöjä voimakeinojen, pakottamisen tai väkivallan estämisestä esimerkiksi tapaamisjärjestelyjä toteutettaessa. Vanhemmat olisi sen vuoksi parempi ohjata sovitteluun tai neutraaleihin tapaamiskeskukseen, joissa heidän kiistansa ratkaistaisiin sen sijaan, että tuomioistuin antaisi päätöksen, jonka poliisi joutuu panemaan täytäntöön. Ainoa poikkeus on, jos lapsen hyvinvointi on uhattuna. Myös muilla palveluilla, kuten perhetukipalveluilla, on tärkeä asema perheoikeudellisten riita-asioiden seurannassa lapsen edun varmistamiseksi.

Tuomioistuin on katsonut monissa tapauksissa, jotka koskevat perheoikeudellisista asioista, kuten tapaamisoikeuksista ja huoltajuudesta, tehtyjen päätösten täytäntöönpanoa, että ratkaiseva merkitys on sillä, ovatko kansalliset viranomaiset toteuttaneet kaikki ne täytäntöönpanon helpottamiseksi tarpeelliset toimenpiteet, joita voidaan kunkin tapauksen erityisolosuhteissa kohdittavasti vaatia.

Itävaltaan perustetussa tapaamiskahvilajärjestelmässä (*Besuchscafe*) tarjotaan lapsille mahdollisuus tavata avio- tai asumuseron jälkeen molempia vanhempiaan turvallisissa ja tuetuissa olosuhteissa. Oikeus lapsen tapaamiseen voidaan antaa siihen varatuissa tiloissa ja koulutettujen työntekijöiden valvonnassa. Näin estetään vanhempien väliset riidat käytettäessä tapaamisoikeutta. Tällainen valvottu tapaamisoikeus voi olla tuomioistuimen määräämä, tai sitä voivat pyytää molemmat vanhemmat tai vain toinen heistä. Tärkeintä on lapsen hyvinvointi ja se, ettei lapsi joudu kärsimään vanhempiensa välisistä riidoista.

137. Suuntaviivoissa 82 ja 83 käsitellään lakia rikkoneita lapsia. Erityistä huomiota kiinnitetään onnistuneeseen yhteiskuntaan sopeuttamiseen, rikosrekisterin salassa pitämiseen oikeuslaitoksen ulkopuolella ja tätä tärkeää periaatetta koskeviin oikeutettuihin poikkeuksiin. Poikkeuksia voitaisiin tehdä vakavien rikosten osalta muun muassa syistä, jotka liittyvät yleiseen turvallisuuteen ja lasten parissa työskentelemiseen. Yhtenä esimerkkinä voisi olla tapaus, jossa lasten parissa suoritettavaan työhön hakee henkilö, joka on aiemmin syyllistynyt lapsen hyväksikäyttöön. Suuntaviivan 83 tavoitteena ei ole vain erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten vaan kaikkiin ryhmiin kuuluvien lasten suojeleminen.

138. Tuomioistuimien tutki asiassa *Bouamar vastaan Belgia* alaikäistä rikoksentehtäjiä koskevaa tapausta, jossa alaikäinen oli sijoitettu aikuisten vankilaan ja vapautettu sieltä yhdeksän kertaa. Vaikka alaikäisten suojelua koskevassa lainsäädännössä sallittiin kyseiseen aikaan alaikäisten sijoittaminen aikuisten vankiloihin, tuomioistuimien katsoi, että ”Yhdeksän toistuvaa sijoitusmääräystä loukkasi 5 artiklan 1 kohdan d alakohta. Vankilaan sijoittamisen toistuvuudesta oli seurauksena, että jokaisesta sijoitusmääräyksestä tuli edellistä ”laittomampi” 5 artiklan 1 kohdan d alakohdan nojalla etenkin, kun syyttäjä ei missään vaiheessa ryhtynyt syytetoimiin valittajaa vastaan hänen syykseen väitettyjen rikosten osalta.”¹⁰⁵

Yhdistyneen kuningaskunnan Barnardo's-järjestö on kehittänyt alaikäisille rikoksentehtäjiä tarkoitettua tukipalvelun (*Children's Advocacy Service*). Se toimii koko Yhdistyneen kuningaskunnan nuoria rikoksentehtäjiä varten perustetuissa elimissä. Siinä annetaan riippumatonta tukea nuorille rikoksentehtäjiä ja autetaan heitä vankeusaikana hyvinvointiin, terveydenhoitoon ja hoidon saamiseen liittyvissä asioissa sekä tehdään suunnitelmia heidän uudelleensijoittamisestaan varten. Viikon kuluessa vangitsemisesta järjestetään henkilökohtainen tapaaminen, minkä jälkeen nuori

105. Asia 9106/80, *Bouamar v. Belgia*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 29.2.1988, 52–53 kohta.

voi ottaa yhteyttä palveluun tai käyttää maksutonta tukipuhelinta. Tukipalvelu auttaa nuoria ymmärtämään oikeusjärjestelmää ja ottamaan yhteyttä niihin ammattihenkilöihin, jotka voivat auttaa heitä ongelmien ratkaisemisessa.

V. Muiden lapsiystävällisten toimien edistäminen

139. On selvää, että todelliset parannukset lasten oikeuksien ja lapsiystävällisen oikeudenkäytön alalla edellyttävät Euroopan neuvoston jäsenvaltioilta ennakoivaa lähestymistapaa. Jäsenvaltioita kehoitetaan toteuttamaan useita erilaisia toimenpiteitä.

140. Toimilla a–d edistetään tähän alaan liittyvää tutkimusta, käytäntöjen vaihtoa, yhteistyötä ja tiedotustoimia, etenkin lapsiystävällisten versioiden laatimista säädöksistä. Niissä myös kannatetaan lasten oikeuksien tiedotuskeskusten perustamista.

141. Investoiminen lasten oikeuksia koskevaan koulutukseen ja lasten oikeuksia koskevien tietojen jakamiseen ei ole vain YK:n lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen¹⁰⁶ sisältyvä velvoite vaan myös lasten oikeuksien loukkaamista ennalta ehkäisevä toimenpide. Omien oikeuksien nauttiminen ja niiden tosiasiallisen tai mahdollisen loukkaamisen tunnistaminen edellyttävät ehdottomasti omien oikeuksien tuntemista¹⁰⁷.

Monet järjestöt ovat laatineet lapsiystävällisiä versioita lapsen oikeuksia koskevasta YK:n yleissopimuksesta ja muista lapsen oikeuksia koskevista keskeisistä asiakirjoista. Yhtenä esimerkkinä on lapsiystävällinen versio YK:n oikeudenkäytön suuntaviivoista asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana. Sen on laatinut UNICEF yhteistyössä huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaavan YK:n järjestön kanssa.

106. 42 artikla: ”Sopimusvaltiot sitoutuvat saattamaan yleissopimuksen periaatteet ja määräykset yleisesti niin aikuisten kuin lastenkin tietoon tarkoituksenmukaisesti ja aktiivisesti”.

107. Ks. edellä mainittu julkaisu Berro-Lefèvre, s. 74–75.

- 142.** Toimenpiteillä, jotka on esitetty e–g kohdassa, pyritään helpottamaan lasten vireillepano-oikeuden ja valitusmenettelyjen käyttöä. Niissä kehoitetaan harkitsemaan monia asiaan liittyviä mahdollisia toimenpiteitä (lasten asioihin erikoistuneiden tuomarien ja asianajajien järjestelmää, kansalaisjärjestöjen toiminnan helpottamista ja riippumattomia menettelyjä kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla). Valtioiden olisi tässä yhteydessä suunniteltava kollektiivivalitusten käyttöä. Hyvänä esimerkkinä kollektiivivalitusmenettelystä on uudistettuun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan (ETS nro 163) liittyvä valitusmenettely, jota on helppo käyttää, jossa ei edellytetä yksittäistä uhria eikä kaikkienkansallisten muutoksenhakukeinojen käyttöä. Lapsiasiamiesten, lasten oikeuksia käsittelevien kansalaisjärjestöjen, sosiaalipalvelujen jne. olisi voitava tehdä valituksia ja aloittaa menettelyjä tietyn lapsen nimissä.
- 143.** On huomionarvoista, että uusia strategioita edistetään myös kansainvälisellä tasolla. Esimerkkinä on edellä mainittu kampanja, jolla edistetään lapsen oikeuksien yleissopimuksen valitusmenettelyn käyttöönottoa.
- 144.** Lopuksi, h–i alakohdassa kiinnitetään huomiota asianmukaisen koulutuksen ja tiedotustoimenpiteiden tarpeeseen, ja j–k alakohdassa kannatetaan asianmukaisia lasten oikeuksiin erikoistuneita koulutusrakenteita ja palveluja.

VI. Valvonta ja arviointi

- 145.** Jäsenvaltioita kehoitetaan ryhtymään toimenpiteisiin näiden suuntaviivojen täytäntöönpanemiseksi. Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että suuntaviivat jaetaan kaikille lasten oikeuksien puolustamisesta vastaaville viranomaisille ja muille viranomaisille, joiden toimintaa tämä aihe koskee. Yhtenä mahdollisuutena olisi suuntaviivojen lapsiystävällisten versioiden jakaminen.
- 146.** Jäsenvaltioiden olisi myös tarkasteltava, noudatetaanko kansallisessa lainsäädännössä, kansallisissa politiikoissa ja käytännöissä näitä suuntaviivoja, sekä tarkasteltava ajoittain uudelleen tämän alan työtapoja. Jäsenvaltioita kehoitetaan myös määräämään konkreettisista toimenpiteistä, joilla varmistetaan näiden suuntaviivojen sanamuodon ja tarkoituksen noudattaminen.

- 147.** Tältä osin on ehdottoman tärkeää perustaa tai pitää yllä järjestelmää, johon kuuluu yksi tai useampia riippumattomia toimijoita (kuten lapsiasiavaltuutettu tai lapsiasiamiehet), jotka edistävät ja valvovat näiden suuntaviivojen täytäntöönpanoa.
- 148.** Lopuksi on selvää, että kansalaisyhteiskunnan järjestöille, instituutioille ja elimille, jotka edistävät ja suojelevat lasten oikeuksia, olisi annettava aktiivinen rooli oikeuksien noudattamisen valvonnassa.

Sales agents for publications of the Council of Europe

Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSNIA AND HERZEGOVINA/ BOSNIE-HERZÉGOVINE

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000, SARAJEVO
Tel.: + 387 33 640 818
Fax: + 387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

CROATIA/CROATIE

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000, SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskaflet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
http://www.gad.dk

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANCE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
http://www.ladocumentationfrancaise.fr

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

GERMANY/ALLEMAGNE AUSTRIA/AUTRICHE

UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
http://www.uno-verlag.de

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obrocnow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUGAL

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
PT-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
http://www.livrariaportugal.pt

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
17b, Butlerova ul.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

SPAIN/ESPAGNE

Díaz de Santos Barcelona
C/ Balmes, 417-419
ES-08022 BARCELONA
Tel.: +34 93 212 86 47
Fax: +34 93 211 49 91
E-mail: david@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

Díaz de Santos Madrid
C/Albasanz, 2
ES-28037 MADRID
Tel.: +34 91 743 48 90
Fax: +34 91 743 40 23
E-mail: jpinilla@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16 chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Fax: +41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tsoshop.co.uk

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: http://book.coe.int

Euroopan neuvosto hyväksyi lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivat ja niiden perustelut vuonna 2010. Suuntaviivat perustuvat voimassa oleviin kansallisiin ja eurooppalaisiin normeihin, erityisesti lapsen oikeuksia koskevaan YK:n yleissopimukseen ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Niiden tavoitteena on taata lapsille tehokas ja asianmukainen vireillepano-oikeus ja oikeus nopeaan ja asianmukaiseen käsittelyyn oikeusjärjestelmässä. Niitä sovelletaan kaikkiin tilanteisiin, joissa lapset todennäköisesti joutuvat, millä perusteella tai missä asemassa tahansa, tekemisiin rikos-, siviili- tai hallinto-oikeudellisen järjestelmän kanssa. Niissä muistutetaan lapsen etua, huolenpitoa ja kunnioittamista, osallistumista, tasa-arvoista kohtelua ja oikeusvaltiota koskevista periaatteista ja edistetään niiden täytäntöönpanoa. Suuntaviivoissa käsitellään tiedonsaanti-, osallistumis- ja edustetuksi tuleminen oikeutta, yksityisyyden suojaa, turvallisuutta, monialaista lähestymistapaa ja koulutusta, oikeusturvaamenettelyn kaikissa vaiheissa ja vapaudenmenetystä.

Euroopan neuvoston 47:ää jäsenvaltiota kehoitetaan mukauttamaan oikeudelliset järjestelmänsä lasten tarpeiden mukaisiksi ja kaventamaan kuilua kansainvälisesti hyväksytyjen periaatteiden ja todellisuuden välillä. Perusteluissa annetaan tätä tarkoitusta varten esimerkkejä hyvistä käytännöistä ja ehdotetaan ratkaisuja, joilla voidaan puuttua lapsia koskevassa oikeudenkäytössä oleviin oikeudellisiin ja käytännön puutteisiin ja korjata niitä.

Nämä suuntaviivat muodostavat erottamattoman osan Euroopan neuvoston lasten oikeuksia koskevaa strategiaa ja sen ohjelmaa "Euroopan rakentaminen lapsia varten ja heidän kanssaan". Jäsenvaltioissa suunnitellaan monia edistämisyhteistyö- ja valvontatoimia, joilla on määrä varmistaa suuntaviivojen täytäntöönpano kaikkien lasten hyväksi.

Euroopan neuvostossa on 47 jäsenvaltiota, ja se kattaa käytännössä koko Euroopan maanosan. Se pyrkii edistämään yhteisiä demokraattisia ja oikeudellisia periaatteita, jotka perustuvat Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja muihin yksilöiden suojelua koskeviin oikeudellisiin asiakirjoihin. Euroopan neuvosto on ollut yhdentymisen symboli siitä alkaen kun se perustettiin vuonna 1949, toisen maailmansodan jälkimainingeissa.

Publications Office

Publishing
Editions

COUNCIL
OF EUROPE
CONSEIL
DE L'EUROPE

ISBN 978-92-79-27695-8

9 789279 276958

doi:10.2838/98407
DS-31-12-365-FI-N

ISBN 978-92-871-7590-8

9 789287 175908

€15/US\$30